

Editor:
J. L. Martí i Vilalta

El Doctor Robert

FUNDACIÓ URIACH 1838

Any Dr. Robert
Col·legi Oficial de Metges de Barcelona

El Doctor Robert

Editor:
J. L. Martí i Vilalta

FUNDACIÓ URIACH 1838

Il·lustració de la portada:
Dibuix de Ramon Casas
Museu Nacional d'Art de Catalunya

Edició realitzada amb la col·laboració de:
© **FUNDACIÓ URIACH 1838**

1a. edició: abril de 2004
Disseny i maquetació: CIURANA DISSENY S.C.P.
Impressió: GRÀFIQUES MANLEU, S.A.
Dipòsit legal:
ISBN 84-688-3776-8

Fa 100 anys va morir sobtadament un metge català il·lustre i estimat, el Dr. Robert. Il·lustre per la seva categoria acadèmica de catedràtic de la Facultat de Medicina de Barcelona, diputat al Congrés dels Diputats i president de nombroses societats culturals catalanes. Estimat pel seu bon caràcter i bonhomia, i per estar sempre disposat a atendre els seus pacients, independentment del seu nivell econòmic i social.

El Dr. Robert va ser una peça important en la transformació de Catalunya en un país modern, tant en l'aspecte mèdic, incorporant en la seva activitat com a docent i com a professional els avenços científics de la medicina europea, com en l'aspecte social, lluitant contra la corrupció i els abusos del poder central quan va ser alcalde.

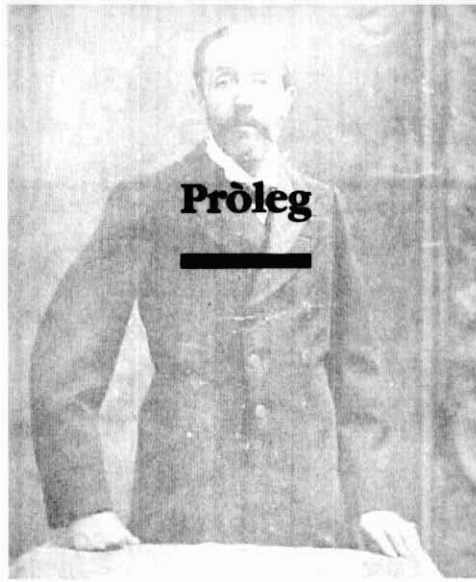
És una de les poques personalitats barcelonines de fa més de 100 anys que s'ha mantingut en el record ciutadà. Potser el monument que té a la Pl. Tetuan i el fet d'haver estat l'alcalde del "tancament de caixes" i l'únic que ha dimitit per desavinences amb el govern poden explicar aquesta valoració positiva que encara es fa del Dr. Robert.

Els metges l'hauríem de recordar amb veneració i respecte. Va ser el paradigma del tipus de metge que volen els ciutadans. Competent, afectuós, altruista i preocupat pels malalts. Inspirava confiança i admiració. Era generós amb el seu temps, que dedicava, a més d'atendre els seus malalts, a estudiar i ensenyar. Com a docent va tenir un gran èxit entre els estudiants, i es va comprometre, juntament amb alguns altres catedràtics més moderns, a col·laborar en la reforma del vell Hospital de la Santa Creu amb la creació de nous centres docents, l'Hospital Clínic i l'Hospital de St. Pau.

Aquest llibre recull les xerrades que es van fer sobre diferents aspectes del Dr. Robert en els actes d'homenatge que se li van dedicar coincidint amb l'any Dr. Robert al Col·legi de Metges i a la Facultat de Medicina de Barcelona.

Miquel Bruguera
*President del Col·legi Oficial
de Metges de Barcelona*

Tots els metges de Catalunya, per l'exercici de la seva professió, han estat importants per al desenvolupament i progrés del nostre país. Alguns han sobresortit per la seva contribució a l'avenç de la Medicina. Però només uns quants han arribat a convertir-se en ídols i rebre l'admiració de tot el poble català; entre ells, el Doctor Bartomeu Robert.

Les extraordinàries qualitats de la seva persona, era un home bo i honest que estimava tothom; la vàlua professional, era el millor professor de la Facultat de Medicina, i el metge de més anomenada; i l'actuació com a polític catalanista, defensant Catalunya com mai ningú ho havia fet, van determinar que en Robert fos l'home estimat per tot un poble, el poble català.

Commemorant el centenari de la seva mort, el Col·legi de Metges de Barcelona, i tot Catalunya han volgut realitzar un nou homenatge a aquesta gran persona, gran metge i gran català que fou el Doctor Robert.

Josep Lluís Martí i Vilalta
Professor de Neurologia

El Doctor Bartomeu Robert

Josep Lluís Martí i Vilalta
Professor de Neurologia
Hospital de la Santa Creu i Sant Pau
Universitat Autònoma de Barcelona

Sitges, Camprodon, Barcelona, i tot Catalunya, commemora aquest any 2002 el primer centenari d'una de les glòries de casa nostra, el Dr. Robert. Conèixer la seva vida ens ha de servir d'exemple i estímul.

Bartomeu Robert i Yarzàbal va néixer a la ciutat mexicana de Tampico, el 20 d'octubre de l'any 1842.

Era fill de Francesc Robert i Batlle, metge sitgetà nascut a Campeche (Mèxic) l'any 1813, que es trasllada a Tampico (abans es deia Santa Ana de Tamaulipas) (1837), on es casa amb Teodora Yarzàbal Ricardo (1841). Va tornar definitivament a Sitges l'any 1850, i va morir el 1877. El seu avi patern, Bartomeu Robert Girona, també era un metge de Sitges.

Quan tenia quatre anys, Bartomeu Robert va ser portat a viure a la casa pairal de Sitges, al carrer Nou cantonada amb el passeig de la Ribera, lloc conegut com la Fragata, perquè d'allí sortien les fragates del port de Sitges. Va ser educat per la tia Bonaventura Robert, la seva padrina, amb una rigidesa que de gran recordava i apreciava. Rebé l'educació primària a l'escola del professor Caballero, al número 10 del carrer de Les Parellades.

Es casa amb una sitgetana, Rosa Roig i Bofill, i viu els primers temps a la casa pairal. Més endavant es trasllada a Barcelona, a la Rambla de Sant Josep, cantonada amb el carrer del Carme, l'anomenada "Casa Francesc Piña" projectada per l'arquitecte Josep Fontserè i Domènech l'any 1850. Després, a la Gran Via de les Corts Catalanes, al costat de la Rambla de Catalunya. Van tenir sis fills, dos nois i quatre noies, però només tres de les noies van sobreviure.

Fer de metge. La gran vocació

Com el pare i l'avi, decideix ser metge, es llicencia en Medicina a Barcelona l'any 1864, i es doctora tres anys després. El 1869 ingressa com a metge a l'Hospital de la Santa Creu, on serà fins al 1875, quan guanya les oposicions a professor de Patologia Mèdica a la Facultat de Medicina de Barcelona; tenia 33 anys.

Va ser un dels grans mestres de l'Hospital de la Santa Creu, on cada dia passava visita als malalts ingressats acompanyat dels estudiants. Més tard, contribuï a l'organització del nou i actual Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, i del nou Hospital Clínic.

Les seves classes a la Facultat de Medicina eren les més profitoses per als alumnes. No explicava la lliçó, sinó que representava la malaltia. Així, quan volia explicar les malalties circulatories del cervell, simulava la feridura, feia el caminar del paralític, de tal forma que per sempre més els alumnes entenien el que explicava.

Tenia allò que els metges de la seva època, per la manca d'altres mitjans de diagnòstic, només podien tenir, "ull clínic", que li permetia fer uns diagnòstics brillants i exactes. Es va convertir en un mestre de la medicina de la seva època, i això ho aconseguí, perquè no era un teòric, sinó un gran pràctic, que raonava els diagnòstics que feia i dialogava amb els alumnes quan passava visita.

Va tenir el primer consultori a la plaça de les Basses de Sant Pere a Barcelona. Estimava la seva professió, però sobretot els seus pacients, i quan un d'ells no tenia diners per pagar els remeis a la farmàcia, els hi deixava d'amagat sota el coixí. Si es moria un pacient, tothom deia: "quin disgust haurà tingut en Robert".

El seu prestigi com a metge era enorme, pels seus diagnòstics brillants, i era cridat sovint per realitzar consultes, com l'any 1884, que es demana la seva opinió sobre la malaltia del rei Alfons XII.

Coincidint amb l'Exposició Internacional de Barcelona l'any 1888, és nomenat vicepresident del Congrés Mèdic Internacional. Participà també en altres congressos mèdics a Londres, París, Roma, Berlín i Moscou.

Va presidir l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya, que aleshores es deia Acadèmia i Laboratori (1880-1884 i 1895-1897), i la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona.

Robert sentia la professió de metge d'una forma molt profunda. La va practicar com a clínic a l'hospital i a la seva consulta, com a professor a la Universitat, com a escriptor en nombroses publicacions i llibres, com a conferenciant, i també com a periodista intentant divulgar els nous coneixements mèdics. Amb en Giné i Partagás va traduir un dels llibres de medicina més importants de l'època, la *Patologia Cel·lular*, de Virchow. Va publicar per primer cop a l'Estat espanyol (1889) amb Emerencià Roig i Bofill, el *Tractat de malalties de l'aparell digestiu*.

En Robert va ser el metge de més anomenada i la figura més representativa de la medicina del seu temps. Un dels metges de la seva època deia que en Robert era un bon metge i un metge bo. En Joan Maragall va dir d'ell que era "home d'intuïció, artista mèdic, que comença a curar per la seva sola presència".

Sitges

"Sóc català, fill de Sitges, on reposen les despulles dels pares i dels avis, membre d'una família sitgetana, els Robert de Campdàsens, amb una història de més de tres cent anys, on he vist passar l'un darrere l'altre els formosos anys de la infantesa, jugant en el Baluard, corrent per les Forques, i remullant el cos en l'escuma de les seves platges". Així descrivia amb orgull el seu origen sitgeta. Les forques, era el lloc on antigament es penjava els condemnats a mort; era al camí de Barcelona, entre l'actual via del tren i la carretera, prop del carrer de les Illes Balears.

Era amic de tots els sitgetans i quan anava a Sitges li agradava "fer la xerrada a casa d'en Gaietà Benaprés" el pare d'en Joan Ramon. També aconsellava als seus pacients que anessin a Sitges, per recuperar-se de les malalties, per l'aigua i l'aire amb molt de iode.

El poble de Sitges, mitjançant l'*Eco de Sitges*, va estar sempre al seu costat en els moments més difícils. Quan va ser atacat per la premsa espanyola per una magnífica conferència, exclusivament científica i gens política, que amb el títol "La raça catalana" va pronunciar a l'Ateneu de Barcelona; o quan al Parlament de Madrid l'atacaven dient-li que era estranger.

Sitges, "on va viure els dies millors de la seva vida" com ell deia, el va homenajar amb dos dels millors premis per a qualsevol sitgetà, fill predilecte de la Vila i pendentista de Sant Bartomeu a la processó de la Festa Major de l'any 1899. Robert va voler correspondre amb un regal a la seva Vila; va pagar el Saló de Sessions de l'Ajuntament de Sitges, que amb els deu regidors que tenia aleshores, va voler que aquest "Saló de deu" com ell deia, fos equiparat al "Saló de cent" de l'Ajuntament de Barcelona, i es va inaugurar a la Festa Major de l'any 1900.

Camprodon

Robert va anar a Camprodon per primer cop el 1882, va ser l'iniciador del turisme en aquesta vila dels Pirineus, i la va convertir en una vila turística per excel·lència. Això, gràcies al fet que recomanava a molts dels seus pacients l'aire i les aigües de la vila, dient que allà hi havia "una humitat molt seca".

Amb l'Emerencià Roig i Bofill, cunyat seu i també metge, es van fer unes cases on anaven a estiuejar. Es va integrar tant en la vida d'aquesta vila que va ser el primer president del Casino de Camprodon.

Precursor del catalanisme polític

Inicialment era apolític, però per les seves inquietuds cíviques va haver una penetració absoluta entre la personalitat d'en Robert i la societat catalana, que li donà una gran popularitat i el va fer reaccionar, convertint-se en un gran catalanista.

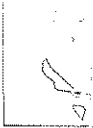
Robert va creure en les promeses de regeneració de la societat i la política preconitzades des de Madrid. Però el van enganyar. Es va fer polític com a reacció per la desastrosa dependència que Catalunya tenia dels governs de Madrid. Per culpa de la incompetència i abusos del poder central, ens allunyàvem cada cop més d'Europa, la civilització, el progrés, el comerç i la indústria. L'única solució era reaccionar, regenerar el país, recordant que un dia Catalunya, confederada amb els seus veïns es va fer mestressa del mediterrani. Era imprescindible reconquerir l'autonomia perduda. "Cada un de nosaltres, deia, ha de treure's de sobre l'apatia i la indiferència en què vivim". Com a home del modernisme, volia el canvi de la vida política espanyola, el regeneracionisme.

Així es va convertir en un gran polític, ja que el que deia ho sentia al cor. Amb la seva paraula fàcil, eloqüència, erudició i sentiment, era capaç de convèncer els més escèptics.

Presidí l'Ateneu Barcelonès i també la Societat Econòmica d'Amics del País. Com a tal, i juntament amb altres membres de la burgesia catalana, Lluís Domenech i Montaner (President de l'Ateneu Barcelonès), J. Sallares i Pla (President del Foment del Treball Nacional), el marquès de Camps (President de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre) i S. Torres (President de la Lliga Industrial i Comercial), el 14 de novembre de 1898 van lliurar a la reina regent Maria Cristina, mare d'Alfons XIII, un manifest llegit per Robert, en el qual en nom dels intel·lectuals, industrials i comerciants de Catalunya, defensaven la reforma de l'Estat, amb suggeriments per a la millora econòmica i política del país.

L'Ajuntament de Barcelona

Entra com a regidor a l'Ajuntament de Barcelona l'any 1891, i el 14 de març de 1899 es nomenat alcalde de Barcelona. El mateix dia en què va prendre possessió

de l'alcaldia, el 17 de març, va destituir tots els alcaldes de barri, que eren els homes de confiança dels cacics barcelonins i que modificaven al seu criteri qualsevol resultat electoral, gràcies a llistes que contenien 27.000 noms falsos i, per tant, electors inexistents.

El tancament de caixes

L'any 1898 va ser el del desastre colonial espanyol, amb la pèrdua de Cuba, Puerto Rico i Filipines. L'any següent, el govern de l'Estat va programar uns pressupostos econòmics que intentaven solucionar la desfeta econòmica.

Els catalans ja pagaven la quarta part dels impostos de l'Estat, que sovint eren malgastats amb organismes, càrrecs i buròcrates innecessaris. Per això, el gremi de comerciants de Barcelona va decidir no pagar el rebut de la contribució corresponent al trimestre en curs. Set mil catalans van "tancar la caixa".

El govern de Madrid determinà l'embargament dels comerciants, però l'alcalde de Barcelona havia de signar l'autorització per l'entrada als domicilis dels comerciants. L'alcalde era Bartomeu Robert, que es va negar a signar. Aquest refús provocà una gran indignació al govern de Madrid, que dictà una Reial Ordre, i va obligar a l'alcalde a signar, amenaçant-lo en cas de desobediència. Robert va signar algunes autoritzacions i a continuació presentà la dimissió, poc més d'un any després d'arribar a l'alcaldia. Era el 12 d'octubre de 1899. L'endemà tot el comerç tancà les botigues en senyal de protesta.

Amb això continuà la indignació del govern de Madrid, que va augmentar la repressió. El 23 d'octubre va suprimir les garanties constitucionals, i el 27 del mateix mes va declarar l'estat de guerra amb aplicació de la llei marcial a tota la província de Barcelona, iniciant l'empresonament de 54 contribuents. Davant les transgressions de la Constitució i la llei vigent que el govern de Madrid havia comès, el ministre de justícia, Duran i Bas, va dimitir. El resultat de tot plegat va ser el pagament de la contribució i un gran reforçament del catalanisme.

Formà part de la Unió Regionalista, que es fusionà amb el Centre Nacional Català, originant la Lliga Regionalista, el partit de Prat de la Riba, sent Robert el seu primer president.

Organitzà la candidatura a les eleccions generals de 1901, per diputats a Corts, que la van formar quatre presidents de societats civils catalanes: Bartomeu Robert, de l'Econòmica, Albert Rusiñol germà d'en Santiago, per part del Foment del Treball, Domènec i Montaner de l'Ateneu, i Sebastià Torres de la Lliga de Defensa Industrial. Per primer cop els partits principals eren els catalanistes; Bartomeu Robert va ser el candidat més votat.

Tota la feina de polític la va fer en quatre anys, des de l'inici de l'alcaldia fins a la seva mort, com a parlamentari representant de Catalunya.

A les Corts espanyoles on va ser president de la minoria parlamentària, va defensar Catalunya com ningú ho havia fet fins aquell moment, i va posar la llavor, perquè més endavant es pogués iniciar l'autonomia de Catalunya. Com deia en Prat de la Riba, "va ser el precursor del catalanisme polític, i va posar la primera pedra de la restauració política de Catalunya".

Un home excepcional

Robert era una d'aquelles persones que sabia tocar el cor dels que l'envoltaven, fossin familiars, pacients, amics, companys o el poble en general. Es feia estimar. Això el va convertir en un d'aquells catalans que han tocat el cor del poble, com el príncep Carles de Viana, Joan Fivaller, Pau Claris, o el president Francesc Macià.

Estimava tant a tothom, que al pròleg d'un dels seus llibres escrivia: "Tots els homes són iguals en el llit del dolor, només són germans, no categories socials diferents". Estimava també els animals, i era un enemic de les "corridas de toros" pel mal innecessari que es fa a aquests animals.

Tenia moltes aficions, el teatre amateur, els pallassos de circ i la música, principalment la de Wagner, sent un dels primers pelegrins a Bayreuth. Deia un xic de broma, "si jo tingués veu de tenor, no faria de metge".

Era un home de gran serietat, eloqüent, amb una simpatia aclaparadora, erudit, i molt honest. Un dia, mentre donava una conferència a metges, es va aturar i digué: "No puc continuar. Des d'ahir passo una pena molt forta, a causa d'assumptes particulars, que em domina com una obsessió, i em fa entrebancar el discurs. Dispen-sin senyors, avui no sé res més; m'han fugit les idees. Demà continuarem".

Tenia un gran amor per la terra catalana. Coneixia molt bé tota la història de Catalunya, com va demostrar a les intervencions al Congrés dels Diputats.

El Doctor Robert ha mort!

Aquesta era la frase que tot Catalunya va pronunciar la nit del 10 d'abril de 1902, i durant una setmana, la setmana trista.

Aquell capvespre visità un dels seus malalts, mossèn Cinto Verdaguer, i després va anar al restaurant Pince del carrer Ferran, on els metges municipals de Barcelona li oferien un sopar d'homenatge. Tot acabant, s'aixecà, i quan anava a pronunciar els mots d'agraïment, només va poder dir "Em sento senyors, veritablement emoci-

onat. Em sento defallir...” i va morir a l'acte d'un atac al cor. El seu cos va ser traslladat immediatament a casa seva. Tenia 59 anys.

Un canonge de la catedral de Barcelona, el Doctor Ribas, es presentà a casa seva i va explicar que tres dies abans de la mort, va fer una confessió, i en finalitzar li digué: “Sóc el Dr. Robert. Ho dic, perquè si em moro, les meves filles sàpiguen que he mort amb els sagraments”.

L'*Eco de Sitges* dedicà el 13 d'abril les primeres pàgines al seu Fill Predilecte. Era alcalde de Sitges el Dr. Gaietà Benaprés i Mestre, els funerals van tenir lloc el 30 d'abril a l'església parroquial de Sitges.

El record posterior

Els monuments públics que es mantenen al llarg dels anys, estan per homenatjar una persona destacada, però per damunt de tot, perquè les generacions següents coneguin la seva obra i la imitin. És obligació nostra, com a catalans, conèixer les persones representades en els monuments de casa, i explicar el que representen, a les noves generacions, i als forasters que ens visiten.

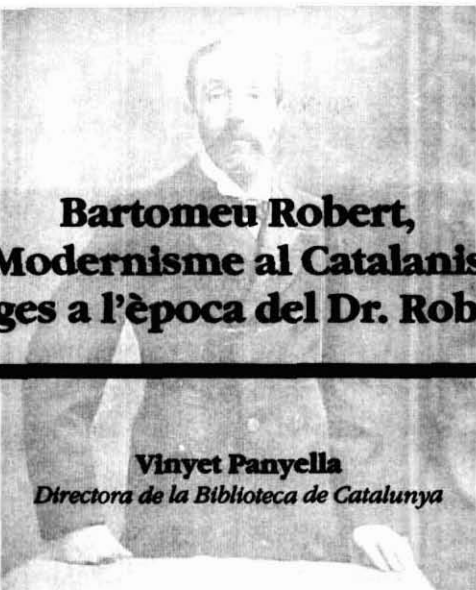
Sitges li va dedicar el primer monument (1907) a la plaça de l'Ajuntament, obra de Josep Reynés. Després Barcelona, a la plaça de la Universitat (1910) obra de Josep Llimona amb pedra calcària del massís del Garraf. Camprodon, al passeig de la Font Nova (1925). Els tres monuments van patir els efectes descontrolats bé de la incultura, bé de la natura. El de Sitges havia de ser destruït per ordre del franquisme, però va sobreviure gràcies al canvi de rètol, es va castellanitzar el text, i es va amagar el monument amb una bastida; va ser restaurat l'any 1977, en arribar la democràcia. El de Barcelona va ser enderrocat durant el franquisme el gener de 1940 i restablert de nou amb la democràcia el 14 de maig de 1985, a la plaça Tetuan. El de Camprodon se'l va emportar una riuada el 18 d'octubre de 1940, i va ser substituït per un altre el 17 de maig de 1977.

Però també altres pobles i viles de Catalunya van donar el nom del Dr. Robert als seus carrers.

El Dr. Robert era un home bo i honest, amb un comportament ètic en totes les seves actuacions, gran professional de la medicina, amb un gran prestigi social i profundament catalanista. Els seus ideals eren la medicina i Catalunya. El millor homenatge que podem fer-li avui és seguir les paraules que va pronunciar en un discurs a Sitges: “¡Avant sempre! Estimem Catalunya. Estimem Sitges”.

Bibliografia

- Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. *L'Acadèmia i la Barcelona de fa cent anys*. Elite. L'Hospitalet de Llobregat. 1958
- Camps i Arboix J. *El tancament de caixes*. Rafael Dalmau, Editor. Barcelona. 1961
- Casassas O. *La medicina catalana del segle XX*. Edicions 62. Barcelona. 1970
- *Catalunya Artística*. 17 abril 1902. Any III, núm. 96
- *¡Cu-Cut!* 17 abril 1902. Any 1, núm. 16
- *L'Eco de Sitges*. Any XVII. núm. 837. 13 d'abril 1902
- Jordi E. *El Doctor Robert i el seu temps*. Editorial Aedos. Barcelona. 1969
- Martí i Vilalta JL. *El Doctor Robert. Centenari de la mort (1902-2002)*. *L'Eco de Sitges*. 5, 12, 19 gener, 2002
- Martí i Vilalta JL. *Sitges i Camprodon*. *L'Eco de Sitges*. 6, 13 juliol, 2002
- Molas I. *Lliga Catalana*. Edicions 62. Barcelona. 1972
- Moragas J. *Paràbola de Bartolomé Robert*. Archivos Médico-Biográficos. 1953; núm. 48
- Mota i Aràs J. *El Dr. Robert. Gent Nostra*. núm. 121. Infesta, Editor. Barcelona. 2000
- Muntaner i Pascual IM. *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges. 1986
- Nadal JM. *Memòries d'un estudiant barceloní*. Editorial Dalmau i Jover. Barcelona. 1952
- Panyella V. *Cent anys del "Saló de deu"*. La Xermada. 2000: 16: 29-35
- Pérez-Bastardas A, Scholz V. *El govern de la ciutat de Barcelona. 1249-1986*. Ajuntament de Barcelona. 1986. Barcelona.
- Sierra R. *El Doctor Robert i la Festa Major de 1899*. Col·lecció Els Gotims. núm. 1, Sitges. 1977

**Bartomeu Robert,
del Modernisme al Catalanisme.
“Sitges a l’època del Dr. Robert”**

Vinyet Panyella
Directora de la Biblioteca de Catalunya

Introducció

Parlar del Dr. Bartomeu Robert, sitgetà d’origen i de vocació i del que va ser la Vila de Sitges en el seu temps equival a situar la seva il·lustre figura en un context plenament representatiu de la Catalunya del darrer terç del segle XIX i, alhora, en un mitjà singularment interessant per l’embranzida que des de 1880 va transformar l’economia i la societat sitgetana. Això, sobretot, perquè en el context de la història cultural del nostre país i del context hispànic del moment Sitges va tenir un paper capdavanter en tot el que va significar el Modernisme.¹

Però no em referiré tant a les Festes Modernistes i al seguici de participants i visitants de les més diverses menes que van passejar pels carrers de la Vila i pel passeig de la Ribera, sinó a l’esperit que va somoure la ciutadania i que els va fer entendre que el que predicava Rusiñol sobre la regeneració per la via de l’art, el Dr. Robert ho compartia com a home del Modernisme. El Dr. Robert havia esdevingut amic, company i còmplice d’altres homes que, com ell, van optar per abraçar i propagar en tots els mitjans que van tenir a l’abast el catalanisme polític com a única via per a la regeneració de la política tant a Catalunya com en aquella Espanya corsecada pel caciquisme, per la resclosida política de l’alternança i per la xulaperia patrioter que, convenientment atiat, dominaven la societat espanyola de l’època. El Sitges del Dr. Robert, entre el bell mig del segle XIX i la fi del segle, va ser el de l’emigració a Amèrica, l’escenari de les inigualables obres de l’Escola Luminista, el Sitges de l’arrencada econòmica de finals de segle i, alhora, el de l’eclosió del catalanisme polític en el que la personalitat del Dr. Robert va jugar no poc a enfortir i consolidar.

Aquest va ser el context on el Dr. Robert exercia la seva carrera de metge de manera profundament vocacional i on exercia la seva ciutadania, amatent tant a les necessitats i l'evolució de la vila natal com a les de la ciutat de Barcelona. És des d'aquest context geogràfic i de la doble vinculació espiritual, que Bartomeu Robert i Yarzàbal va esdevenir home del Modernisme i capdavanter del catalanisme polític, i és així com avui l'homenatgem amb motiu del seu centenari. Per fer-ho de Sitges estant, em referiré a la relació entre la Vila i el seu Fill Predilecte al llarg de quatre apartats que em semblen especialment significatius: el de la infantesa i la pàtria; el referent al Modernisme i el catalanisme; el del municipalisme modern i el de la iconografia sitgetana del Dr. Robert. Centraré la meva intervenció en el microcosmos sitgetà que transcorre entre la tornada de la família Robert des de Mèxic fins als avatars del monument que se li va aixecar per subscripció popular.

La infantesa, la pàtria

Quan el 1846 el pare del Dr. Robert, el metge Francesc Robert i Batlle (Campeche, Mèxic, 1813-Sitges, 1877) va emprendre el viatge de tornada de Mèxic a Sitges acompanyat de la seva muller, Teodora Yarzàbal, i del seu fill Bartomeu, la Vila no passava pels seus millors moments. Francesc Robert havia nascut a Campeche; el seu pare, Bartomeu Robert i Girona havia marxat de Sitges feia anys cercant millors condicions de vida malgrat que els Robert eren terratinents i posseïen (i encara conserven, i que per molts anys) les masies de Campdàsens, al cor del massís del Garraf.

A mitjan segle XIX l'economia sitgetana era precària, fonamentada en la pesca, el comerç de cabotatge i en la viticultura d'una terra que no era pas gaire extensa ni gaire agràida de treballar. La relativa prosperitat del segle XVIII i la permissivitat reial van propiciar que molts dels seus habitants, hàbils comerciants sense gaire terra, es llencessin a la carrera d'Amèrica. Per aquesta raó, l'emigració va ser una de les fonts d'ingressos més importants, però també la principal sagnia de la Vila.² L'economia local no rendia per alimentar les famílies de classe humil, per donar feina als braços dels joves, per mantenir la prosperitat d'un poble que llavors no tenia gaire indústria –i la que tenia era ben precària– i encara no havia agafat l'embranchida que va configurar una economia industrial fonamentada en el calçat que durant uns anys va portar, llavors sí, la prosperitat desitjada. Aquesta era la situació de Sitges quan la família del Dr. Robert es va instal·lar a la casa del carrer Nou, situació corroborada per una composició poètica del patrici sitgetà Bartomeu Puig de Galup adreçada al Sitges del seu temps:

*“¿De què et serveix la riquesa
que d'Amèrica han portat
si dins tu no hi noto empresa
per extirpar la pobresa
que d'algun temps ha augmentat?”*

*Ja no veig com ans solia
de ma casa al balcó
el llautet que al migida
a Barcelona partia
carregat del vi més bo.”³*

La infantesa del noi de can Robert va transcórrer entre la platja de Sitges, les barques de cabotatge i les que venien a vendre-hi terrissa, les dones i els mariners que recosien les xarxes o les estenien al sol, i l'aprenentatge de les primeres lletres al col·legi del mestre José Caballero i del batxillerat amb mossèn Josep Farguell. Els companys sitgetans d'infantesa i d'escola de Bartomeu Robert ho van ser per a tota la vida. Entre aquests, cal destacar Bartomeu Carbonell i Batlle (1843-1929), pare del polígraf i polític Josep Carbonell i Gener (1897-1979), a qui el Dr. Robert va salvar la vida d'infant.⁴ Bartomeu Robert vivia al carrer Nou i no va ser fins a 1894 que, ja casat amb Rosa Roig i Bofill es va fer construir la casa que l'arquitecte Viñals va edificar a l'antic magatzem que havia aixoplugat la fragata sitgetana que segles abans tant havia servit per salvar alguns naufragis com per lluitar contra els pirates moros que assolaven les cales del Garraf i les masies del massís. Can Robert, on avui hi ha un restaurant que conserva la denominació de “La Fragata”, era a tocar de les escaletes xiques, única comunicació des de sempre d'aquell racó de la Ribera amb el Baluard i l'església parroquial perquè l'escalinata de la Punta no es va inaugurar fins a l'any 1900... Quan va arribar l'hora de fer carrera, Bartomeu va seguir la professió del pare; es va llicenciar en medicina a Barcelona (1864) i es va doctorar a Madrid (1867).

La marxa del Sitges de la seva infantesa va coincidir amb els pitjors anys de l'allau emigratòria. Per tenir una idea de la duresa de les condicions de la vida local i de l'emigració cal tenir en compte una dada: si cap al 1857 la població era de 3.679 habitants, vint anys més tard era de 3.270, i trenta anys més tard, de 3.213.⁵ Al llarg del darrer terç del segle XIX el creixement vegetatiu de Sitges era engolit per les sortides dels joves vers Cuba, les Antilles i Centreamèrica que cercaven millors condicions de vida i fugien de les quintes que la major part de les famílies ni tant sols podien pensar a redimir. L'emigració va ser, durant dècades, la tragèdia i la causa de la decadència de la vida local.

L'estat d'esperit entre l'enyor i el desarrelament dels emigrants que Santiago Ru-siñol va resumir magistrament en l'article titulat "La nostalgia de dos patrias"⁶ i que anys després va recapitular en una comèdia amarga i agredolça, *El despatriat*⁷, les famílies sitgetanes feia dècades que ho patien en carn pròpia. Pares malalts, enve-llits i empobrits; dones joves condemnades a la soledat més dura des de la primera joventut; criatures de salut precària i vida efímera que tancaven aviat els ulls i d'al-tres que, havent superat l'alt índex de mortalitat infantil per raons gairebé de la se-lecció natural, quan tot just eren adolescents embarcaven cap a Santiago o Aguadi-lla... Aquest era el panorama del Sitges decimonònic i aquest va ser el Sitges del Dr. Robert quan, ja establert com a metge a Barcelona, aprofitava les estades a la casa de La Fragata o a Campdàsens per ajudar els seus convilatans. Va salvar vides, visi-tava els pobres i els desnonats a l'antic Hospital de Sant Joan⁸ administrava ciència o caritat segons els casos i exercia vocacionalment i generosament en favor dels seus compatricis sense distinció de classes, orígens o posicionament econòmic. Aquest va ser el record que el Dr. Robert va deixar entre els del Sitges del seu temps, re-cord que s'ha perllongat fins als nostres dies.

Com a metge i com a sitgetà, Bartomeu Robert era sensible a la decadència de la Vila que l'emigració causava. Compartia aquesta preocupació amb el seu amic i també metge, el sitgetà Gaietà Benaprès i Mestre (Sitges, 1848-1907)⁹, així com amb tots aquells que veien que la despoblació de joves era el pitjor mal que podia es-devenir-se en una població sense gaire terra i amb escassa indústria, però amb un cel blau i un paisatge blanc de cases i verd de vinyes que es convertia en l'escena-ri més important dels pintors de l'Escola Luminista.¹⁰ Els paisatges gairebé idíl·lics que fixaren els mestres luministes sitgetans –Arcadi Mas i Fondevila, Joan Roig i Soler, Joaquim de Miró...– van ser els paisatges sitgetans de la infantesa i la joventut del Dr. Robert. Però ell, home intel·ligent i sensible, sabia tant de la bellesa im-pàvida i inclement de la natura com del sofriment infinit i desconsolat dels éssers. En una conferència de febrer de 1873 a l'Ateneu Barcelonès explicava: "*En Sitges hay una verdadera fiebre de emigración, no hay una sola familia que no tenga al-gún hijo en la isla de Cuba; pues bien, yo he venido observando que, si emigran a Cuba un promedio de 15 a 20 suburenses al año, solo regresan en igual período 5 ó 6.*" Emigració i decadència es convertiren en sinònims unes quantes dècades, ja que, com escrivia Rafael Costa i Molet, el fundador de la *Revista Suburense* (1877) "... *la patria pierde inteligencia y brazos, y cuanto más aumenta la emigración más se la hunde y abate.*"¹¹

L'obertura de la carretera de les Costes de Garraf (1864), l'arribada del ferrocarril (1888), la millora de les condicions de vida i els guanys resultants dels grans sacri-ficis de l'emigració sitgetana van aconseguir canviar decadència per progrés al llarg de les darreres dues dècades del segle XIX. L'any 1900 des del setmanari *l'Eco de*

Sitges s'asseverava de forma molt més real que metafòrica que "*Verdaderamente, quien ha hecho el Sitges moderno es la Isla de Cuba*"¹²

Modernisme, regeneracionisme, catalanisme

Més enllà de la seva dedicació a la medicina, les inquietuds cíviques del Doctor Robert el van portar progressivament i per la via de la convicció a plantejaments d'àmbit més social i, sobretot, polític. I va ser com a polític que el 1899 va ser objecte del primer gran homenatge dels sitgetans. "*Si encara s'estilés avui el qualificatiu de moda una època podriem dir que el doctor Robert va ser en política un home de transició, un home que somogut de sobte per un ideal s'hi abraçà amb tota la seva ànima passant tan prest com demanen les coses públiques d'un regim vell a un règim nou. I amb tal efusió va abraçar-lo que va resultar un apòstol d'eficàcia i un propagador de fecunditat.*"¹³. L'opinió de Raimon Casellas, autor d'aquestes línies, defineix la figura del Dr. Robert en el context de la societat civil i política del seu temps, i és vàlida, també, per a les seves vinculacions sitgetanes.

El seu compromís amb els ideals del catalanisme va ser fruit de l'evolució ideològica que compartí amb tants altres de la seva generació, en la presa de consciència que Catalunya mereixia i requeria una força política diferent de la que oferia l'alternança dels partits del caduc i caciquista règim de la Restauració. Però el gran detonant de l'eclosió del catalanisme polític va ser la crisi del 98, tal com explica Josep Pla en la seva biografia de Francesc Cambó, quan es refereix a l'evolució de les classes dirigents de la burgesia industrial i professional catalana. El Dr. Robert va ser un preclar exemple d'aquest compromís i el va assumir fins a les darreres conseqüències.

Des d'una òptica estrictament sitgetana, la carismàtica personalitat del Dr. Robert el situava per damunt del bé i del mal enfront de les trifulgues locals, que eren la reproducció a petita escala del que succeïa a la capital de Catalunya. Breu: catalanistes contra caciquistes. El fet d'ostentar la màxima responsabilitat municipal del Cap i casal de Catalunya, la seva actitud valenta i decidida a favor de la malmesa hisenda i de la regeneració política de la ciutat i els atacs del centralisme per aquesta causa el van fer créixer als ulls dels seus compatricis. Des del punt estrictament polític, el Dr. Robert va actuar contribuint a unir encara més els sitgetans que, amb ell, compartien els ideals autonomistes i regeneracionistes, com Josep Planes i Robert i Bartomeu Carbonell i Batlle. Ni l'un ni l'altre no els abandonaren mai.

Des de la societat civil catalana, Bartomeu Robert prenia part en la vida cultural i científica. Des d'aquest vessant va treballar en favor de la divulgació del coneixement de la medicina, la seva altra raó de viure. Pel que fa als mitjans culturals, de

Barcelona estant, Robert va freqüentar els mitjans del Modernisme; a Sitges, els tenia a tocar. La seva amistat i connivència amb el polític Albert Rusiñol l'havien portat a la coneixença i amistat amb el seu germà, l'artista, Santiago. A punt d'empunyar la vara de l'alcaldia de Barcelona, Robert estava al corrent no només del progrés material de la seva pàtria sitgetana, sinó també de tot el que des del vessant de l'art Rusiñol i el Modernisme hi havien obrat. Compartia amb l'artista la idea que l'art, aliment espiritual i fruit de la força creativa dels éssers, era una força de progrés i de regeneració.

El març de 1899, i gairebé coincidint amb el nomenament d'alcalde de Barcelona, Robert va dictar una conferència a l'Ateneu Barcelonès que, amb el títol de "La raça catalana" aixecà les ires del diputat centralista Francisco Romero Robledo. Amb el pitjor estil i amb una inaturable demagògia, aquest discutia l'autoritat moral de Robert i escarnia els seus orígens asseverant que el descendent de l'estirp dels Robert de Campdàsens: "(...) *no es español, ni catalán, siquiera. El ardiente regionalista, Alcalde de Barcelona, es mejicano.*"¹⁴ La reacció sitgetana no es va fer esperar. El 5 d'agost, l'*Eco de Sitges* publicava un "Mensaje al Dr. Robert" com a testimoni de solidaritat i de desgreuge. Per tal d'enaltir tot el que Robert representava en aquells moments i com a mostra d'afecte i d'agraïment, els representants de la Vila li oferiren el millor que es podia oferir per aquelles dates a un sitgetà: el penó de Sant Bartomeu (el sant patró de Sitges) per a la Festa Major d'aquell any. Robert, agraït i emocionat, acceptà; l'hi acompanyaren com a cordonistes Rafael Llopis i Torralbas i Felip Font i Falp. El seguit de proclames, manifestos i adhesions que l'homenatge sitgetà a Robert va suscitar constitueix un capítol llarg i substanciós, del qual destacarem un dels comentaris més importants: que la recepció del Dr. Robert a l'Ajuntament el dia de la vigília fou "*digna de l'entrada del Sant*".¹⁵

El discurs del Dr. Robert els dies de la Festa Major de 1899 va ser d'un gran abrandament patriòtic. No hi van mancar les referències a la situació que l'havia conduït fins aquell moment, o la manifestació del seu amor a Sitges, o una important valoració del Cau Ferrat des d'un punt de vista cívic i artístic, i compartia amb Santiago Rusiñol la creença que l'art era el fonament de la regeneració: "*Avant sempre! (...) Estimem Catalunya i, per lo que a nosaltres més directament ens afecta, estimem a Sitges, aquesta vila, damunt de sos mèrits passats, reuneix avui dia nous atractius. Es sabut que l'home no viu solament de pa, sinó que necessita també l'aliment de l'esperit, el sentiment de l'art i el refinament de la cultura. Doncs tot això us ho ha portat aquí una persona que em dispensa ara el favor d'escoltar-me. No es tracta pas d'un fill de Sitges, però ell ha fet per Sitges tant com tots nosaltres. Dintre el Cau Ferrat, obra seva, lo que menys valua té, valent molt, és la riquesa d'objectes d'art que hi té acumulada; el Cau és quelcom més gran, és el símbol d'una gran empremta en el senti de la cultura del nostre poble.*"

Tant de bo que totes les poblacions catalanes fessin altre tant. Així contribuirien a fer gegantins els prestigis de la nostra estimada regió a la que hem de saludar als crits de... ¡Visca Sitges! ¡Visca Catalunya!"¹⁶

L'acte de nomenament de Fill Predilecte va ser principalment emotiu. El discurs del Dr. Robert havia estat precedit per un altre parlament de Bartomeu Carbonell i Batlle, vell amic, antic condeixeble i llavors regidor que actuava d'alcalde accidental. Les paraules del Dr. Robert constituïren tot un repàs a la visió que un home de la seva importància i experiència guardava de Sitges i de l'entorn que havia vist d'infant fins al moment de la maduresa: "*¡Fill Predilecte de Sitges! Del vilatge on jo hi he viscut els dies millors de la meua vida i a què em lliguen tants motius de veritat i desinteressat afecte.*"¹⁷ Perquè malgrat la pobresa i la decadència que havia comportat l'emigració, Robert recordava el paisatge blau i lluminós de la infantesa que, tal com diu el poeta, és l'autèntica pàtria; ho feia amb emoció i qui sap si amb enyorament.

Va ser al llarg dels discursos de 1899 on va emergir la sensibilitat artística de l'home del Modernisme, testimoni del creixement espiritual de Sitges fonamentat en la regeneració per la via de l'art. Els comentaris que en va fer, les paraules que hi va dedicar no eren del tot les del regeneracionista polític, sinó des del modernista i wagnerià empedreït tocat per la sensibilitat de la contemplació de l'art. Referint-se al Cau Ferrat i a la seva tradició artística exclamava: "*Aquí es donen les mans poetes, músics, pintors i escultors al voltant d'en SR, verdader profeta de l'art serio, de l'art de debò, de l'art despullat de totes les requincalles ponentines, però sa i robust gràcies a la sava catalana que el nodreix i als vents del Nord que l'airegen.*" Continua referint-se als pintors de l'Escola Lluuminista, com Arcadi Mas i Fontdevila "*... el refinat pintor, tan enamorat dels esplendors venecians i de les lluentors guspirejants de les esglésies del Renaixement, que passen a ses teles, després d'haver-se depurat, en travessar el temperament artístic del seu autor, tot velant-se amb una boirina daurada que els dóna misteriosa i infinita poesia.*" Igualment va tenir paraules d'elogi cap als altres pintors, Joaquim de Miró, "*amb ses visions esplendents de les bortes sitgetanes*" o Joan Roig i Soler, "*... que amb son pinzell ha antat totes les alabances dels blancs intensos i dels blaus enlluernadors de la nostra vila marítima.*"¹⁸

Municipalisme modern

Va ser durant el transcurs de la Festa Major de 1899, quan el Dr. Robert va fer ofrena a Sitges de la decoració i el moblament del Saló de Sessions de la Casa Consistorial construïda des de feia pocs anys rehabilitant l'antic castell feudal de la Pia Almoina. La frase del Dr. Robert ha quedat per sempre més en la memòria col·lectiva

i personal dels sitgetans: “*Aquest ample Saló de Sessions de l’Ajuntament ha de decorar-se i amoblar-se, tal com ho requereix la importància de la Vila. Jo me n’encarregaré de que faci goig, i si Sitges no pot tenir un Saló de Cent, jo faré que tinga un Saló de Deu.*”¹⁹ En la sessió celebrada el 2 d’octubre, l’Ajuntament va acordar l’acceptació de l’oferiment del Dr. Robert i que la primera placa de Fill Predilecte que s’hi col·locaria hauria de ser la seva. En la mateixa sessió s’acordà encomanar el seu retrat al pintor Arcadi Mas i Fontdevila.²⁰

El Dr. Robert va encomanar la decoració del Saló de Sessions al pintor i decorador Eduard Llorens i Masdéu (Barcelona, 1837-1912). Llorens, format a l’Escola de la Llotja de Barcelona i més tard a París era llavors un dels interioristes més importants del seu temps. El mes de novembre visitava el Saló de Sessions i començava el projecte ornamental; el desembre següent, el mateix Dr. Robert visitava aquella estança en obres. A mesura que avançaren els mesos de l’any següent, la “Crònica local” de l’*Eco de Sitges* informava puntualment de l’acabament del projecte i la successió dels treballs.

Llorens portà a terme la decoració del Saló de Sessions d’acord amb l’arquitecte Salvador Vinyals,²¹ d’ambientació neogòtica i historicista fins als més petits detalls, fins i tot en l’artesonat del sostre i els esgrafiats de les parets. Cal no oblidar que el neogòtic era especialment apreciat a Sitges, ja que la que va ser fins aquells moments la sala més noble de la vila, a la primera planta del Cau Ferrat, havia estat construïda expressament amb aquest estil. Al nou Ajuntament, la imatge exterior i la sala més noble i representativa conservaren la seva unitat estilística.

El Dr. Robert no va escatimar mitjans, de manera que l’aparença sumptuària del Saló quedà equilibrada amb l’elegància i la noblesa conceptuals amb què fou concebut. No hi mancaren els referents a l’heràldica catalana en un moment en què la simbologia era un element cabdal del catalanisme. Diversos artesans i industrials participaren en els treballs materials del Saló: Cosme Maurell realitzà els de cartopiedra; Francesc Roig, la fusteria; Andreu Santagenia, la talla de la fusta i l’escultura; Miret i Assens varen tenir cura de l’electricitat, la firma Butsems i Fradera, del paviment, i Antoni Rigalt de les vidrieres de color, a l’estil de les que ornamentaven el Cau Ferrat. Malgrat el pas de les dècades i dels esdeveniments, el Saló de Sessions dels nostres dies, amb les modificacions degudes a creixences i a circumstàncies, conserva encara el to estilístic que el Dr. Robert li atorgà, i a hores d’ara és un dels pocs Salons modernistes encara en ple funcionament.

Per al Dr. Robert no es tractava únicament de dotar Sitges d’una peça ornamental. A més de la lectura sumptuària, més enllà de la descripció figurativa, per al líder del catalanisme es tractava de dignificar l’indret on s’esdevenia la màxima representació del poble. Convençut de la força de les institucions i de la necessitat de dignificar-les fins i tot en els aspectes més estrictament formalistes i estètics, posà de

manifest una vegada més la seva convicció de la necessitat de la regeneració per la vida de l'art, ornamental, aplicat a la vida municipalista. La possessió de l'antic castell, símbol de l'opressió feudal de segles sota el domini de la Pia Almoina havia esdevingut per als sitgetans una reivindicació secular, no assolida fins a la Revolució de 1868. El trànsit del vell edifici del castell a modern ajuntament no havia estat fàcil i l'acció del Dr. Robert al tombant del segle el culminà amb eficàcia i dignitat.²² La data d'inauguració del Saló va ser fixada, com no podia ser d'altra manera, per la Festa Major del 1900. *L'Eco de Sitges* en remarcava la importància i la generositat: "...aplaudimos su espontáneo rasgo de liberalidad ofreciendo costear el decorado del nuevo Consistorio, oferta que ha cumplido al pie de la letra, hasta el punto que, propios y estraños, proclaman la grandiosidad, riqueza y gusto artístico de las obras..."²³

La inauguració del Saló de Sessions de Sitges per la Festa Major de 1900 va constituir una gran lliçó de municipalisme modern. Va ser presenciada per la ciutadania de Sitges i per diversos representants de la vida social, política i cultural de Barcelona, com l'Ateneu Barcelonès, el Foment del Treball Nacional, la Lliga de Defensa Industrial i Comercial i per diversos diaris. El Dr. Robert va actuar com a president honorari del nou "Saló de deu", acompanyat pel rector, mossèn Josep Bricullé i els alcaldes de Vilanova i la Geltrú i Sant Pere de Ribes.

Després del descobriment de la placa commemorativa del Dr. Robert com a Fill Predilecte, col·locada sota el retrat que havia realitzat Arcadi Mas i Fontdevila, arribà la solemnitat dels discursos. Bartomeu Carbonell i Batlle, primer tinent d'alcalde, lleial seguidor del Dr. Robert pels camins del catalanisme polític, va pronunciar el discurs d'ofrena sense oblidar que aquell mateix dia també s'homenatjava Santiago Rusiñol, i s'atorgava el seu nom a un carrer, mentre que al Dr. Robert, se li atorgava la denominació d'un tram del passeig de la Ribera. "Aquí queda, doncs, l'home que ha donat a Sitges la prova més gran i eloqüent de la seva estima en que la té (...) Glòria, doncs, al Dr. Robert, que tant bé ha merescut el segell de la terra; segell inesborrable que passarà de fulls en fulls a la futura història i quedarà clavat en aqueixes parets per exemple a d'altres. Vaja, doncs, fills de la terra, els que la Pàtria estimeu, encoratjeu-vos en veure la Casa Pairal vestida amb les bones prenyes que l'art català fabrica. Doneu alè a tots aquests artistes no sols per la nostra glòria, sinó per la d'Espanya entera. Seguiu l'empemta i fareu de Sitges l'encant i l'admiració de tots (...)"²⁴

La resposta del Dr. Robert va constituir tot un tractat de política municipal autonomista. Fermament convençut de la importància cabdal del municipalisme en el desenvolupament de les societats modernes, seguint la doctrina de Torras i Bages de *La tradició catalana*, fonamentà el seu parlament en els sentiments humà, nacional i patriòtic aplicant aquest darrer concepte a la seva més primigènia forma-

ció: *“El sentiment de pàtria és el més positiu de tots, no constitueix cap extracció ni sacrifici, sinó que és cosa visible i palpable, és el tros de terra on hem nascut, on l’hem viscut, on tenim nostres pares i nostres fills, on l’hem de treballar, on ens hem educat, terra amb sos límits precisos, sos horitzons determinats; en una paraula, la pàtria verdadera és el límit geogràfic que està a l’abric de cada municipi (...) Si es tracta d’un fill de Sitges sa visió serà el record del campanar de la vila, sa Ribera i les muntanyes que la volten i que allarguen ses fronteres fins les veïnes poblacions de Sant Pere de Ribes i Vilanova.”*²⁵ Lluny d’evocacions romàntiques, el Dr. Robert reivindicava per als municipis autonomia, recursos propis i capacitat d’acció.

Robert va dedicar paraules d’elogi al retrat que li havia fet Arcadi Mas i Fontdevila, *“que amb sa obra no sols ha trobat el paregut, sinó que ha sabut reflexar en la tela el sello moral meu que, fora de certs moments d’excitació, deixa sempre entreveure un deix melancòlic”*, i volgué renunciar, sense èxit, al tram de Ribera que havia de portar el seu nom *“(...) els fills de Sitges, en la intensitat dels afectes, sou els més meridionals del Nord d’Espanya. Estimeu amb passió, sou exagerats amb l’estima (...)”* El pinyol del discurs el va dedicar, com era d’esperar, a la importància que tenia el Saló de Sessions per tot el que era i representava: *“Aquest és el saló del poble i en ell han d’administrar vostre il·lustre Ajuntament i els que vindran. Un i altres sabran honrar-lo perquè s’esmerçaran amb el compliment de les virtuts que en aquest fris estan escrites: Prudència, Justícia i Templança (...) Fent-ho així res teniu que tèmper i us fareu dignes de l’Administració d’aquesta culta i morigerada vila.”*²⁶

La recepció amb què es va cloure l’acte fou especialment brillant i concorreguda: no hi mancà ningú. Les entitats locals, encapçalades pel Prado i pel Retiro; les associacions gremials i obreres; les agrupacions corals, de propietaris, el somatent, els directors de les escoles, les personalitats diverses, els artistes –Rusiñol, Mas i Fontdevila, l’escultor Josep Reynés, Enric Morera, Antoni Almirall, Utrillo... tots, llevat d’Eduard Llorens, l’autor material del projecte i de l’obra que s’inaugurava.

La culminació de la Festa va ser a l’hora del banquet que s’organitzà al Saló del Cau Ferrat, expressament guarnit amb flors per a l’ocasió, i preparat per a un centenar de convidats. La invitació, una petita joia de les arts gràfiques del modernisme, era ben simple: *“Taller Museu Cau Ferrat. Carnet per assistir al dinar d’honamentge al Doctor don Bartomeu Robert Yarzabal. Sitges 25 d’agost 1900”*.²⁷ Formaven la presidència el Dr. Robert; els alcaldes de Sitges, Vilanova i Ribes; el jutge municipal; els representants de les entitats barcelonines i Santiago Rusiñol, que havia ofert el saló del seu taller-museu per a aquella celebració. L’alcalde de Sitges, Miquel Ribas i Llopis, brindà pels actes que s’havien esdevingut i per la capacitat de l’Ajuntament que presidia d’haver-los dut a bon port; l’alcalde de Vilanova va brindar *“para cantar las alabanzas del Dr. Robert y para felicitarse de la concordia reinante entre las poblaciones hermanas”*.²⁸

El brindis de Santiago Rusiñol va ser una recapitulació de la seva trajectòria sitgetana i d'afecte cap al Dr. Robert i tot el que representava. Breu, concís, el to era clarament afectiu, entranyable. *"Quan un és jove s'enamora de la dona per sa bellesa; després, per ses qualitats morals. De jove vaig venir a Sitges i vaig mirar-me aquesta vila com una dona blanca i hermosa. Varen passar anys i ja no hi vaig veure solament la seva bellesa; ja estimava Sitges per sa bondat. Ara, doncs, ja no estimo Sitges perquè és blanca; si fos morena, també l'estimaria. D'això ne té bona part de culpa la pintura. M'he ficat per dintre les cases, per sos patis i jardins, he rondat pels seus afores i a tot arreu hi he trobat un camp ben abonat per a l'art. Aquí tenim, per exemple, l'estàtua del Greco, de aquest home que no ha sigut fill del poble, ni un ricatxo, ni tant un polític i no obstant, se ve aquí en processó feta a conèixer el seu monument i els sitgetans l'admiren i estimen la seva memòria.*

*En lo que en diuen política, no hi entenc ni m'agrada. Glorifiquem el Dr. Robert perquè els seus actes no són d'home polític, però sí d'home honrat i responents a un sentiment de Pàtria... ¡Brindo, doncs, per la Pàtria i pel Dr. Robert!"*²⁹

Bartomeu Robert va cloure la tanda dels brindis amb un al·legat a favor de *"la verdadera i sana política que és l'art de governar els pobles"*, lloant la personalitat de Santiago Rusiñol i tot el que havia fet per Sitges i brindant, finalment, per la llibertat, la fraternitat i l'harmonia entre els éssers. Finalment, a la tarda, la comitiva, els que s'hi varen afegir i les bandes de música d'Esteve Català i de Josep Carbonell, dit en Senalla, van procedir a la inauguració del nou carrer Santiago Rusiñol, *"símbolo de progreso para esta su amada población, calle que mira al Norte de donde nos viene la civilización"*, en paraules de l'artista. D'allà caminaren fins a la Ribera, al tram denominat Passeig del Dr. Robert.³⁰

Des d'aquella diada, el Saló de Sessions ha esdevingut el testimoni d'una vida municipal densa, a voltes difícil i fins i tot tràgica, però sempre apassionant, que és la que ha caracteritzat el transcurs de la Vila per a aquest segle vint que va inaugurar amb convicció, il·lusió i generositat el Dr. Bartomeu Robert.

La iconografia sitgetana del Doctor Robert

La iconografia sitgetana del Dr. Robert correspon al transcurs de la seva relació amb la Vila i els seus habitants i és palesa en quatre obres: dos retrats, un capitell esculpit en pedra i un monument.

El pintor Arcadi Mas i Fontdevila és autor de dos dels seus més bells retrats. L'un, un dibuix, el mostra exercint l'apostolat de la medicina a l'antic Hospital de Sant Joan, a Sitges envoltat de l'esguard dels malalts que, segons deien, la seva sola presència il·luminava. L'altre retrat és el que presideix el Saló de Sessions, aquell "Saló

de deu”, que el 2003 ja serà de un “Saló de vint-i-u”, i que constitueix, al meu parer, el més bell saló de sessions modernista del nostre país, perquè malgrat el pas dels anys i de la incúria de determinades èpoques el seu aspecte sobri, majestuós i digne recorda els ideals pels quals va lluitar i transmetre.

El tercer retrat del Dr. Robert correspon a l'àmbit de la simbologia. Forma part del conjunt de capitells que l'escultor Pere Jou va esculpir el 1915-1919 com a decoració dels finestrals del Palau de Maricel. Jou s'inspirà en diversos episodis de la Catalunya i de l'Europa d'aquells moments per al conjunt dels finestrals del primer tram de Maricel, a l'actual mirador Miquel Utrillo, darrere l'església parroquial sitgetana. Un dels capitells descriu la política catalana de l'època; en un costat hi figuren els sembradors del catalanisme polític, entre ells Pi i Margall, Angel Guimerà i el Dr. Robert; a l'altre, hi ha els segadors, representats per Prat de la Riba, Cambó i Puig i Cadafalch.³¹ L'aire del mar i l'endèmica descurança dels que han de vetllar pel patrimoni artístic sitgetà van comportar la pràctica desaparició d'aquest rengle de capitells, actualment substituïts per còpies de més o menys fortuna.

La peça iconogràfica sitgetana per excel·lència del Dr. Robert és el Monument, situat a l'actual plaça de l'Ajuntament. La seva història abasta alguns dels capítols més significatius de la vida local. És sabut de tots que la mort del Dr. Robert va comportar un llarg seguici de reaccions de reconeixement. La Vila natal se'n sentí especialment deutora, i per aquest motiu, l'Ajuntament encapçalà una subscripció popular per aixecar un monument al seu Fill Predilecte.³² La comissió que s'havia de fer càrrec de les gestions s'estengué fins a Barcelona, va comptar amb els sitgetans residents allà, i arribà fins a Cuba, on, encara, en aquells moments, l'emigració sitgetana era nombrosíssima.

El 1905, el consistori sorgit de la victòria catalanista a Sitges acordà l'emplaçament del monument, que havia estat encarregat a l'escultor modernista Josep Reynés (1850-1926)³³; Reynés havia recalat a la Vila per amariat amb Santiago Rusiñol, el qual li havia encomanat el Monument al Greco (1898). L'Ajuntament acordà també portar a terme una important millora urbanística a la plaça de l'Ajuntament adquirint i enderrocant un edifici envellit per adjuntar el solar resultant a la plaça, emplaçant-hi el Monument. El monument de Sitges al Dr. Robert va ser inaugurat amb total solemnitat l'agost de 1907, durant la Festa Major. El monument, d'una indiscutible solemnitat, portava les inscripcions següents al pedestal: “*La Vila de Sitges a son Fill Predilecte, Dr. Robert*”, al frontal, i “*Per subscripció popular. Inaugurat el 1907*” en un dels laterals. De llavors ençà, el Dr. Robert ha presidit sempre la plaça de l'Ajuntament, amb l'aire digne, greu i afable que l'escultor Reynés li conferí. Durant la guerra civil, fou respectat; en la immediata postguerra, també. El primer alcalde, nomenat el gener de 1939 va ser el carlí Isidor Cartró i Robert, parent de l'il·lustre metge i polític, que va patir tota mena de pressions en contra del monu-

ment. Cartró va aconseguir trampejar com va poder les ordres d'enderroc del monument; va fer col·locar una bastida que hi perdurà força temps per simular el desmuntatge, i va salvar la pedra i la memòria de les primeres i més contundents embranzides. Els que el succeïren, el seguiren amb l'exemple, tot i que, segurament, amb menys convicció, si més no, per part d'alguns. El caràcter polític del Dr. Robert va ser anivellat i emmascarat, segons els moments, amb els seus mèrits com a metge i ciutadà. L'única transformació que el monument va sofrir va ser en la retolació. La frase del frontal es va canviar per un neutral "*La Villa de Sitges al Dr. Robert*"; la resta va ser esborrada. Amb el temps i sense la bastida, el creixement impune de la vegetació i una certa descurança ocasional envoltaren el monument al Dr. Robert, però sempre va ser una presència d'alta significació i un símbol del catalanisme que malgrat l'època es va transmetre generació rere generació.³⁴

El 1977, recuperades les llibertats democràtiques, el Grup d'Estudis Sitgetans va organitzar la commemoració del 75è. *Aniversari de la Mort del Dr. Robert* amb una exposició documental sobre el personatge i el monument, un cicle de conferències i amb la sol·licitud a l'Ajuntament, que va ser atesa, de la restauració de la retolació original, en català i en tota la seva extensió.³⁵

El monument al Dr. Robert constitueix un valor històric i cultural de primer ordre tant pel context de Sitges com pel de Catalunya. Avui, cent anys després de la seva mort, la memòria del Doctor Robert ha de continuar ben viva més enllà de les pedres i de les commemoracions com a exemple de generositat, de patriotisme i de catalanisme.

Vinyet Panyella és bibliotecària i escriptora. Actualment és directora de la Biblioteca Nacional de Catalunya. Sobre el Dr. Robert és autora, entre altres obres, dels següents treballs publicats: "Els homes del Modernisme". *El Dr. Robert i la seva època. L'Avenç*, núm. 239 (setembre, 1999): 20-26; "El monument que Sitges dedicà al Dr. Robert". *El Dr. Robert i la seva època. L'Avenç*, núm. 239 (setembre, 1999): 62-63; "Cent anys del "Saló de deu". El Dr. Robert, entre el Modernisme i el catalanisme al Sitges del 1900". *La Xermada*, núm. 16 (Festa Major 2000): 29-35; "Santiago Rusiñol i el Dr. Robert a la Festa Major de l'any 1900". *Eco de Sitges*, 19.VIII.2000:XII-XIII, i *El sembrador. Biografia Sitgetana del Dr. Robert*. Sitges: Ajuntament, 2003.

Notes

- ¹ Per a una idea general de què va significar el Modernisme a Sitges v.: Planes, Ramon. *El Modernisme a Sitges*. Barcelona: Selecta, 1969. (Biblioteca Selecta; 421)
- ² Sobre l'emigració dels sitgetans a Amèrica, v.: Jou i Andreu, David. *Els sitgetans a Amèrica, i Diccionari d'americanos*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans, 1994. (Sèrie Major; 3).
- ³ Bartomeu Puig de Galup. "A ma pàtria" (1860), citat per Jou i Andreu: 21.
- ⁴ Josep Carbonell i Gener m'ho havia contat diverses vegades, i ho va escriure en les seves memòries inacabades que vaig transcriure i incloure íntegrament. V.: Panyella, Vinyet. *Josep Carbonell i Gener (Sitges, 1897-1979). Entre les avantguardes i l'humanisme*. Barcelona: Ed. 62, 2000. (Biografies i memòries; 43).
- ⁵ Jou i Andreu: 37.
- ⁶ Rusiñol, Santiago. "La nostalgia de dos patrias". *La Vanguardia*, 24.XII.1891.
- ⁷ Rusiñol, Santiago. *El despatriat*. Barcelona: Antoni López, 1912. L'obra va ser traduïda al castellà amb el títol de *El indiano*.
- ⁸ Actualment correspon a la part del Palau de Maricel denominada Maricel de Mar. A la planta baixa de l'edifici es poden admirar les primitives voltes gòtiques de la construcció; són gairebé l'únic testimoni del gòtic a la vila de Sitges.
- ⁹ El Dr. Pere Serramalera i Cosp va dedicar diversos estudis a la Medicina a Sitges i als metges que hi havien exercit al llarg dels segles. Sobre Gaietà Benaprès i Mestre, v.: "Sitges en el porvenir" y Gaietà Benaprès i Mestre. *Una vida al servei de Sitges*. Sitges, 1984.
- ¹⁰ Sobre l'Escola Luminista i el seu significat en el context de l'art català i la història cultural de Sitges, v. el catàleg de l'exposició *L'Escola Luminista de Sitges. Els precedents del Modernisme*. Sitges: Ajuntament: Consorci del Patrimoni de Sitges: Diputació de Barcelona, 2002.
- ¹¹ Jou i Andreu, ob.cit
- ¹² Jou i Andreu: 54.
- ¹³ Raimon Casellas. *El doctor Robert*. Ms. BC. Arxiu Raimon Casellas.
- ¹⁴ Citat per Sierra i Farreras, Roland. "El Dr. Robert i la Festa Major de 1899". Els gotims de La Xermada. Sitges: Ajuntament, 1997.
- ¹⁵ Forns i Fusté, Miquel. *Actes oficials, fets i anècdotes de la Festa Major de Sitges (1853-1996)*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans, 1999. (Estudis Sitgetans; 27): 68
- ¹⁶ *Eco de Sitges*, 27.VIII.1899.
- ¹⁷ *Eco de Sitges*, 3.IX.1899.
- ¹⁸ *Eco de Sitges*, 3.IX.1899.
- ¹⁹ *Eco de Sitges*, 3.IX.1899

- ²⁰ *Eco de Sitges*, 15.X.1899.
- ²¹ L'arquitecte Salvador Vinyals fou qui, finalment, va portar a terme la reforma de l'antic castell de la Vila per convertir-lo en la nova Casa Consistorial. La primera pedra de nou edifici es col·locà per la Festa Major de 1888. Al cap de dotze anys, el nou Saló de Sessions tancava la perllongada adequació de l'edifici com a Casa de la Vila. Sobre l'obra de Salvador Vinyals a Sitges, v.: Coll i Mirabent, Isabel. "L'historicisme i l'academicisme en l'arquitectura del segle XIX, llur interpretació a Sitges per Salvador Vinyals", *Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans*, núm.29 (agost 1984).
- ²² La nota "1888 a 1900", a *Eco de Sitges* de 24.VIII.1900 és una breu síntesi de l'esperit del moment.
- ²³ *Eco de Sitges*, 24.VIII.1900
- ²⁴ *Eco de Sitges*, 2.IX.1900.
- ²⁵ Íbid.
- ²⁶ *Eco de Sitges*, 25.VIII.1900
- ²⁷ Fou realitzada a la impremta de l'*Eco de Sitges*, així com el Menú de l'àpat. La invitació és una perfecta mostra de l'impacte del Modernisme en les arts gràfiques. Es conserva a l'Arxiu Històric de Sitges.
- ²⁸ *Eco de Sitges*, 25.VIII. 1900 i següents.
- ²⁹ Íbid. Text íntegre.
- ³⁰ Íbid.
- ³¹ Jou i Mirabent, David. *L'escultor Pere Jou*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans, 1991. (Sèrie Major; 2)
- ³² Entre 1902 i 1907, a les pàgines de l'*Eco de Sitges* i de *Baluard de Sitges* es pot seguir exhaustivament l'evolució de la subscripció popular i del projecte del monument.
- ³³ Coll i Mirabent, Isabel. "Introducció a l'obra de Josep Reynés" i "L'obra de l'escultor J. Reynés a Sitges". *El Greco a Sitges. Cent anys*. Sitges: Ajuntament, 1998. (Quaderns de Sitges; 8).
- ³⁴ Sobre el Monument al Dr. Robert a Sitges, v.: Jou, Lluís. "El monument al Dr. Robert". *Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans*, núm.13 (1979); Panyella, Vinyet. "El monument que Sitges dedicà al Dr. Robert". "El Dr. Robert i la seva època. [Dossier]. *L'Avenc*, núm. 239 (setembre, 1999): 62-63.
- ³⁵ Catàleg de l'exposició commemorativa, instal·lada al Saló de Sessions de l'Ajuntament de Sitges, organitzada pel GES. Sitges, 28 de maig-4 de juny 1977. Mecanoscrit, 4f. [Arxiu Històric de Sitges]; *75è Aniversari de la mort del Dr. Bartomeu Robert*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans, 1977. (Quaderns; 1).

A black and white portrait of Pere Casan Clarà, a man with a beard and mustache, wearing a dark suit and a white shirt with a high collar. The portrait is centered at the top of the page.

L'Hospital de la Santa Creu a l'època del Doctor Robert

Pere Casan Clarà
Departament de Pneumologia
Hospital de la Santa Creu i Sant Pau
Facultat de Medicina. Universitat Autònoma de Barcelona

El dia 14 de maig de l'any 1985, la ciutat de Barcelona va poder reparar la injustícia que s'havia fet amb la figura del Dr. Robert, i es va tornar a la llum pública un monument escultòric llargament amagat de la mirada del poble. Al bell mig de la plaça de Tetuan, els barcelonins van tornar a admirar la figura que l'escultor Josep Llimona havia dedicat al Dr. Robert i que el gener de l'any 1904 s'havia instal·lat a la plaça de la Universitat. Entremig, queda una llarga història que l'escriptor Josep Maria Huertas ens relatà amb gran detall a les planes de *L'Avenç*, ara fa pocs anys¹.

Quan t'acostes a la plaça de Tetuan per la Gran Via, sortint de la ciutat en direcció al Maresme, topes de cara amb el monument dedicat al Dr. Robert. A la base, el nom i les dates de naixement i de la seva mort: Bartomeu Robert, 1842-1902. En un pla central, les figures de la Catalunya eterna: el segador que empunya l'eina (*bon cop de falç*) i el ferrer de tall (*forjador bon forjador*). Al seu costat, el capellà i el poeta, dividits aquí en dues figures i que molt bé podrien unir-se en la de Mossèn Cinto. El poeta porta la bandera, coronada amb la creu de Santa Eulàlia, la mateixa que defensà Rafael Casanova en el setge de Barcelona l'any 1714. La Catalunya nostra, la que no morirà mai, la del camp i els oficis, la de la fe i la de la poesia, envoltada de la nostra ensenya. A dalt de tot, coronant l'escena, el bust de l'home, que escolta la veu de la musa de Mercuri que li parla suaument a l'orella. El rostre etern del Dr. Robert, aquell que rep el reconeixement del poble, que recull la mirada de tots els catalans. L'home que ens mostra el seu rostre de polític i que com a tal és

recordat i admirat per tothom. La pedra i el bronze, la força i la ductilitat. Tot convidava a admirar-ho i a estimar-ho.

Poc a poc anem girant cap al darrere del monument. Ens posem d'esquena a la ciutat i mirem la pedra que s'enlaira. Unes figures més petites, esculpides en una pedra grisosa, empetitides no sols pel tamany, sinó pel que representen: un grupet d'estudiants de medicina, un amb un llibre a la mà, d'altres, que observen atentament l'escena, es dirigeixen a una dona que consola una nena que està plorant. A l'altre extrem una altra dona sosté un nadó esmorteït de fred. La medicina, els malalts, la pobresa, l'estudi. Tot convidava a pensar en l'altre aspecte que es reunia en el Dr. Robert: un bon metge, un home que posà el seu coneixement i el seu ofici al servei del seu poble, en el vessant més planer, el del sofriment individual.

De front, doncs, la imatge de l'home polític estimat per tots. D'esquena, allò que li donà sempre suport per poder garantir l'èxit en la seva vida pública, el metge, que el connectà amb la realitat del sofriment humà. Metge i polític. De les dues maneres, la figura del Dr Robert que hem de recordar i que recordem ara i aquí. I si cal, la figura única de l'esser humà que no va perdre mai els lligams amb la realitat de la vida a l'hora d'exercir com a representant del poble.

Els metges catalans (de naixement o de treball) cap a finals del segle XIX

Deixant de banda les figures de Mateu Josep Bonaventura Orfila (1787-1853) i de Joaquim Albarran (1860-1912) que van exercir la seva professió i el seu mestratge a París, l'un dedicat a la Toxicologia i l'altre a la Urologia, la segona meitat del segle XIX va donar a Catalunya diferents metges que van envoltar la figura del Dr. Robert, que avui ens ocupa.

Al marge del estudis que es donaven a la Universitat de Cervera i que transcorrien amb un prestigi més aviat minso, a Barcelona els estudis de medicina radicaven a l'Hospital de la Santa Creu i també al Reial Col·legi de Cirurgia. Tot plegat s'ubicava al lloc que Jacint Corbella anomena "Àrea Sanitària de la Santa Creu"² i on es centralitzà tot l'ensenyament de la medicina a partir del Decret del 10 d'agost de 1842. Des d'aquesta data fins a l'any 1907, l'ensenyament teòric es realitzà a la Facultat (Col·legi de Cirurgia) i les pràctiques a l'Hospital. Ambdues institucions no deixaren de tenir un permanent punt de contacte encara que farcit de petites ensopegades entre els metges de l'una o l'altra. El Dr. Robert fou un dels pocs que va reixir en les dues institucions succesivament.

Potser les dues figures de més prestigi internacional en aquells anys, foren Santiago Ramón y Cajal (1852-1934) i Jaume Ferran (1852-1929), però tots dos ens cauen ara fora de l'ambient més directe en què es movia el Dr. Robert³. L'obra de Ra-

món y Cajal a Barcelona queda ben recollida en el magnífic treball del professor Diego Ferrer⁴ i en cal ressaltar el que ell mateix anomena "mi año cumbre", referit a l'any 1888, en què elabora des de la nostra ciutat la teoria general de la neurona. L'obra del Dr. Ferran queda ben recollida als Arxius del Laboratori Microbiològic Municipal.

Cal destacar també la presència del Dr. Josep de Letamendi (1828-1897) que es considera el mestre de medicina de tota una època i que només en finalitzar el segle i amb els nous corrents científics experimentals veu periclitada tota una manera de pensar, de parlar i de fer: la seva. Tal com ens recorda l'Oriol Casassas⁵, el Professor Letamendi era un abrandat capaç d'escriure des del discurs presidencial dels Jocs Florals, fins a uns elements de lexicologia grega, pintar una tela de 24 metres quadrats o compondre una Missa de Rèquiem. Era filòsof, economista, sociòleg, parlamentari i sobretot, metge.

Els que podríem considerar companys de Robert i que van coincidir en les seves tasques mèdiques o docents, foren els següents:

- Joan Giné i Partagàs (1836-1903). Higienista, psiquiatra i cirurgià. Va traduir amb en Robert la *Patologia cel·lular* de Virchow. Ensenyà Dermatologia i Sifilografia. Degà de la Facultat de Medicina. Fou un dels impulsors de la nova Facultat i de l'Hospital Clínic.
- Jaume Pi i Sunyer (1851-1897). Igual que Robert, fou metge de la Santa Creu i catedràtic de Patologia General. Iniciador a Catalunya de la medicina experimental impulsada per Claude Bernard.
- Miquel Àngel Fargas i Roca (1858-1916). Catedràtic d'Obstetrícia i Ginecologia. Igual que Robert, metge i polític. Fou president del primer congrés de metges de llengua catalana (1913).
- Salvador Cardenal i Fernández (1852-1928). Impulsor de la cirurgia i director de l'Hospital del Sagrat Cor. Iniciador a Catalunya del mètode antisèptic a la cirurgia.
- Pere Esquerdo i Esquerdo (1852-1922). Metge internista a l'Hospital de la Santa Creu que va succeir Robert en les tasques mèdiques de consultor a Barcelona.
- Àlvar Esquerdo i Esquerdo (1853-1921). També, com el seu germà, metge a la Santa Creu, fou a més, cirurgià al Sagrat Cor. Fundà el Servei de Ginecologia a l'Hospital de la Santa Creu.
- Lluís Suñé i Molist (1852-1914). Fou el primer a exercir d'ORL a Barcelona i a impulsar aquesta especialitat en tots els àmbits, acadèmics i clínics. Impulsor i fundador del Laboratori (primitiva Acadèmia).
- Ricard Botey i Ducoing (1855-1927). També ORL com Suñé, encara que prèviament havia reeixit en altres branques de la medicina.

- Víctor Azcarreta i Colau (1857-1937). Es dedicà a la Urologia com Albarran. Fundà una clínica privada a la Bonanova i va estar bastant desvinculat de la medicina d'hospital.
- Domènec Martí i Julià (1860-1917). Dedicat a la Psiquiatria. Va impulsar la idea de "l'Escola biològica Catalana".

Tots junts varen omplir una època de fer i d'ensenyar medicina. Coincidiren a l'Hospital de la Santa Creu o a les aules de la Facultat. També en les reunions fundacionals i científiques de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona, a l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya (origen del posterior Patronat per la lluita contra la tuberculosi) o a les tasques del "Laboratorio", verdader gèrmen de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, amb la qual es va fondre l'any 1878 i com molt bé recull el Professor Agustí Pedro i Pons, significa el final d'una etapa d'aïllament i el començament de l'escola mèdica catalana dels nostres dies.

Però de tots ells, sobresurt amb excel·lència la figura del Dr. Bartomeu Robert. Com a metge que practicava la medicina al costat del pacient, explorava detingudament el malalt, l'observava, raonava el seu diagnòstic i transformava la seva actuació en una lliçó pràctica per als seus deixebles de Patologia i Clínica Mèdiques. Metge "de número" de l'Hospital de Santa la Creu d'ençà l'any 1869⁵ i Catedràtic l'any 1875, fet pel qual va presentar la renúncia com a metge de l'Hospital⁶, encara que va seguir fent coincidir les tasques mèdica i docent amb gran claredat i èxit.

El Dr. Robert fou el metge més important del seu temps i el "consultor" més sol·licitat (malalties del Rei Alfons XII i de la Reina Maria Cristina, així com de mossèn Cinto Verdaguer), al mateix temps que el catedràtic més estimat pels seus alumnes, que assistien entusiastes i aplaudien les seves intervencions. Tal com l'anomena Pedro i Pons, el Dr. Robert fou el "cap de brot" de la medicina moderna catalana⁷.

L'Hospital de la Santa Creu cap a finals del segle XIX

La medicina hospitalària que es practicava a les darreries del segle XIX queda molt lluny de la que es fa actualment. Els metges d'hospital acudien al recinte i dictaven les seves lliçons pràctiques envoltats d'alumnes, que encerclaven el llit del pacient. Els professors il·lustres dirigien la mirada al "malalt pobre", que al llarg del temps, havia anat passant pels qualificatius de "pobre", "pobre malalt", ara era "malalt pobre" i encara li faltaven uns anys per assolir el senzill renom de "malalt".

La mortalitat hospitalària, en ple descobriment de la naturalesa infecciosa de molts processos i mancats encara de l'arribada dels antibiòtics, era especialment elevada.

Queda constància a les Actes de l'Hospital de la Santa Creu de la intervenció molt especial del Dr. Robert durant l'epidèmia de febre groga, detectada a Barcelona l'any 1870 (van morir a l'Hospital uns mariners italians i el Dr. Robert va haver de signar el corresponent avís a les autoritats del govern civil)⁸, i la de còlera, l'any 1885. També fou especialment greu a la ciutat, l'epidèmia de grip que hi va haver l'hivern de 1889-90 i que va arribar a alterar la visita que feia a Barcelona el circ de Buffalo Bill. Els escrits de l'època fan referència a la intervenció i als consells del Dr. Robert perquè les funcions de l'espectacle es poguessin realitzar⁹. No obstant això, les primeres causes de mort infantil eren el xarampió i la verola i en els adults, la pneumònia i la tuberculosi.

La vida a l'interior de l'Hospital de la Santa Creu ha estat magníficament revisada per Isabel Fargues i Roser Tey¹⁰. L'organització estava regida pel Reglament de 1869, que dividia el recinte en tres grans blocs: el primer destinat a malalts en general, un altre per als malalts mentals i un tercer, per a leprosos. En tots els casos, a la vegada, separats per homes i dones. Hi havia també un espai reservat per a malalts contagiosos (es dedicava a la verola, la sífilis, el xarampió i la diftèria). Cap a l'any 1870, els metges disposen d'una petita sala de reunions i d'una biblioteca, al mateix temps que demanen la subscripció a una revista mèdica. També, s'acorda adoptar el sistema mètric decimal per a les determinacions d'ús intern. A l'any 1890 s'organitzen els dispensaris i en finalitzar el segle, l'any 1900, l'Hospital disposa ja d'un petit laboratori per fer anàlisis als seus pacients. La manca d'espai es va fent més preocupant dia a dia i el problema és realment desesperant durant les epidèmies esmentades. La llavor de la necessitat d'un nou hospital va creixent a la ment de tots els administradors i els professionals que hi treballen. Les autores esmentades (Fargues i Tey)¹⁰ han estudiat el nombre d'ingressos i la seva evolució en diferents èpoques i ho contrasten amb les corresponents notes de la Molt Il·lustre Administració, que criden l'atenció pel gran augment de la demanda assistencial i la manca d'espai al recinte. El 31 de desembre de 1861 hi ha 677 malalts ingressats, i en la mateixa data de l'any 1878, els ingressats són 1002. La capacitat màxima de l'Hospital es considera per aquestes dates al voltant de 550-600 llits. Un dels "aspectes terapèutics" dels que se'n fa un ús més elevat és el de sangoneres per fer les sangries. L'any 1860 se'n van fer servir unes 3000, les quals s'anomenen "*verdes i petites perquè són més valorades*".

El segle finalitza i l'Hospital s'escota lentament. La ciutat s'està obrint cap a l'Eixample i la Institució medieval també ho haurà de fer, per gust o per força. El Dr. Robert serà la persona que centralitzarà una bona part de les actuacions que finalitzaran amb la ciutat modernista que veurà bastir el nou segle, l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau.

S'hauran d'escollir uns terrenys fora la ciutat, i el Dr. Robert és comissionat per anar a observar-los i dictaminar sobre la conveniència i la capacitat d'un espai proper al Mas Casanovas. S'hauran de cercar els diners suficients per finançar la construcció d'un nou recinte hospitalari, i especialment, per fer-lo funcionar, i el Dr. Robert participa en la transmissió del llegat que el banquer Pau Gil havia deixat a la ciutat de Barcelona per construir un hospital modern que portés el seu nom i ho lliga amb el trasllat de l'antic Hospital de la Santa Creu. S'hauran de vendre els antics espais a una institució pròpia, solvent i que pugui donar-hi la sortida més adequada i, de nou, el Dr. Robert participa en aquesta ordenació cap a un espai públic per a l'antic Hospital. I finalment, una de les decisions que, a la llarga, tindrà major conseqüència pràctica i estètica, encarrega al seu amic Lluís Domènech i Montaner, la construcció del nou Hospital. De tot això, la premsa satírica de l'època en deixà una prova gràfica i escrita ben abundant¹¹.

De tots aquests fets, el nou Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau (el nom s'acordà l'any 1913) i tots els seus membres, en van estar eternament agraïts, i així en deixaren constància gràfica en forma d'una escultura, obra d'Eusebi Arnau i Francesc Modolell i en els mosaics situats sobre l'entrada de l'actual Servei d'Urgències, obra de Francisco Labarte i Mario Maragliano. El govern franquista va fer retirar el monument dedicat al Dr. Robert a la plaça de la Universitat, per uns motius clarament polítics, derivats del seu esperit fervorosament català. La ignorància de l'existència d'un altre monument al Dr. Robert en va preservar aquest racó que sempre hem mirat amb orgull i veneració¹².

Que la figura del Dr. Bartomeu Robert ens pugui guiar en el nou camí de trànsit cap al nord, on s'està construint actualment el nou hospital i, per on, ara, voldria demanar que l'aula magna del nou recinte porti el nom d'aquest il·lustre metge, que va fer possible disposar durant un segle d'un hospital que, com tantes altres coses, també ha anat envellint amb el pas del temps.

M'exalta el nou i m'enamora el vell, que deia el nostre poeta J.V. Foix. El que s'ha fet "vell" serà sempre molt "bell" a Sant Pau. Que el que encara no és ni "nou" pugui fer-se "vell" amb molta dignitat. I que ens enamori i ens exalti per sempre. Per això ens faran falta molts doctors Robert. Avui, l'hem volgut recordar perquè el seu esperit ens marqui sempre el millor camí cap al segle que acabem de començar.

Notes

¹ Huertas, Josep Maria. "Un monument meitat ocult, meitat públic". *L'Avenç*. Barcelona. 1999;239:58-61

- ² Corbella Corbella, Jacint. *L'àrea sanitària de la Santa Creu. El sisè centenni de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona*. Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Barcelona. 24-X-2001.
- ³ Casassas, Oriol. *La medicina catalana del segle XX*. Edicions 62. Barcelona, 1970.
- ⁴ Ferrer, Diego. *Cajal i Barcelona*. Col·lecció Històrica de Ciències de la Salut. Fundació Uriach 1838. Barcelona. 1989
- ⁵ "Actes de la Molt Il·lustre Administració de l'Hospital de la Santa Creu". Arxiu històric. Barcelona. 22-12-1869.
- ⁶ "Actes de la Molt Il·lustre Administració de l'Hospital de la Santa Creu". Arxiu històric. Barcelona. 19-8-1875.
- ⁷ Pedro i Pons, Agustí. *La medicina moderna a l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau*. A: L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. L'Hospital de Barcelona. 2ª Edició. Ed. Gustau Gili S.A. Barcelona, 1986. pp: 171-182.
- ⁸ Actes de la Molt Il·lustre Administració de l'Hospital de Santa Creu. Arxiu històric. Barcelona. 4-9-1870.
- ⁹ Marill Escudé, Jordi. *Aquell hivern... L'espectacle de Buffalo Bill a Barcelona*. Hesperus. J.J. de Olañeta Editor. Palma de Mallorca. 1998. p. 85-87.
- ¹⁰ Fargues García, Isabel; Tey Freixa, Roser. *Enfermeria en el Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Segunda mitad del Siglo XIX*.
- ¹¹ Sánchez, Paloma; Sarrà, Esther. *El ressò de la construcció de l'Hospital de Sant Pau a la premsa satírica de la ciutat. Una curiosa anècdota històrica*. A: L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. 1401-2001. Lunweg eds. Barcelona, 2001; p. 195-204.
- ¹² Casan Clarà, Pere. *El Dr. Robert i l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau*. Sant Pau. 1986; 7:83-84.

A black and white portrait of a man with a beard and mustache, wearing a dark suit and a white shirt with a high collar. He is looking slightly to the right of the camera.

El Doctor Robert i la Facultat de Medicina del seu temps

Miquel Bruguera i Cortada
President del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona

El Dr. Robert va guanyar la càtedra de Patologia Mèdica de la Facultat de Medicina de Barcelona l'any 1875 quan tenia 33 anys, i la va ocupar fins al 1902, quan va morir sobtadament als 60 anys. La seva activitat com a catedràtic, que va combinar amb la de metge clínic de gran prestigi i la de polític, va estendre's durant l'últim quart del segle XIX, un període que es podria considerar de revitalització de la Facultat de Medicina i que va culminar amb la construcció del nou edifici de la Facultat i del nou Hospital Clínic, inaugurats a principis del segle XX.

Sis anys abans de guanyar la càtedra, quan només tenia 26 anys, havia estat nomenat metge numerari de l'Hospital de la Santa Creu després de guanyar unes oposicions. Aquesta circumstància li va permetre iniciar-se en la docència, ja que la seva sala a l'Hospital, la sala de Santa Eulàlia, es va convertir aviat en una petita escola de medicina pràctica per a uns estudiants insatisfets de l'ensenyament que rebien a la Facultat, i que veien com el Dr. Robert explorava acuradament els malalts i a continuació raonava el diagnòstic, el pronòstic i el tractament, mantenint un diàleg amb els alumnes i amb els metges que assistien als passis de visita atrets pel prestigi de Bartomeu Robert.

La Facultat de Medicina

Quan el Dr. Robert accedeix a la càtedra, la Facultat de Medicina estava ubicada a l'edifici que ara ocupa la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya al carrer del Carme i que havia estat abans la seu del Reial Col·legi de Medicina de Catalunya,

creat per Pere Virgili en el recinte de l'Hospital de la Santa Creu per preparar cirurgians per l'exèrcit. La nova escola de medicina de Barcelona s'havia creat l'any 1843 després del tancament de la Universitat de Cervera, que feia ja bastants anys que portava una vida molt lànguida. El pla d'estudis era obra del català Pere Mata, un metge reusenc que va ser catedràtic de Medicina Legal i degà de la Facultat de Medicina de Madrid. Quan Pere Mata era oficial primer de la Direcció d'Estudis al Ministeri de Foment, del que depenia Ensenyament, va fer un pla d'estudis molt avançat per a l'època en el qual s'integrava l'ensenyament de la Medicina, la Cirurgia i la Farmàcia. El pla del Dr. Pere Mata, va ser en part desvirtuat abans de la seva aplicació, per pressions exercides des de diferents sectors professionals, especialment pels farmacèutics.

La Facultat de Medicina a la qual arriba el Dr. Robert era minúscula i tenia una dotació econòmica ridícula. La facultat es limitava a una sala de dissecció i un parell d'aules, on no s'hi podien encabir els gairebé mil estudiants matriculats els anys setanta del segle XIX, la qual cosa obligava que moltes classes es donessin a l'antic convent dels Àngels a l'altre costat del carrer del Carme. No hi havia espai per a laboratoris, per la qual cosa no es podien fer investigacions ni experiments. Aquesta circumstància va tenir un paper decisiu en el fet que Santiago Ramón y Cajal, que va guanyar la càtedra d'Histologia de la Facultat de Medicina de Barcelona anys després que el Dr. Robert, decidís tornar a fer oposicions a la càtedra de Madrid als 4 anys de ser a Barcelona, esperant que allà se li facilitessin els recursos per fer recerca que no se li havien ofert a Barcelona.

L'ensenyament de la medicina era a l'època del Dr. Robert únicament teòric, amb l'excepció del que es feia amb els malalts de l'Hospital que alguns professors portaven a classe i els passis de visita a les sales de l'Hospital.

L'Hospital de la Santa Creu era l'únic hospital general de Catalunya en aquell temps. Era un lloc força sinistre, amb una mortalitat altíssima i on les condicions higièniques eren lamentables. Els recursos econòmics eren escassos perquè depenien de deixes i altres donacions de persones riques. Era una institució independent de la Facultat, però havia de permetre que part dels malalts hospitalitzats fossin vistos pels estudiants per fer pràctiques. Estava en mans de religiosos, que consideraven que la missió de l'Hospital era fer beneficència. L'Hospital s'havia convertit en un asil, malgrat l'oposició del claustre de la Facultat que considerava que l'Hospital havia de tenir una responsabilitat bàsicament assistencial. Aquesta discrepància generava, com es pot suposar, constants enfrontaments entre l'Administració de l'Hospital i els professors de la Facultat.

Un exemple de la manca de preocupació del govern de l'època per l'ensenyament de la medicina fou la dimissió del Dr. Enrique Diego Madrazo, un dels catedràtics de Patologia Quirúrgica del temps del Dr. Robert, que era un cirurgià excel·lent.

10

El Dr. Madrazo va demanar la renúncia de la càtedra perquè les condicions de treball eren molt dolentes i no se li havia permès introduir cap reforma a l'Hospital. Aquesta dimissió no va servir per a res, ja que el Director General d'Ensenyament no la va admetre fins 4 anys després de ser presentada, demora que indica com anaven les coses a Madrid.

L'ensenyament

Les classes a la facultat eren les clàssiques lliçons magistrals, i només alguns catedràtics portaven malalts a classe. Un d'aquests era el Dr. Robert, que estava considerat juntament amb en Jaume Pi Sunyer un dels millors catedràtics, per la seva claredat expositiva i pels seus encerts diagnòstics, que sovint eren confirmats davant dels estudiants a l'autòpsia. El Dr. Robert era un docent molt apreciat, amb una oratòria excel·lent i li agradava de representar davant els estudiants les manifestacions externes de les malalties, com la marxa del segador dels qui han patit un íctus o les del dolor coronari, cosa que aquests valoraven molt positivament. El prestigi universitari del Dr. Robert, juntament amb la seva competència clínica i la seva bondat de caràcter, es va estendre a tot Barcelona i el van convertir en el metge amb més i millor clientela de la ciutat.

Els estudiants de la Facultat de Medicina eren pràcticament tots barons i catalans. Alguns eren hispanoamericans, fills de catalans que havien emigrat per fer fortuna a Amèrica, i alguns filipins. Les dues primeres dones que van estudiar la carrera de medicina van ser alumnes del Dr. Robert, la Dra. Helena Maseras, que va estudiar del 1872 al 1878, i la Dra. Dolors Aleu, que ho va fer del 1874 al 1879.

Com a reacció a la mediocritat de l'ensenyament pràctic que rebien els estudiants de medicina de l'època es va crear l'any 1872 El Laboratorio, per iniciativa de cinc estudiants, un dels quals era Salvador Cardenal, que després seria el pare de la Cirurgia catalana, i un altre Josep Antoni Barraquer, que va ser el pare de l'Oftalmologia. La finalitat de El Laboratorio era fer viviseccions i experiments de fisiologia que permetessin als seus membres reproduir el que llegien en revistes estrangeres. La iniciativa va ser ben vista pels catedràtics amb més prestigi, entre ells el Dr. Robert i va ser l'embrió de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears a partir de la seva fusió l'any 1878 amb l'Acadèmia de Ciències Mèdiques que havien fundat el 1877 dos catedràtics de la Facultat, en Jaume Pi i Sunyer, pare d'August Pi i Sunyer, i en Joaquim Bonet, que va ser el primer president del Col·legi de Metges de Barcelona.

El pla d'estudis de la carrera de medicina quan el Dr. Robert va guanyar la seva càtedra era gairebé el mateix amb el que s'havia inaugurat la Facultat l'any 1843.

Només hi havia una assignatura més, la Higiene, des de l'any 1974. Les altres gairebé no havien canviat de nom ni pràcticament de contingut. Eren Anatomia, Fisiologia, Terapèutica, Patologia General, Patologia Mèdica, Patologia Quirúrgica, Obstetrícia i malalties de les dones, Higiene i Medicina legal. La Pediatria no es va separar de l'Obstetrícia fins al 1888, la Histologia i l'Anatomia Patològica de la Patologia General l'any 1887, i la Dermatologia, l'Oftalmologia i l'Otorrinolaringologia, que depenien inicialment de la Patologia Quirúrgica, no es van dotar com a càtedres independents fins al 1915. D'alguna d'aquestes assignatures, com Anatomia, Patologia Mèdica, Patologia Quirúrgica i Obstetrícia, hi havia dos o fins i tot tres catedràtics, com ha estat durant gran part del segle XX, de manera que el contingut de l'assignatura s'explicava en dos anys o més. L'altre catedràtic de Patologia Mèdica contemporani del Dr. Robert va ser el Dr. Nicolau Homs, que era com el revers del mirall del Dr. Robert, un home d'idees antiquades i no gaire bon expositor, amb la qual cosa l'excel·lència del Dr. Robert quedava reforçada per efecte de la comparació.

El Dr. Robert no va publicar gaire, però va traduir amb el seu company de claustre, el Dr. Giné i Partagàs el fonamental llibre de Rudolf Virchow *Patologia cel·lular*, però com cap dels dos sabia alemany el van traduir a l'espanyol a partir de la versió francesa. Directament a l'espanyol va escriure amb la col·laboració del seu cunyat el Dr. Emerencià Roig i Bofill un Tractat sobre les Malalties de l'Àpares Digestiu, publicat l'any 1889, que va tenir molta acceptació i va ser el primer que es publicava sobre aquesta matèria per un autor espanyol. Va ser un llibre eminentment pràctic, basat en la seva experiència personal com a clínic. Roig i Bofill, el coautor del llibre, era un metge prestigiós, que també va ser president de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona (1893-1896).

Els altres catedràtics

Entre els coetanis del Dr. Robert en el claustre, alguns professors van destacar considerablement i es van constituir en els motors de la modernització de la Facultat i de l'elevació del nivell mèdic de Barcelona. Tots van accedir joves a la càtedra i van estar molt influïts per les idees europees del positivisme científic, pensament que van transmetre a través del seu ensenyament de la medicina.

El Dr. Jaume Pi Sunyer, que ja hem mencionat, va ser catedràtic de Patologia General als 33 anys. Molt influenciat pels estudis de Claude Bernard, va ser l'introduïdor de la medicina experimental a la Facultat de Medicina de Barcelona, però la seva mort prematura, als 46 anys, va impedir l'eclosió del gran potencial investigador que tenia i que va inculcar al seu fill, l'eminent fisiòleg August Pi i Sunyer.

El Dr. Rafael Rodríguez Méndez, un altre dels destacats, va ser catedràtic d'Higiene als 29 anys. Era un treballador infatigable, fundador i director durant més de 10 anys de la *Gaceta Médica Catalana*, revista de gran influència que va ser la porta d'entrada a Barcelona de les publicacions mèdiques europees que eren traduïdes o comentades per ell mateix, i pels seus companys de claustre, en les seves pàgines.

El Dr. Ignasi Valentí i Vivó, catedràtic de Medicina Legal, va estar sempre molt preocupat pels problemes de caràcter social i va escriure obres de divulgació de força interès sobre Toxicologia.

El més destacat de tots els catedràtics del temps del Dr. Robert va ser segurament el Dr. Joan Giné i Partagàs, de qui commemorarem el centenari de la seva mort l'any 2003. Va ser el degà de la vella Facultat durant 10 anys, i qui va autoritzar que les dones poguessin accedir a la Facultat de Medicina. Havia guanyat la càtedra d'Higiene als 31 anys. Als 35 anys va passar de la càtedra d'Higiene a la càtedra de Patologia Quirúrgica, canvi que permetien els reglaments universitaris.

Era un home molt respectat pels seus companys de claustre per la seva gran capacitat, ser un bon clínic, i un gran expert en Dermatologia, especialment en Venereologia. Se'l pot considerar sense temor a errar com a l'iniciador d'aquesta especialitat a Catalunya, a la que s'hi va dedicar professionalment d'una manera preferent. També es va interessar molt per la Psiquiatria. Va ser el fundador del manicomí de Nova Betlem, el primer de la ciutat, i impulsor de múltiples iniciatives, com congressos, organitzacions mèdiques i revistes. Giné i Partagàs i els altres catedràtics que he mencionat, incloent-hi el Dr. Robert, van ser el motor que va impulsar la creació de la nova facultat.

Aquests metges van constituir el que Jacint Corbella ha denominat la generació mèdica catalana del 88, any de l'Exposició Universal de Barcelona, que simbolitza un període de creixement de la ciutat de Barcelona que ja havia deixat d'estar limitada per les muralles, i de represa de la consciència nacional, amb la consolidació de la llengua catalana i l'eclosió de polítics catalanistes. El Dr. Robert i altres catedràtics van tenir en aquest moviment de renaixença un paper força important. El Dr. Robert va ser nomenat, pel seu prestigi social, alcalde de Barcelona i elegit més tard com a diputat a les Corts per la Lliga Regionalista, el Dr. Bonet va ser senador i el Dr. Rodríguez Méndez diputat.

Tot i que no se'l pugui considerar membre d'aquesta generació mèdica, la personalitat més important de la Facultat de Medicina de Barcelona en l'època del Dr. Robert va ser D. Santiago Ramón y Cajal, segurament un dels metges més destacats del seu temps. Només va estar a Barcelona quatre anys, de 1887-1892, però en aquest temps va tenir una producció científica de gran importància, en part publicada a la *Gaceta Médica Catalana*, i va iniciar les investigacions que van culminar en la seva teoria de la neurona, per la qual li van concedir el premi Nobel.

Voldria creure que els companys de claustre de D. Santiago van fer tot el possible per retenir-lo a Barcelona, encara que sense èxit.

La nova Facultat

Els 27 anys de catedràtic del Dr. Robert van coincidir amb el lent i complex procés de fer una nova Facultat de Medicina i un nou hospital. L'any 1876, un any després que Robert guanyés la càtedra, es va constituir una comissió formada pels professors Giné (d'Higiene), Sillóniz (d'Anatomia), Coll (de Fisiologia) i Valentí (de Medicina legal) per elaborar un dictamen sobre com havia de ser el nou edifici i on s'havia d'emplaçar, dictamen que el claustre va aprovar i publicar l'any 1879. El Ministeri de Foment va acceptar la proposta de la Facultat i va encarregar un projecte arquitectònic, que va ser aprovat l'any 1982. Diverses comissions, que comptaven amb la participació de l'Ajuntament i del claustre de professors, es van crear per determinar l'emplaçament del nou hospital i negociar el preu dels terrenys, però no es van posar d'acord fins al 1888, quan es va rebre l'oferta d'uns terrenys que ocupaven l'equivalent de dues illes de l'Eixample en el lloc on ara hi ha la Facultat i l'Hospital Clínic. Les obres no van començar fins al 1895, set anys més tard, perquè no hi havia pressupost de l'Estat. El Dr. Robert i el Dr. Giné van poder veure els edificis acabats l'any 2001, però tots dos van morir abans d'inaugurar-los. La inauguració encara tardà cinc anys més, perquè no s'havia arribat a un acord entre el Govern i la Diputació sobre les quantitats que cada administració, ministeri i diputació, havia d'aportar per al manteniment dels edificis.

Epíleg

El Dr. Robert va ser un gran clínic, un bon pedagog i universitari, un catalanista, un home bondadós i preocupat pels problemes socials del seu temps. El seu prestigi el va dur a presidir l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques (1880-1884 i 1895-1897), l'Ateneu Barcelonès (1881), la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, (1883-1890) la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País (1898-1899), la Lliga Regionalista (1901) i a ser alcalde de Barcelona (1899). Les seves grans qualitats li van permetre excel·lir en les nombroses activitats a les quals va dedicar la seva vida i en l'exercici dels càrrecs que va ocupar, per la qual cosa va obtenir dels seus conciutadans l'aplaudiment com a metge, professor, polític i gestor. La seva mort prematura es va considerar una gran pèrdua per a Catalunya. Cent anys després de la seva mort encara perdura aquest sentiment de considerar el Dr. Robert com un dels grans homes que ha donat aquest país.

El Doctor Robert i l'Ajuntament de Barcelona

Ima. Sra. Imma Mayol
Tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona

En primer lloc, en nom de l'alcalde de Barcelona, voldria felicitar la iniciativa del Col·legi de Metges de commemorar la figura del Dr. Robert. Vull sumar a aquesta felicitació, també a la Universitat Autònoma, a la Fundació Dr. Robert, perquè penso que és de justícia que durant aquest any, l'any que fa cent anys de la seva mort, ens dediquem a commemorar aquesta figura. Aquests actes de commemoració, n'hi va haver un el dia 10 en el Saló de cent de l'Ajuntament de Barcelona, l'estimat Saló de cent del Dr. Robert, compleixen, per a mí, dues funcions bàsiques: una funció de coneixement, de difusió de la seva figura, de transmissió d'informació a la gent jove que ha conegut poc la figura del Dr. Robert i, al mateix temps, la funció de reconeixement i d'estima que ell va simbolitzar. Penso que és una personalitat silenciada durant molts anys i això ha fet que força vegades, segurament menys en l'àmbit mèdic pel seu pes específic a la professió, però a la ciutat de Barcelona i a Catalunya en general, segur que no ha estat suficientment conegut. Per tant celebrego moltíssim que totes aquestes institucions facin un esforç durant aquest any per donar a conèixer la seva vàlua i perquè, d'alguna forma, les seves característiques puguin impregnar també l'acció quotidiana de tota la gent en aquest moment que estem vivint.

A mi em pertoca, òbviament, per la funció que desenvolupo a la ciutat comentar, cosa que ja ha estat feta per diverses de les persones que m'han precedit en l'ús de la paraula, el seu vessant d'alcalde, una alcaldia molt breu –va ser alcalde sis mesos– però suficientment potent com perquè mereixi un gran reconeixement. Voldria dir en aquest reconeixement que va arribar a ser alcalde perquè era un personatge molt popular. I era un personatge popular perquè era una persona estimada

per la seva funció i per com exercia la professió, era una persona molt valorada i el seu prestigi era merescut, i això va fer que el març de 1899 el govern conservador de Francisco Silvela el nomenés alcalde.

L'empremta que va deixar a la ciutat durant aquest temps té molt a veure amb les seves característiques personals i algunes d'elles han estat ja esmentades. Penso que era una persona profundament humana i capaç en l'àmbit professional. Això va fer que es guanyés l'estima de les persones que vivien a la ciutat de Barcelona perquè en moments dolorosos, com eren els moments de les epidèmies de la febre groga, del còlera, de la grip, que van colpir d'una manera brutal, jo diria, la ciutat a finals de segle, ell va estar al costat de la gent. Vostès saben, perquè a més aquí en el marc del Col·legi de Metges, això és especialment fàcil dir-ho, com valora gent que els metges siguin persones properes, que més enllà que siguin persones amb capacitat professional tinguin un tarannà de professionalitat, d'estima, de veure que s'estableix una relació que, afectivament, moltes vegades és tan beneficiosa com la mateixa teràpia que es pugui aplicar. Crec que ell va saber fer aquesta funció i, per aquesta estima i aquest prestigi, va arribar a ser alcalde de Barcelona. Ell va tenir un paper rellevant a l'hospital municipal per excel·lència del segle XIX, l'Hospital de la Santa Creu, justament aquest any commemorem també els seus sis-cents anys.

Aquest vessant de persona profundament humana i capaç professionalment, es va ajuntar amb dues característiques que voldria esmentar: era una persona amb capacitat d'innovació, i agosarada. Penso que la gosadia és una gran qualitat en política. Potser aquests anys, sobretot aquests últims anys, és menys present però és una cosa que hauríem de tendir a recuperar.

La gosadia, tenir capacitat de valentia i gosadia, és cabdal, i ell ho va fer. I en el poc temps que va ser alcalde, va donar un nou impuls al govern de la ciutat. Alguns exemples: va ser el pare de la creació de les biblioteques populars. En aquests moments, segurament, si vostès em preguntessin algun dels aspectes que valorés més d'aquests últims anys del que ha significat el govern de la ciutat o la feina de l'Ajuntament, jo d'una de les coses que em sento satisfeta és de la presència de les biblioteques en l'àmbit de barris. Tenen un paper clau, fins i tot és sorprenent en un moment en què la gent té molt més accés a la formació i als llibres que no pas les generacions anteriors, però en canvi continuen tenint un paper clau en la difusió de la cultura i el coneixement. Ell va ser, en el seu moment, un impulsor de les biblioteques populars. Formà part de la junta de construcció de l'Hospital Clínic, també tothom sap quin paper desenvolupa aquest hospital en el conjunt de la ciutat de Barcelona; va promoure la reforma de la beneficència municipal; va presentar projectes de reforma que van tenir una influència molt positiva sobre l'urbanisme: carrers més amples, circulació de l'aire, millors condicions de vida –s'inscrivien també en el corrent dels higienistes–, de plantejar, a diferència del que defensaven

alguns sectors de la burgesia que per viure bé i per estar sa s'havia de marxar de la ciutat, hi havia un conjunt de persones que pensaven que el que havien de fer era millorar les condicions de la ciutat, perquè fos possible viure-hi sense tenir les malalties pròpies de la insalubritat.

Aquesta energia es va ajuntar amb unes altres dues característiques que jo valoro molt: era una persona amb conviccions i amb coherència; tenia conviccions profundes i, a més a més, era molt coherent. I aquestes característiques van fer que protagonitzés el fet més significatiu, amb més valor polític de la seva estada a l'alcaldia, que va ser la depuració del cens electoral. El doctor Martí i Vilalta ho ha documentat, però jo m'hi vull aturar breument perquè té un valor molt important i un valor simbòlic clau en aquell moment es vivia en un context, en què l'any 1890 s'havia aprovat la possibilitat de votar, el sufragi universal –era una expressió molt inadequada perquè, producte de l'androcentrisme del moment, només podien votar els homes majors de vint-i-cinc anys, i tot i així es deia sufragi universal, per tant, les dones no formaven part de l'univers segons aquesta definició–. Aleshores en aquell moment, en aquest context de cens electoral format per homes majors de vint-i-cinc anys, quan ell va arribar a l'alcaldia, efectivament, va incorporar al cens quaranta mil persones que no hi constaven –pensin que estem parlant d'una població de cinc-centes mil persones– i va treure vint-i-set mil persones que estaven mortes i que, en canvi, votaven com vostès poden imaginar, incorporar quaranta mil persones i treure'n vint-i-set mil vol dir que el resultat electoral podia ser, com va ser, molt divers. Per fer-ho, va acabar amb les pràctiques de cacics de l'època i va destituir els 190 alcaldes de barri. Per tant, va ser una acció contundent de profunda democratització, en un moment en què la democràcia no era un valor reconegut com ho és actualment.

Una anècdota curiosa és que va descobrir que ell no era en el cens, ho dic perquè formava part d'aquestes quaranta mil persones silenciades. Gràcies a aquesta depuració del cens, la Lliga Regionalista de la qual ell fou el primer president va aconseguir tenir representació municipal. Per tant, estem veient com veritablement la característica del cens alterava el resultat electoral aquesta convicció d'idees i aquesta coherència el va portar a dimitir quan hi va haver el “tancament de caixes”, aquest moviment de protesta de botiguers i industrials que van defugir pagar la contribució després de l'anunci de nous impostos per part del govern espanyol. S'ha explicat: era un context en què hi havia necessitats econòmiques per part del govern espanyol i d'alguna forma es va aturar la reivindicació del concert econòmic i de la diputació única, i en canvi, es va plantejar un increment dels impostos a Catalunya.

Quan l'alcalde Robert va haver d'executar els embargaments, abans de fer-ho va decidir dimitir. Aquesta és una altra de les lliçons que podem rebre del Dr. Robert:

abans d'anar en contra de les seves conviccions, va dimitir. Això també és un valor afegit del qual també podem aprendre.

Quan va morir, ara fa cent anys, la ciutadania, per aquesta estima a què fèiem referència, va promoure la construcció d'un monument dedicat a la seva figura a la ciutat de Barcelona. Aquest monument, obra de l'escultor Josep Llimona, va ser inaugurat l'any 1910, però el 1940 –vuit anys després de la seva mort– va ser retirat pel franquisme. L'alcalde era una persona nacionalista, era un demòcrata i aquests adjectius, com bé sabeu, van ser motiu per desmuntar el monument i per penalitzar totes les persones que, durant el franquisme, teníem aquest convenciment.

Penso que va ser un encert recuperar el monument l'any 85, es va haver d'ubicar a la plaça Tetuan perquè les característiques del monument no permetien la reubicació a la plaça Universitat pels canvis urbanístics que hi havia hagut, i ara amb motiu de la commemoració dels cent anys de la seva mort, l'Ajuntament de Barcelona hem acordat que els jardins d'interior de la plaça Tetuan es diran Jardins doctor Robert.

I ja per acabar, voldria fer només una reflexió: en els actes d'homenatge a què he assistit aquesta setmana hi ha hagut un comentari que a mi m'ha colpit i que ja sé que és freqüent, però quan es parla del Dr. Robert i se'l vol elogiar es diu que no és un polític, és a dir, mirin vostès si és bona persona que no és un polític. Aleshores jo penso que això és quelcom preocupant i, diria, que el que es vol dir és que ell no era un home que hagués tingut una tradició d'adscripció partidista i, per tant, va arribar a la política per altres elements. Però jo no vull passar aquesta anècdota per sobre perquè crec que justament que els valors que he volgut ressaltar, la humanitat, la capacitat professional, la innovació, la gosadia, les conviccions profundes i la coherència, són valors que haurien d'acompanyar la vida de qualsevol persona, la vida professional però sens dubte la vida política. Jo crec que la política és una activitat molt noble i que acompanyada d'aquests valors probablement té molt de sentit. Per tant, celebro que el Dr. Robert, que tenia aquests valors, fos un bon polític.

El Doctor Robert com a polític

M. Hble. Sr. Jordi Pujol i Soley
President de la Generalitat de Catalunya

Entorn del Dr. Robert es va crear en el seu moment –i ens ha arribat ara renascuda– una llegenda. Eugeni d'Ors va escriure una vegada l'article "La llegenda d'en Robert", i com que és un home que va fer moltes coses i les va fer amb el cor, va arribar molt a la gent i es va crear una llegenda del Dr. Robert com a metge, com a polític, com a científic, com a home proper a la gent, com a bona persona, etc. En un diari d'aquella època, deia que una criatura preguntava a la seva mare qui era el Dr. Robert: "Qui era el Dr. Robert?" "Era un gegant. Era un gran gegant". I ho va ser, certament.

Quan hi ha llegenda, algú es vol entretenir a destriar què hi ha de veritat i què hi ha de mentida, què hi ha de real i què hi ha d'exageració. I no val la pena perquè la força de la llegenda és ser una llegenda. No és gaire important escatir les coses. L'important és ser una llegenda. I és evident que el Dr. Robert va fer mèrits per esdevenir un personatge legendari. I ho va fer en primer lloc –com s'ha subratllat a bastament– com a metge, com a professor, com a científic... És possible que si avui haguéssim de destriar amb un estilet amb ànim de trobar-hi les pegues podríem dir que algun dels criteris científics del Dr. Robert avui no tindrien absolutament cap vigència. En aquella època, ell va seguir molt de prop tot el que va fer Pasteur i tot el que en aquella època feia Koch, o bé, per exemple, tenia una gran relació amb el Dr. Ferran, un dels homes de més prestigi de la medicina catalana.

El Dr. Robert va ser un professor, i com s'ha dit abans, bo, estimat, i va ser un home "molt al dia", un home que seguia el que passava al món, i, a més de ser un professor i un científic molt al dia, va ser un metge molt estimat.

S'ha dit –i és veritat– que ell va arribar després a la política, i no per vocació inicial o de sensibilitat, perquè va trigar molts anys a entrar-hi. Ho va fer precisament com a conseqüència d'haver estat un metge, un professor, un home preocupat per la

gent, perquè era molt estimat, per tantes coses, etc.; i per haver-se preocupat també per qüestions ciutadanes, com a metge, com a president de l'Acadèmia de Medicina, etc.

El Dr. Robert va viure en una època febril, en una època molt creadora. Catalunya d'una manera general, però Barcelona d'una manera particular, van viure una gran febre creadora. Narcís Oller va escriure la novel·la *La febre d'or*. També va ser creadora i va ser febril des del punt de vista econòmic. Les grans bases de l'economia catalana vénen de lluny, del segle XVIII, però la gran empenta, el gran impuls, es produeix precisament durant la segona meitat del segle XIX i durant les dues primeres dècades del segle XX. Però no va ser creadora només des d'aquest punt de vista, perquè tot el Modernisme que podem trobar a qualsevol racó de Barcelona i també en molts altres llocs, com a Sitges, per exemple, són d'aquesta època. Aquest Modernisme que trobem en els cellers de la Terra Alta i de l'Alt Camp no és un fenomen només d'una elit barcelonina –que potser no és una paraula del tot encertada– sinó que és bastant general.

Si mirem en el terreny de les personalitats, aquest any també commemorem el centenari de la mort de Mossèn Cinto. També és l'època gloriosa de Joan Maragall, i de Guimerà, i un moment molt alt de la figura de Gaudí. I en el terreny polític és el moment, entre d'altres, per dir-ne un, de Prat de la Riba. Va ser un gran moment per a Catalunya.

També és un moment en el qual hi ha molts impulsos, passen moltes coses, i moltes coses de canvi. És un moment en què a Catalunya, i a Espanya –jo diria que en un cert sentit és un fenomen molt català però sobretot molt espanyol– hi ha el regeneracionisme; hi ha la crisi del 98 –quan es van perdre les colònies– que les colònies posen de manifest i exacerben fins al punt que sembla una gran catàstrofe quan en realitat històricament s'ha vist que tampoc no ho va ser tant. Va ser un impacte, una clatellada, una bastonada molt forta sobre molta gent, però no una catàstrofe. Hi ha gent que intenta reaccionar amb el regeneracionisme, a cavall del qual molta gent a Catalunya intenta pujar perquè pensa que potser això permetrà la regeneració a Espanya d'una manera que, a més, permeti respirar millor a Catalunya des del punt de vista polític, lingüístic, cultural i econòmic.

En realitat, al Dr. Robert se'l fa alcalde no com a conseqüència de la política catalanista, sinó que va ser alcalde per designació a dit de Silvela que se sent atret, que pensa que potser sí que convé jugar aquesta carta regeneracionista que simbolitzava una mena d'esperança que va ser fugissera, que va durar menys que la nit d'un estiu. Bé, va durar uns mesos. I va ser el general Polavieja que aleshores va dir que calia posar un bon alcalde a Barcelona, i fou el Dr. Robert.

Com abans es recordava, el Dr. Robert va ser molt poc temps alcalde de Barcelona, i durant aquest temps jo diria que es va preocupar bàsicament per dues coses: per

l'eficàcia del funcionament de la ciutat i per la neteja. La neteja –no la urbana sinó la del funcionament– per aquell gran escàndol de les llistes electorals, i també per mirar de reformar el funcionariat de l'Ajuntament. Naturalment, en sis mesos, no es poden fer moltes coses, però ell en va fer moltes i va deixar petjada.

Una de les coses que més petjada va deixar és amb el “Tancament de caixes”. Ja s'ha dit abans. Si les coses es miren objectivament es comprèn molt bé que per al govern de Madrid, en un moment en què acaba de perdre les colònies, en un moment en què acaba de perdre una guerra, i que li retornen els soldats, era una època dramàtica com molt bé reflectien els articles o les poesies de Maragall. La societat espanyola no reacciona gaire bé i amb una certa indiferència. Es comprèn doncs que els poders públics no poden reaccionar amb indiferència davant d'això. Per tant, entre tots els que vénen de Cuba, que molts d'ells porten diners –recordin la dita “aquest té terra a l'Havana”– no es va reaccionar prou bé. El Dr. Robert en tenia una visió molt clara. Ell podia criticar tant com volgués l'emigració de Sitges i, també de Vilanova cap a Cuba i cap a Puerto Rico però, com ell diu molt bé, el ferrocarril el va fer Cuba. El va fer Gomà, el va fer tota la gent –també de Sitges–, però sobretot la de Vilanova, que li deien l'Havana xica. El ferrocarril, que és del 1881, és l'últim ferrocarril important que es va fer a Catalunya, perquè havia de travessar el Garraf i, és clar, això és més difícil que anar a Granollers. I per anar a Tarragona es va passar per dintre, per Vilafranca.

Potser amb una certa objectivitat s'ha d'entendre que el Govern de Madrid digués que s'havia de posar un impost, perquè el país acabava de perdre la guerra, li tornava gent, els soldats... Es pot comprendre. Però plovia sobre mullat, i com que a Catalunya ja hi havia la sensació –com ara– que hi havia una forta discriminació econòmica negativa contra Catalunya, aquest impost –no per res més que perquè hi havia molt més desenvolupament econòmic– repercutia més sobre els sectors productius de Catalunya, que no pas en altres indrets. D'aquí ve el “Tancament de caixes”.

El mateix Dr. Robert ja ho portava a la sang, i era una reivindicació de tot Catalunya, de tots els sectors socials, no únicament dels sectors burgesos, sinó també de determinats sectors obrers que en aquells moments eren igualment partidaris del proteccionisme. Ja abans d'això –devia ser en la seva qualitat de president de la Real Acadèmia o d'alguna de les institucions que havia presidit en la seva etapa prepolítica–, el Dr. Robert va anar amb una delegació a Madrid per presentar a la Reina regent el tema del concert econòmic. Aleshores ja es parlava del mateix que ara.

Ja abans de ser alcalde s'havia involucrat en una sèrie d'inquietuds ciutadanes, entre elles aquesta de caràcter econòmic; això que ara diem el dèficit fiscal de Catalunya.

Totes aquestes actituds d'abans de ser alcalde –i també mentre ho era–, però sobretot abans de ser president de la Lliga Regionalista i abans de ser diputat, ja li varen valer una sèrie de crítiques semblants a les d'ara.

Llavors es diu: *“El alcalde del rey en Barcelona ha inaugurado sus funciones. Apenas puesta en sus manos la vara concejil de la capital catalana sube a la tribuna del Ateneo y entona desde ella un arrogante himno a la independencia”*. Bé, tampoc no va ser ben bé això, ni de bon tros. I segueix: *“El Dr. Robert, hechura suya, figura elevada con su soplo es desde antenoche el Máximo Gómez de Catalunya, –el Máximo Gómez era un dirigente separatista cubà, un nacionalista cubà– y para que sea mayor la semejanza no es español ni catalán siquiera. El ardiente regionalista alcalde de Barcelona es mejicano”*. És cert, havia nascut a Tampico.

De paràgrafs d'aquests en trobaríem una pila. Tot això li passa abans d'entrar d'una manera decidida, ben decidida, en la política.

Dintre de la febrada del moviment de regeneració, molt creatiu, agosarat, avantguardista, i, a més, amb voluntat de tirar el país endavant i fer un país modern, evidentment, hi ha el catalanisme. I segur que el Dr. Robert, que tenia amb tota seguretat un sentiment catalanista o precatalanista, políticament s'hi incorpora. I és quan passa allò tan important que van ser les eleccions dels quatre presidents. El catalanisme ja havia intentat una primera aparició en el món de la política, perquè fins aleshores havia estat bàsicament cultural i econòmic, però sense arribar a fer forat des d'un punt de vista polític. Només una vegada els catalanistes van intentar anar a unes eleccions i van triar una circumscripció on hi havia poc caciquisme: Vilafranca del Penedès. Es va presentar només un candidat en tot Catalunya –Pernanyer– i van perdre. Pijoan va dir dels que van fer aquest primer intent electoral que eren “els sants innocents”. Després hi va haver un article que deia “els sants innocents han perdut la innocència, perquè ara s'adonen que no tot és el Rei Jaume ni Guifré el Pelós”. Les coses són més complicades.

Després, en canvi, això es va preparar per primera vegada i hi va haver la candidatura dels quatre presidents –que, de fet, només foren quatre–. Només van ser quatre, encara que sempre s'ha dit els cinc presidents.

Jo estic absolutament d'acord amb la senyora Mayol que es pot ser bona persona i ser polític. Sí, perquè els polítics, ja aleshores, no tenien gaire bona fama. No l'han tinguda mai, mai. Ni Pèrcles la va tenir. Pèrcles ara se'ns ha presentat com el gran polític, el gran model, el polític grec, atenenc, l'home que va transformar Atenes, l'home gràcies al qual moltes de les grans virtuts cíviques del que podríem dir-ne la polis grega han arribat fins a nosaltres. En canvi, els seus contemporanis el van acusar de tot, el van atacar per tot i va haver de fugir d'Atenes, etc.

Jo sóc dels que creuen que fins al final de tot el Dr. Robert no va ser un polític. Va arribar a la política a través de la seva implicació amb els problemes de la societat.

Era un home compromès. No era solament un home que patia pels malalts. Sempre s'explica que si un malalt era pobre no li cobrava, i patia pels malalts i patia quan se li moria un malalt. I no solament patia per això, sinó que patia en general per la societat. I això va fer que en un moment determinat la gent digués: "El Dr. Robert és un home que s'estima la gent, que s'estima el país, que s'estima Barcelona". Però un polític ben bé fins aleshores jo crec que no ho havia estat. Ho hauria acabat sent si hagués viscut cinc o sis anys més, segurament, perquè de fet ja ho va acabar sent en el seu últim any com es veu en els seus discursos, en tota la seva actuació, quan va ser president de la Lliga regionalista, diputat... Va sortir elegit en aquesta llista que dèiem dels quatre però, inicialment, jo diria que no ho era. Cambó té una explicació sobre tot això, que l'hem d'agafar amb una mica de reserva perquè Cambó –gran personatge de la nostra història– no deixava de tenir el defecte que era una mica cregut. Tenia motius per ser-ho, però sempre es donava molta importància. I parlant del Dr. Robert, quan surt president, recorda ell que cap dels quatre presidents que van sortir havien fet política abans. L'únic que sí havia fet política era Domènech i Montaner, però Rusiñol, Torres i el doctor Robert no. I en les seves memòries, Cambó diu que quan van haver guanyat –i d'una manera molt brillant– la pregunta que es van fer els que ho havien impulsat, va ser: "les persones que s'han presentat –que han estat excel·lents candidats– serviran ara per al càrrec de diputats?" Això passa. A vegades diu: "Aquest és molt bon candidat, però si guanyem serà fatal". També passa al revés: "Aquest no arrossega ni un vot però si guanyem aquest seria molt bo com a governant". Bé, quan han guanyat es pregunten. "El Dr. Robert és el millor candidat que podríem tenir i Domènech i Montaner, però ara..." I aleshores, *La Renaixença*, que era un diari d'una postura més antipolítica i més radical –que dintre del catalanisme no veia tot això amb simpatia– deia que dels quatre diputats aquests n'hi havia un que parlava i no pensava, i es referia –amb notòria injustícia– al Dr. Robert. No tinguin por, després això es corregeix. Després, n'hi havia un que pensava i no parlava –era Domènech i Montaner–, i després n'hi havia dos que ni parlaven ni pensaven –eren Rusiñol i Torres–. Cambó ho explica i diu que és injust, evidentment, però era veritat que l'únic que tenia una fonda cultura política i que havia fet política catalanista abans era Domènech i Montaner, però aquest no era ni un orador mitjà. No se l'entenia gens quan parlava. I diu: "El doctor Robert –que era home de paraula fàcil i brillant, era molt bon comunicador, per humanitat, segurament– ni havia fet mai política, ni havia actuat mai fins aleshores com a catalanista". Havia actuat com a home de la societat civil que prenia determinades iniciatives. I de l'altre, Rusiñol, quan es posava a parlar tothom tremolava. De Torres sabien que no diria mai ni una sola paraula.

Aleshores, Cambó –segurament per donar-se una mica de mèrit ell– diu que van dir: "Aquí l'únic d'aquests quatre que pot anar a més és el Dr. Robert". I explica que

aleshores el van ensinistrar. Segurament és veritat, potser no tant com diu Cambó, que explica que l'acompanyava, que anava quan sortia de la Lliga Regionalista i l'acompanyava a casa seva "que m'anava de passada per anar a la meua dispesa" –Cambó era un passantet de Narcís Verdaguer i Callís. Tenia vint-i-quatre anys. En les seves memòries li fa goig explicar que ell, que era un passantet, va ensinistrar el gran Dr. Robert. Segurament hi ha un punt de vanitat personal, però segurament també hi ha una part de veritat.

Explica que quan va fer el seu primer discurs a Madrid tothom tremolava perquè deien: "Què dirà el doctor Robert?". Però li van explicar que ell, Cambó –que ja els he explicat que entre les virtuts tenia aquest defecte– li havia dit el que havia de fer, li havia preparat unes notes, etc. El cas és que –suposant que això sigui veritat– va ser molt bon deixeble, perquè els seus discursos van ser bons. En van fer molt pocs, però van ser bons i van causar molt bon efecte a Madrid.

Els llegiré un altre paràgraf sobre això de la política. Quan es va morir el Dr. Robert, se li va fer allò que es fa quan mor un diputat que és l'elogi fúnebre, la necrològica, i el diputat que li va tocar fer-lo va dir: *"Una de las mayores desventuras para la humanidad doliente fue el ingreso del Dr. Robert en la política porque el terreno de la política es el que se ha llevado al sepulcro a esa eminencia del mundo entero, porque el Dr. Robert no ha cosechado en política sino sinsabores y disgustos porque la política, como saben, no tiene entrañas y él era todo corazón y magnanimidad"*.

Per acabar. Quan va morir el Dr. Robert, Prat de la Riba va escriure un article molt curt a *La Veu de Catalunya* el 12 d'abril de 1902 que es titulava "El sembrador", i comença així: "El gran sembrador de la idea catalanista ha mort. I explica que ha mort quan la seva paraula enèrgica i honrada..." És a dir, Cambó, suposant que fos veritat que l'hagués ensinistrat, va ensinistrar un home enèrgic i honrat. És clar, això és un bon camp perquè una llavor fructifiqui. "Ha mort quan ja la seva paraula enèrgica i honrada havia fecundat en el nostre poble, etc." El gran sembrador havia acabat la sembrada.

Segurament el Dr. Robert va tenir una importància, no ja com a alcalde de Barcelona sinó com a sembrador de la idea catalanista i de l'estimació per Catalunya i per aquesta visió enèrgica i honrada del que havia de ser el catalanisme; va tenir una gran importància. I la va tenir –i aquí li podríem donar una mica la raó a Cambó– perquè ell parlava bé, però no tant segurament tenint en compte la gran obra política que hauria pogut fer, perquè, després de tot, va ser molt poc temps polític, i va ser molt poc el temps que va dirigir un discurs al país, sinó perquè parlava amb el cor i, saben què passa? que el cor és eficaç. A vegades tots plegats –i evidentment els polítics– ens capfiquem molt per veure com podem arribar a la gent. I vénen els experts, els experts d'imatge, i et diuen que has de fer això, que has de fer allò, que

t'has de pentinar així, que t'has de pentinar de l'altra manera... Amb mi no ha tingut mai èxit això... I ja està bé... La veritat és que finalment el que importa és arribar al cor de la gent i al cor de la gent no s'hi arriba si les coses no et surten del cor. Aquesta és la referència final. La ciència, el metge, el professor, el president de no sé quantes acadèmies, diputat, i tantes coses, el president de la Lliga Regionalista, tot el que vostès vulguin, però tot això –que res d'això no li feia nosa– homes que arribin al cor de la gent n'hi ha hagut pocs. I, el Dr. Robert, que no havia fet de polític gairebé mai i que no s'havia preparat especialment per fer política, resulta que va ser d'una gran eficàcia política perquè era un home de cor.

L'obra mèdica escrita del Doctor Bartomeu Robert i Yarzábal¹

Jacint Corbella

Reial Acadèmia de la Medicina de Catalunya

Manuel Escudé

*Professor d'Història de la Medicina.
Universitat de Barcelona*

El Dr. Bartomeu Robert va ser catedràtic de la Facultat de Medicina des del 1875 al 1902, durant vint-i-set anys, gairebé la meitat de la seva vida. Fou un bon catedràtic de Patologia Mèdica que va deixar un gran record entre els seus deixebles.

També va ser membre de la que ara és Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, des del seu ingrés el 1867 fins a la seva mort, o sigui, durant trenta-cinc anys. En fou vicepresident el 1881 i president durant quatre biennis, de 1883 a 1890.

Per tant, és just que les dues institucions a les quals va dedicar més, i durant més anys, la seva tasca professional, la Facultat i l'Acadèmia, el recordin en aquest centenari.

Igualment fou president de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, de l'Ateneu Barcelonès, així com d'alguna altra institució. També fou alcalde de Barcelona i diputat al Congrés de Madrid, però aquest no és el tema d'avui.

El centenari de la mort del Dr. Robert ja ha tingut un gran ressò ciutadà. El Col·legi de Metges va declarar "any Robert" el 2002, dins de la sèrie que començà amb l'any Trueta i aquest és el sisè². Els actes han estat molt nombrosos, convocats per moltes institucions i amb gran ressò a la premsa. S'ha parlat de quasi tot.

Fer la festa de la Facultat en una data que és molt inicial per al curs acadèmic, però tardana en el calendari de l'any, fa que haguem de parlar de Robert quan ja n'ha parlat tothom. I cal no repetir el que ja s'ha dit. Per altra banda el calendari ha fet que aquest acte sigui el més proper a la data del seu naixement, a Tampico, Mèxic, que va ser el 20 d'octubre de 1842, aquest diumenge, demà passat, farà cent seixanta anys³.

Per això hem buscat dos temes que estan encara poc analitzats en l'obra de Robert: les seves idees hospitalàries i l'anàlisi del conjunt de la seva obra escrita, que dividim en dues parts: llibres i articles de revista.

De totes les facetes de l'activitat mèdica de Robert la més important en el seu temps va ser probablement la de mestre. Socialment va ser més aparent la seva tasca com a metge pràctic que visitava malalts. Però va ser molt més profund el seu treball com a mestre que ensenya els seus deixebles. Va dedicar-hi més de vint-i-cinc anys i el fruit, tot i que menys palpable objectivament, va ser molt eficaç. De cap metge barceloní del seu temps trobem escrits, molts anys després de la seva mort, amb tants elogis dels qui foren alumnes seus. Després només es repeteix, amb intensitat diversa, el fenomen en el cas de Francesc Ferrer i Soler, August Pi i Sunyer, Pere Nubiola, Agustí Pedro i Pons, i potser algun altre.

Orador fàcil i expressiu, d'aspecte físic que l'acompanyava, Peyrí, que no era pas gaire donat als elogis, i sovint crític just, diu: "quan parlava, com tots els oradors nats captivava l'auditori... qui l'escoltava es donava compte... que deia coses interessants i ben explicades"⁴.

Diu Nubiola, un altre alumne seu: "les lliçons del Dr. Robert no eren una col·lecció de dades i opinions, sinó una cosa viva. Com si ell mateix patís la malaltia que explicava, amb la cara, amb la veu, els símptomes, el patiment,... hagués pogut ser un actor insuperable... però el cas és que era completament espontani i per això causava tanta impressió"⁵.

I segueix Peyrí: Entre totes les descripcions destacava la que feia de l'angina de pit, que ell mateix patia i que havia dit que si es repetia el duria a la mort. Anys més tard aquest pronòstic, fet a la càtedra, es confirmà en ell mateix. També fou molt valorada la seva capacitat terapèutica, la precisió de les seves fórmules magistrals, recordades encara molts anys després.

Robert va ser catedràtic als 32 anys, el 1875. Aleshores, la figura màxima de la medicina a Barcelona era Letamendi, que l'any 1879 va marxar a Madrid. El seu lloc, un lloc no oficial, però realment existent, va quedar buit. Robert es va anar imposant i en pocs anys fou el primer metge de Barcelona. Això tenia els seus pros i contres i va influir en molts aspectes de la vida de Robert. D'una banda, augmentà la seva projecció social, que al cap i a la fi el portaria a la política, tot i que no hi tenia pas massa ambició personal. Però per força li va exigir més esforç i li restringí altres aspectes del seu treball.

Insistim: se sap que Robert va ser un magnífic professor, un dels pilars de la Facultat en frase de Jaume Peyrí, que el conegué com a alumne. La seva tasca docent fou important. Visitava molt, fou el gran metge consultor de la Barcelona de finals del segle XIX: la seva capacitat i precisió diagnòstica eren notables. La seva tasca assistencial, doncs, era de primer ordre. A més fa política, de manera molt activa i absorbent, els tres últims anys de la seva vida.

En aquest conjunt, la seva obra escrita queda una mica diluïda. Àdhuc s'ha dit que va escriure poc. És el que passa en molts metges que actuen més en altres ves-

sants: social, assistencial i docent, que en l'estrictament científic, de les publicacions. Però en el cas de Robert, els tres primers factors esmentats no van pas obscurir el quart. Robert va fer una extensa obra com a "publicista mèdic", com es deia en altres temps, que cal recordar.

Fou un element important en la introducció dels coneixements de la medicina europea del seu temps a Catalunya. Fou un dels exponents de modernització de la nostra medicina. En remarquem dos aspectes: el treball de l'etapa inicial a *El Compilador Médico* i la traducció del llibre de Virchow, tot a la dècada dels anys seixanta. Gairebé just en acabar la carrera va col·laborar a *El Compilador Médico*, on tenia al seu càrrec dues seccions fixes de "Revisió de la premsa mèdica" estrangera i espanyola. En aquest sentit, el treball més que original és de difusió, i formació pròpia perquè havia de llegir el que es publicava i estar al dia. Se citen en forma de resum breu molts dels treballs més importants que es publicaven aleshores a Europa. Però també hi ha algun article original esporàdic, fruit de la seva experiència clínica personal.

En conjunt, Robert, ho hem assenyalat altres vegades, és un dels elements clau de la que hem anomenat "generació mèdica catalana del 88"⁶.

Bartomeu Robert va morir l'abril de 1902 a l'edat de cinquanta-nou anys. Va ser alcalde de Barcelona el març de 1899, pocs mesos, fins a l'octubre. El 1901 va ser diputat a Madrid. Els tres últims anys de la seva vida li van donar una projecció pública i política extraordinària a Catalunya. És un dels grans creadors del catalanisme polític.

La seva estàtua, primer a la plaça de la Universitat i ara a la de Tetuan, els homenatges populars, la certa mitificació de la seva figura, el que s'ha escrit d'ell, àdhuc el ressò d'aquest centenari, haguessin estat molt diferents sense els tres últims anys de projecció política. En canvi, la seva obra mèdica, molt important, hagués estat la mateixa, però ara el recordaríem menys. Podem pensar que sense aquests tres últims anys no hi hauria l'estàtua, ni el gran record ciutadà, i en canvi l'obra mèdica, de primer ordre aquí, hagués estat pràcticament la mateixa.

Ara analitzarem breument aquesta obra mèdica i més concretament l'obra escrita, la que té més continuïtat, la de més caire científic. Queden a més, ja s'ha dit, la tasca assistencial i la capacitat docent, ambdues de primer ordre. Analitzem primer els llibres i després el treball publicat en revistes.

No és pas fàcil recollir tot el que va escriure el Dr. Robert. Quan el juliol de 1900 fa, manuscrita amb la seva bona lletra, la "*Hoja de servicios del Dr. D. Bartolomé Robert y Yarzábal, natural de Tampico (México), de 57 años de edad, Catedrático por oposición de Patología Médica de la Universidad de Barcelona*" quan posa les obres publicades ho fa de manera molt concisa: cita 6 llibres, 8 monografies, 3 pròlegs, 2 necrològiques i "*Artículos sueltos de medicina en la mayor parte de los*

periódicos profesionales de España y en La Semaine Médicale de Paris". També en el seu expedient consta que Robert va ser declarat excedent com a catedràtic, per raó de la seva elecció com a diputat, el 15 de juliol de 1901, en temps de vacances escolars. Però l'1 d'octubre de 1901, en començar el curs, el rector el va autoritzar a exercir la càtedra "a pesar de su situación de excedencia porque es diputado a Cortes"⁷.

La *Revista de Ciencias Médicas* li va dedicar un fulletó ampli, en homenatge, arran de la seva mort. A les pàgines 214-218 hi ha una relació llarga de treballs, la més completa que hem vist referida a Robert. Hi ha la cita de 85 escrits seus⁸.

Hi ha, a més, les memòries manuscrites que es conserven a l'arxiu de l'Acadèmia, en total vuit, la majoria prou extenses. Però encara hi ha bastant més. Queden els articles a les revistes mèdiques, publicats de manera habitual i continuada. Amb tot això, i el que hem vist a altres llocs, podem dir que són més de dos-cents els treballs mèdics signats pel Dr. Bartomeu Robert.

La seva col·laboració a les revistes mèdiques de Barcelona, la ciutat on treballava, és continuada durant tota la seva vida, principalment en tres d'elles i de manera relativament successiva: El *Compilador Médico*, *La Independencia Médica* i *Revista de Ciencias Médicas de Barcelona*. Entre les tres hi hem trobat més de cent treballs. També a la *Gaceta Médica Catalana* i d'altres.

Cal dir que la revisió que fem no la podem considerar completa ni tancada. Sabem que hi ha col·laboracions en altres publicacions de les que no hem pogut fer la consulta. El llistat queda obert. Però per la intenció d'aquest treball, que és demostrar la intensitat i continuïtat de l'obra científica de Bartomeu Robert, el que hem vist ja ho facilita abastament.

Evidentment que no tots tenen la mateixa vàlua. Però ara ens importava remarcar la "productivitat". El Dr. Robert, catedràtic de la facultat de medicina, té una obra mèdica escrita extensa i és un dels professors, i metges del seu temps aquí, amb més treballs publicats. Cal remarcar-ho perquè a vegades no s'ha considerat així.

El conjunt dels treballs els dividim en quatre apartats: llibres, monografies, articles i memòries manuscrites.

LLIBRES

Hi ha un total de vuit llibres que considerem en els apartats següents:

- El tractat monogràfic de malalties de l'aparell digestiu, que és el primer text d'aquesta especialitat a Espanya. El fa en col·laboració amb Emerencià Roig i Bofill.

- Un conjunt de textos que són en realitat aplec de les classes fetes a la Facultat, recollits per estudiants, però publicats com a llibre i revisats per ell. Són el germen inicial, no solidificat, d'un possible tractat de Patologia i Clínica Mèdica. Alguns van tenir més d'una edició.
- Una traducció, que va fer de molt jove, juntament amb Giné i Partagàs, del llibre de Virchow. L'inclouem en aquest apartat no solament per la forma de llibre sinó per la importància excepcional de l'obra i el que significa introduir aquí, el 1868, les idees de Virchow. També s'ha de valorar l'extensió del pròleg dels traductors espanyols.
- Dues obres diferents, una en col·laboració més aviat nominal –el mateix Robert ho explica clar– en un tractat d'Hidrologia i el recull posterior d'articles publicats a *La Vanguardia* l'any 1901.

Enfermedades del aparato digestivo

Madrid (Impr. Nicolás Moya) 1899, 581 p.

(Signat per Bartomeu Robert i Emerencià Roig i Bofill)

És probablement el "primer tractat espanyol de malalties de l'aparell digestiu". Així ho considera Gallart Esquerdo en la seva *Historia de la gastroenterología española* de l'any 1955. En tot cas, és, el llibre que va tenir més influència en aquest camp aquí a finals del segle XIX. Es un extens tractat publicat a Madrid el 1889, de 581 pàgines. Gallart ja en fa una anàlisi relativament extensa i ara no és pas qüestió de repetir-ho aquí⁹.

El autors són Robert i Roig i Bofill, ambdós sitgetans, el primer per nissaga familiar i el segon per naixement. Foren membres de l'Acadèmia, de la que tots dos foren presidents, i a més cunyats: la col·laboració era molt estreta. Roig (1848-1901) té una vida paral·lela a la de Robert, era una mica més jove i morí un any abans¹⁰.

És un text molt sistematitzat que tradueix una bona experiència clínica i l'habilitat terapèutica dels autors, en un temps en que les fórmules magistrals eren la llei en les prescripcions. Ja diuen, des del pròleg mateix, que busquen més resoldre les necessitats del metge que no pas exposar i discutir teories, i diuen clarament: "*queremos aludir al tratamiento de las enfermedades que en los más de los libros apenas si está esbozado*" i encara afegeixen "*de ahí la necesidad de detallar una terapéutica haciéndola todo lo individual posible*". També insisteixen en la importància de la història clínica.

Tots els capítols segueixen el model anatòmic: boca, esòfag, estómac, budell, fetge, pàncrees, vena porta, peritoneu, i només un és d'etiologia pròpia, el dedicat a l'helminiasi del budell. El més extens és el dedicat a la patologia de l'estómac, amb el 25 % del total del text.

Programa de Patología Interna

Barcelona (Impr. El Porvenir) 1875, 300 + 13 p.

És l'embrió inicial, però extens, modest, del que podria haver estat un gran tractat de Patologia Mèdica. Diu clarament a la mateixa portada: "*Programa de Patología Interna explicado en la Facultad de Medicina de la Universidad de Barcelona por el doctor D. Bartolomé Robert, catedrático de dicha asignatura*". Es publica l'any 1875, el mateix en què guanya la càtedra, A l'advertència inicial, de data 1 d'octubre de 1875, assenyalava que és una síntesi, "o si es vol, l'índex del que s'ha d'aprendre i saber" i afegeix: "si no vol viure divorciat del que és positivament útil i no es vol perdre en un laberint de teories que no són sempre necessàries". Es basa principalment en el seu programa presentat a les oposicions de càtedra. Però assenyalava clarament l'interès més de la pràctica clínica que no pas de la discussió teòrica. Té un total de 189 lliçons, que s'expliquen, o comenten, de forma molt sinòptica.

"Sumario de los Prolegómenos de Clínica Médica" explicados en la Facultad de Medicina de Barcelona...

Barcelona (Sucesores de Ramírez y Cía) 1881, 164 p.

Segona edició, (id), 1885, 166 p.

Comentem la segona edició. Encara que a la portada posa "*corregida y aumentada*", és bastant semblant. Està dividida en 84 lliçons, totes breus. De fet, és un tractat d'exploració clínica, ben ordenada, amb comentaris curts però suficients. És un llibre breu que encara avui és en gran part de bona lectura. Tradueix l'experiència, la sagacitat, la capacitat docent del seu autor.

Té una visió clara i sovint eclèctica, amb amplitud de criteri. Un exemple és quan tracta de l'interrogatori al malalt. Exposa els dos mètodes, de Bouillaud i Rostand. El primer fa una anamnesi llarga, ordenada cronològicament, es pregunta per tot, fins arribar a l'estat actual i després s'explora el malalt. El segon mètode va més al gra, es pregunta primer pel que li passa al malalt. Diu Robert: "per a nosaltres els dos mètodes tenen els seus avantatges i inconvenients, i cadascun compleix el seu objectiu en certes ocasions". No els desqualifica, però en una lliçó immediata explica "el nostre consell per a l'interrogatori dels malalts" i diu "A l'objecte de no divagar... aconsello fer tres preguntes prèvies, que poden simplificar la tasca": Què té, quan temps fa, a què ho atribueix.

Voldríem fer un comentari sobre la valoració que fa Robert de l'exploració del pols. Diu: "Pel clínic res tan interessant com l'exploració del pols... veritable baròmetre de l'organisme humà. marca com cap altre fenomen fisio-patològic, el grau de resistència dels individus, la plenitud de la força de vida i la proximitat de la mort... L'examen del pols és l'àrbitre de les nostres decisions"¹¹. Valora principalment la radial, però recomana polsar altres artèries: temporals, caròtides, crurals, poplítees, pedies.

Finalment, cal dir que Robert té en compte els aspectes ètics. Recordem que molts anys abans hi hagué l'assignatura de Clínica i Moral Mèdiques, i que un text important aquí fou el de Feliu Janer¹². Al començament comenta les condicions del metge, al final el paper en les juntes o consultes clíniques.

Es resum és un llibre bo, breu, basat en l'experiència clínica de l'autor, que encara avui, en bona part, no fa de mal repassar.

“Patología Médica” apuntes de las lecciones explicadas por el Dr. B. Robert y redactadas por D. J. Bertomeu, D. E. Cardoner y D. P. Viver, y revisadas por aquél profesor”

Barcelona (Est. Tipográfico B. Baseda) 1894, 640 p.

Comprèn set apartats: circulatori, respiratori, urinari, nerviós, sang, nutrició i febres. No hi ha el digestiu del que ja n'havia fet un volum amb text propi abans. Els capítols més extensos són el del respiratori, amb gairebé dues-centes pàgines, i el del sistema nerviós, amb cent cinquanta.

No cal analitzar el llibre aquí, però sí que farem algun comentari puntual. Així, quan tracta de l'angina de pit i en referir-se al dolor esternal, “esternalgia” i les seves causes, diu *“también lo es con harta frecuencia el caso del tabaco”*¹³.

Sobre el càncer de pulmó, entre moltes altres coses, diu: *“Es un proceso muy poco común, por lo cual me limitaré a una somera indicación”* i *“Raras veces es primitivo”*¹⁴.

Sobre l'hemorràgia cerebral: *“Es la enfermedad que muchos conocen como apoplejía cerebral ... Es una afección de importancia suma, por la frecuencia con que se presenta, y precisamente por ser nuestro país el más castigado de Europa, y no sólo de Europa sino basta del mundo entero”*¹⁵.

“Clínica Médica.” Lecciones del profesor Dr. D. Bartolomé Robert y Yarzabal.. redactadas por J. Solé y Forn - J. Sans Tous”

Barcelona (Tobella y Costa, impresors) s.a (1900), 456 p.

És un recull extens dels casos clínics presentats pel Dr. Robert. De fet són històries clíniques comentades. Cada història la signa un dels dos redactors, però el paper del Dr. Robert és fonamental.

El llibre té una estructura relativament complexa, però útil. Les històries s'acaben a la pàgina 301. Aleshores segueix un apèndix, en principi, durant quaranta pàgines, d'estructura bastant igual. Es nota que és un apèndix perquè ho diu. I de sobte, sense separació formal segueixen les fórmules, fins que posa “fi de l'apèndix”¹⁶.

I segueixen aleshores uns índex molt extensos, detallats i útils. Una primera part de semiologia i diagnòstic; diagnòstic diferencial; etiologia i fisiologia patològiques; clínica terapèutica; i farmacologia amb índex dels medicaments prescrits.

En el conjunt de les obres comentades creiem que Robert és un professor extraordinari, i un autor important, més en el camp de la clínica, l'exploració directa del malalt, que en la descripció global de tota la patologia. De fet, la seva obra és més important en la part de Clínica que en la de Patologia.

“Compendio de Hidrología médica, balneoterapia e hidroterapia”

Barcelona (Montaner y Simón edits.) 1884, 574 p.

(fet juntament amb Alfred Nadal)¹⁷.

És un text molt extens que si bé a l'enquadrernació consta com a Robert i Nadal, i en el lloc també, a la portada interior ja es veu clarament que està fet pel doctor Alfred Nadal, amb l'afegit “obra revisada por el Dr. D. Bartolomé Robert”. Consta com a “*ilustrada con grabados*”: n'hi ha 21, tots a la part d'hidroteràpia, el primer a la pàgina 489.

Robert fa el pròleg i comença: “*El doctor don Alfredo Nadal, dando a la estampa este libro...*” i més endavant “*El autor de este libro ha sorteado todas las dificultades...*”¹⁸. Sembla que queda prou clar, i el mateix Robert ajuda a veure que el llibre és de Nadal, que Robert fa el pròleg i el revisa. Perquè hi consta primer el nom de Robert, com a autor, a la coberta dura i al lloc, és potser una qüestió de mercat, de “marketing” que en diríem ara. Probablement amb el nom del Dr. Robert devia tenir més sortida i podia ajudar més a l'autor. Creiem que és necessari aquest aclariment.

Traducció de *La Patología Celular* de Rudolf Virchow

Madrid (Impr. Española) 1868, 440 p.

La incorporació de les idees de Virchow a la medicina peninsular és important. Els traductors són dos joves metges catalans, Joan Giné, que ja es catedràtic de la Facultat, i Bartomeu Robert que ho serà més tard. La versió espanyola es fa sobre la traducció francesa publicada per Paul Picard. Els traductors hi posen algunes notes i el “*Prólogo de los traductores españoles*”, bastant extens. Significa la introducció de l'anatomia patològica microscòpica, o histologia patològica, com en deien, al pensament mèdic habitual. Aquest és un punt que creiem que cal valorar més del que s'ha fet fins ara.

Aquesta edició és la primera mostra objectiva important de la col·laboració, llarga i estreta, entre Giné, que era una mica més gran, i Robert. Després la veurem a l'Institut Mèdic de Barcelona, a la revista *La Independencia Médica*, a la Facultat, en altres institucions. La traducció posterior d'Alfred Nadal va incorporar també aquest pròleg de Giné i Robert¹⁹. Confirma el paper destacat d'ambdós en la generació del 88.

Balance del siglo XIX. La Medicina

Quan ja era a l'últim any de la seva vida, i en plena activitat política com a diputat a Madrid, va escriure una sèrie de nou articles, amb el títol genèric: *Balance del siglo XIX. La Medicina*. Es van publicar a *La Vanguardia*, entre el 6 d'agost i el 27 d'octubre de 1901. Els sis primers estan fets durant el temps de descans a Camprodon. Són una visió prou extensa dels canvis en la medicina al llarg del segle XIX. Poc abans, l'octubre de 1893, havia fet el discurs inaugural de curs a la Universitat de Barcelona amb una orientació semblant: "*La Medicina hoy*"²⁰.

Els articles es van publicar de forma successiva, i no són pas un llibre. Però foren aplegats en un volum monogràfic arran del IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana l'any 1985 a Poblet²¹.

MONOGRAFIES

Pot ser difícil definir exactament el que entenem aquí com a monografia. Algunes ho diuen clarament, són fulletons extensos que també podrien passar com a llibre si s'haguessin editat com a tal. Altres són escrits més curts, o bé el text de discursos acadèmics o institucionals. Algun, ben segur, potser podria anar en un altre lloc. Seguim un cert ordre cronològic, només alterat per alguna afinitat de temes.

“¿El hombre es cosmopolita? ¿Puede o no aclimatarse en todos los puntos del globo?”

Madrid, 1866, 29 p.

És la seva memòria de doctorat.

“Discursos sobre la aclimatación de la especie humana”

Barcelona (Ateneu Barcelonès) 1873. 60 p.

De fet són dos treballs, semblants en el tema, amb pocs anys de diferència, tots en l'etapa inicial del treball de Robert, abans de guanyar la càtedra. El segon pot semblar una versió ampliada del primer. Són escrits més de pensament que no pas d'experiència clínica, i en tot cas molt inicials en la producció mèdica.

“El valor positivo de la anatomía y fisiología patológicas”

Barcelona (Institut Mèdic de Barcelona) 1869, 29 p.

És el treball inaugural de curs de l'Institut l'any 1869. Està en la línia vinculada a la traducció del llibre de Virchow, publicat l'any anterior. La traducció la fa juntament amb Giné. Dins de l'Institut Giné n'és un dels personatges decisius, diríem que àdhuc amb una intervenció i empenta més intensa que la de Robert. Està en la

línia d'introducció de les noves idees de la medicina europea en el nostre ambient mèdic i científic.

“Reseña histórica de los asuntos que han ocupado al Instituto Médico de Barcelona en el año 1867”

Barcelona (Inst. Med. Barc) 1867

Un magnífic treball, en la tasca de secretari, extens i informatiu, del que significa l'Institut.

“Uso del alcohol en el tratamiento de la pulmonía”

Barcelona (Impr. J. Jepús), 1878, 115 p.

- també una segona edició *“corregida y aumentada”*: Sevilla (Imp. A. Resuche) 1885, 123 p.

És el text d'una conferència que va pronunciar l'any 1875 a la Sociedad Médica Barcelonesa El Laboratorio, que després es va fusionar, i va ser el nucli de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques. Va ser un treball important en el seu temps, amb prou difusió i àdhuc amb una segona impressió.

“Necesidad de ampliar los estudios neuropatológicos”

Barcelona (Acadèmia de Medicina i Cirurgia, Imp. de Jaime Jepús), 1880, 49 p.

És el text del discurs inaugural de curs de la R. Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona, llegit el 30 de gener de 1880.

“La moderna etiología y la clínica”

Lliçó inaugural de curs a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, 19 de gener de 1884, p. 25-41.

“La medicina de hoy”

Discurs inaugural de curs de l'any 1893-1894 a la Universitat de Barcelona. Barcelona (Imp. Jepús y Roviralta) 1893, 26 p.

Ha estat recollit en l'aplec de 21 discursos inaugurals de la Universitat, fet l'any 2001. Cal dir que de medicina només es recullen els de Robert i Letamendi. En l'estudi previ d'aquest discurs diem:

Està fet el 1893, amb una mentalitat que ja anunciava el canvi de segle. Es veia proper el segle XX i calia recordar el gran enlairament que va tenir la medicina, i tota la ciència, durant el XIX. Més tard el mateix Robert féu a *La Vanguardia* un balanç d'aquest canvi: *“porque el tiempo apremia, porque el siglo acaba”*. Tramet també una sensació de confiança i de satisfacció pel clima polític *“respiramos una atmósfera de libertad, y vivimos bajo el régimen de la democracia”*. Evidentment el temps

és diferent. En el camp de la ciència remarca la importància de l'entronització del mètode experimental; és el secret del progrés. En conjunt és una manifestació de confiança en el progrés.

“La peste bubónica”

Lliçó a la Facultat de Medicina, fulletó, 1897, 17 p.

“Características de la patología humana en sus relaciones con la Terapéutica”

Barcelona (Imp. Henrich y Cia) 1897, 79 p.

“Relaciones de la patología mental con los tribunales de justicia”

Barcelona (Imp. Henrich y Cia), 1898, 74 p.

Cap a la fi de segle el progrés de la psiquiatria, el progrés concret a Barcelona amb l'escola de Nova Betlem, alguns processos importants, la repercussió del cas Verdguer, amb peritatge en el camp de la psiquiatria forense, van donar un ressò important als temes de la patologia mental en relació amb la justícia. I així Robert, atent al tema, va fer dues conferències a la Universitat de Barcelona, el mes de febrer de 1898, sobre el tema “Relaciones de la Patología Mental con los Tribunales de Justicia”. És un fulletó de 74 pàgines, en el que Robert explica les seves idees sobre el tema. De fet, creiem que hi ha dos punts més importants que condensen el pensament de Robert. D'una banda, diu ben clar que el codi penal està antiquat. D'altra, la preferència que dóna a l'escola sociològica, defensant el lliure albir, sobre l'escola més biologicista, materialista, lombrosiana, que és més determinista.

Sobre el primer punt és prou clar: *“Nuestro código, inspirado en un excelente criterio, dada la época ya remota en que fue escrito, ha quedado desde entonces como petrificado”* i espera que *“podamos todos influir en que la evolución se haga”*²². Cap al final insisteix: *“No puedo terminar sin repetiros que el Código Penal de España no está a la altura de la moderna Psiquiatría”*²³.

El segon punt l'analitza de manera més extensa, demostra un bon nivell de coneixements. De fet, és contrari a les doctrines lombrosianes del criminal nat. Assenya-la que els límits entre la salut i la malaltia en el camp mental no estan prou definits: *“no hay límites bien marcados entre la salud y la enfermedad de la mente... se pasa gradualmente de un estado a otro”*²⁴.

Prefereix fugir dels conceptes absoluts: *“me inclino muy poco a la admisión de las irresponsabilidades absolutas”*. No accepta les idees de Lombroso, tot i que el respecta i el va impressionar quan es van trobar. Més que les idees generals prefereix l'estudi detallat de cada cas concret. Seguint Maudsley diu *“estudiada la locura en abstracto de poco le sirve al juez”*²⁵.

Esmenta de passada, però sense dissimular res, els metges que creuen saber-ho tot i volen dictar ells mateixos la justícia: *“No se me oculta que en algún caso los médicos exageran la nota, no sólo ampliando en demasía el círculo de las irresponsabilidades, sino suponiendo que los Tribunales de Justicia, para emitir sus fallos, sólo han de tener en cuenta la opinión de los psiquiatras”*²⁶. Això potser està una mica en oposició a les idees de Galceran i Rodríguez Morini, que es queixen, sovint amb prou raó que els tribunals no els fan cap cas, i àdhuc insinuen deixar de fer peritatges per a l'Administració de Justícia. Robert pensa que els coneixements científics tampoc són sempre suficients: *“todavía no se ha pronunciado la última palabra en muchos asuntos de la patología mental”*²⁷.

En resum, Robert entra en el tema, no accepta els criteris deterministes absoluts, reconeix les limitacions tant de coneixements com dels propis psiquiatres, però carrega també contra un codi penal antiquat.

“Necrología de D. Narciso Carbó de Aloy”

Barcelona (Sociedad Económica de Amigos del País) 1898, 36 p.

“Oportunidad terapéutica”

Discurs inaugural de les tasques de l'any acadèmic 1900 a 1901 a l'Escuela de Especialidades Médicas de Madrid. Madrid, 1900

“Cèl·lula social”

Discurs inaugural llegit a l'Ateneu Barcelonès, el 13 de desembre de 1900, 60 p. És l'únic, entre aquests treballs de Robert, que hem vist en català.

ARTICLES

Bartomeu Robert va escriure extensament a la premsa mèdica catalana, amb un grau de dedicació diversa segons els períodes. En una primera etapa, encara molt jove, el trobem com un dels puntals de *El Compilador Médico* (CM); després col·labora activament a *La Independencia Médica* (IM) que va substituir la publicació anterior. Més endavant col·labora bastant amb la *Revista de Ciencias Médicas de Barcelona* (RCMB). També ens diu ell mateix que ha col·laborat a *La Semaine Médicale* de París²⁸. A més, hi ha treballs en altres ubicacions geogràfiques, p.e. *La Unión Médica de Lleida*; també hi ha treballs en altres publicacions, però són menys nombrosos²⁹.

Treballs a *El Compilador Médico* (CM)

Robert va començar la seva tasca com a publicista en aquesta revista. *El Compilador Médico* va aparèixer durant quatre anys, i sortia amb numeració per cursos acadèmics, de 1865-66 a 1868-69. El seu treball és extens.

Una primera part inicia una tasca d'informació del que passa a la medicina de fora. És la secció *Revista de Prensa Médica Extranjera*. Són articles breus, de 3-4 pàgines, en què dona notícia de treballs apareguts en publicacions franceses, italianes, i a més distància, alguna anglesa o alemanya, aquesta potser de segona referència. És una funció important com a introductor de la ciència europea a Catalunya. Aquest paper serà potenciat després per l'obra extraordinària en aquest camp de Gaspar Sentiñón, principalment a la *Gaceta Médica Catalana*. Però Robert en aquest camp és un element important. En el conjunt dels quatre anys (i en el primer hi té només dos apunts), hi ha un total de 37 revisions de premsa mèdica, 30 estrangeres i 7 espanyoles. A més encara hi ha tres notes de crítica. En aquest sentit, les aportacions del capítol puguen a 40 publicacions.

Un segon punt són els seus articles originals. N'hi ha nou en tres anys, referents quasi tots ells a notes clíniques, de contingut bastant variat³⁰. Voldríem remarcar el que va publicar en ocasió de la visita de Pere Mata a l'Institut Mèdic de Barcelona, on elogia vivament Mata com a cap de l'escola científica positivista espanyola.

Treballs a *La Independencia Médica* (IM)

Els articles a la IM són molt nombrosos i es troben en diverses seccions, però principalment a la científica i la clínica. Hem vist aquí fins a 40 treballs de Robert, més 6 a la secció bibliogràfica (crítiques de llibres) i 2 en la de correspondència científica. En total són 48 aportacions, des de l'any 1869, (on de fet continua la seva tasca de col·laboració al *Compilador* fins al 1882 i també un informe el 1890. El contingut és bàsicament clínic, i hi inclou la terapèutica. És potser el que reflecteix de forma més clara els temes que interessaven més a Robert com a metge: una considerable varietat dins de l'ampli contingut de la clínica mèdica amb un interès molt detallat per la terapèutica.

Treballs a la *Revista de Ciencias Médicas de Barcelona* (RCMB)

La col·laboració a la RCMB l'inicia de fet l'any 1881 i dura fins al 1902. Robert publica principalment allí els últims vint anys de la seva vida³¹. Hem vist 35 aportacions, més 6 recollint intervencions en el Congrés Mèdic de 1888 de Barcelona i una resposta a una enquesta sobre una malaltia estranya. En total són 42 aportacions.

En l'anàlisi de continguts de les seves aportacions hi destaquen com a punts bàsics: a) la dedicació principal als aspectes clínics i terapèutics, és a dir, a la medicina apli-

cada; b) entre els grups de patologia, que són variats, hi tenen un paper important la tuberculosi en les seves diverses formes, altres aspectes de la patologia infecciosa, la patologia vascular cerebral i la patologia cardíaca. A més d'altres punts més o menys esporàdics ben diversos. Com a alló que avui són especialitats separades, destaquen la patologia respiratòria, neurològica, digestiva i cardiovascular. És a dir, la totalitat de les parts més importants de la patologia i clínica mèdiques.

Treballs a la *Gaceta Médica Catalana*

Es la revista impulsada per Rafael Rodríguez Méndez, catedràtic d'Higiene, i rector de la Universitat quan mor Robert. Les aportacions són nombroses. Les primeres tenen caràcter clínic, però aviat passa a un altre tipus de notes, les que són referències de congressos, com el de Sevilla de 1882, treball extens publicat en quatre parts, o el de Barcelona de 1888, dividit en set.

Més visible encara és la part dedicada a comentaris o crítica de llibres. Alguns són al llarg de diferents anys, com és el cas dels quinze volums del *Tractat enciclopèdic* dirigit per H. Ziemssen, el professor de Munic. En conjunt, Robert va escriure bastant a la GMC, de manera gairebé constant, continuada en el temps, des de l'inici de la revista el 1878, fins a la seva mort. Cal dir, aquí i també en altres llocs, que alguns treballs se citen en més d'una publicació.

Altres treballs

Queda encara un llistat relativament més curt de col·laboracions de Robert en altres revistes. Així fem referència a articles publicats a la *Revista de Medicina y Cirugía Prácticas* de Madrid i encara hi ha treballs de manera esparsa en altres llocs.

Els pròlegs de llibres

Cal assenyalar també els pròlegs de llibres, dels que n'hem trobat set. Tres són de textos de patologia mèdica, és a dir tractats de la seva assignatura. Són els de Strumpell, Kuntze i Dieulafoy. En la mateixa línia, la monografia sobre el tractament de la tuberculosi de Daremberg.

Dos més són sobre temes d'hidrologia. El primer és el de la monografia sobre les aigües de Tona feta per Antoni Bayés i Fuster. L'altre és del llibre d'Alfred Nadal, del que ja hem assenyalat que en la portada exterior Robert consta també com a autor.

I queda el primer pròleg que va fer, juntament amb Joan Giné, de l'edició espanyola de la *Patologia Cel·lular* de Virchow, de la que els prologuistes eren també traductors.

Col·laboracions a *La Vanguardia*. La premsa diària

Robert fou un col·laborador no infreqüent de la premsa diària, de fet de *La Vanguardia*. Una sèrie important d'articles, nou en conjunt, on feia una revisió de la

medicina del segle XIX, en el canvi de segle, publicats el 1901, la vam recollir en forma de llibre quan va tenir lloc el Congrés d'Història de la Medicina Catalana de 1984 a Poblet. Hem vist, a més, un nombre semblant d'articles entre els anys 1894 i 1901. Tot i que no hem fet una revisió completa, hi ha un mínim de 18 articles en aquest apartat. També hi ha un article sobre la limfa de Koch, és a dir sobre la tuberculosi, al *Diari de Barcelona*.

MEMÒRIES MANUSCRITES A L'ACADÈMIA DE MEDICINA

344. "Fisiología patológica de las enfermedades diatésicas"

És el seu treball d'ingrés a l'Acadèmia de Medicina. Era el que aleshores es deia "exercici de provisió". És un escrit relativament llarg. Porta data de 17 de juny de 1866. Es va publicar, en tres parts, al *Compilador Médico*.

(v. *Memories manuscrites*, núm. 344. (vol. 14, núm. 5).

398. "¿Cuál es la medicación racional o empírica que ofrece mejores resultados en el tratamiento del croup?", 1865 (vol. 21)

653. (sense títol) Necrología del doctor Jaume Pi Suñer. 1898. (vol. 52)

727. Discurs de contestació al d'ingrés del doctor Antoni Sabater i Casals, (28.05.1894), 23 p. (vol. 82)

733. Discurs de resposta al d'ingrés del doctor Manuel Ribas i Perdigó (4.06.18898), 45 p. (vol. 83)

776. "Reglas para impedir la propagación de la tuberculosis en las casas de los enfermos" s.a. 4 p. (vol. 117)

779. "Salvá y Campillo maestro de clínica", 1900., 50 p. (vol. 118)

783. "Fragmento bromatológico en bosquejo. Contribución al estudio en proyecto acerca los medios de disminuir la tuberculosis en Barcelona", 10 p. (vol. 119). Sense autor i sense any (c. 1890). Escrit en paper timbrat de l'Acadèmia. Per la lletra sembla que es pot identificar amb B. Robert

* També cal recordar els altres treballs de l'Acadèmia. Consten en conjunt a l'Acadèmia les respostes al discurs d'ingrés a quatre membres numeraris (algun ja ha estat esmentat en les memòries manuscrites). Són dels doctors: Jaume Pi i Suñer, 1886; Joan Viura i Carreras, 1893; Antoni Sabater i Casals, 1894 i Manuel Ribas i Perdigó, 1898. Hi ha també la resposta a Josep Presta, primer veterinari ingressat a l'Acadèmia, l'any 1877³².

Igualment va participar en les sessions d'homenatge al doctor Emili Pi i Molist, el 6 de desembre de 1890, juntament amb altres acadèmics, i va fer la necrològica dels doctors Pi i Molist (1891) i Jaume Pi i Suñer (1898).

A més, havia col·laborat en un informe fet per l'Acadèmia arran de la febre groga de 1870: "Memoria histórico científica sobre la epidemia de fiebre amarilla sufrida en Barcelona en 1870, redactada por una comisión especial compuesta por los académicos de número doctores Antonio Mendoza, Ramon Toront, Luís Carreras y Aragón, Bartolomé Robert y Fco. de P. Campá" (Barcelona, Est. Tip. Jaime Jepús, 1872).

EN RESUM

1. Vessant docent: Bartomeu Robert, catedràtic de Patologia Mèdica, és un dels grans professors de la Facultat: un gran mestre de clínica.
2. Vessant assistencial, com a metge de la Santa Creu i en l'activitat com a metge de més prestigi de Barcelona.
3. Obra escrita:
 - a) Ajuda a la introducció de la ciència europea: tasca a *El Compilador Médico*. Traducció del llibre de Virchow, juntament amb Giné.
 - b) Autor, juntament amb Roig i Bofill, del primer tractat de patologia de l'aparell digestiu publicat a Espanya.
 - c) Autor de cinc llibres de text de la seva matèria, entre els quals cal destacar la *Clínica Médica*, amb una projecció assistencial i terapèutica important, i els *Prolegómenos de Clínica Médica* que és un magnífic llibre d'exploració del malalt, encara ben llegible ara.
 - d) Autor d'algunes monografies importants, entre les quals cal destacar la relacionada amb la intervenció del metge, en el seu vessant psiquiàtric, davant dels tribunals de justícia, i la dedicada a la utilització de l'alcohol en el tractament de la pneumònia.
 - e) La publicació continuada d'articles, al nivell del seu temps, traduint la seva visió clínica, en revistes, principalment *El Compilador Médico* en el període inicial, *La Independencia Médica*, que era continuadora del *Compilador*, la *Revista de Ciencias Médicas*, la *Gaceta Médica Catalana*, i també *La Semaine Médicale* de París.
 - f) Existència de vuit memòries manuscrites, i inèdites, en els fons de l'arxiu de l'Acadèmia.
 - g) En conjunt, elaboració de més de dos-cents treballs científics de medicina, la qual cosa el situa com un dels metges catalans més actius en la tasca de les publicacions en el seu temps.

Notes

- ¹ Conferència pronunciada en l'acte d'homenatge al doctor Robert en l'any del centenari de la seva mort, organitzat per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona i la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Sessió celebrada el dia 18 d'octubre de 2002 a l'aula Pi Sunyer de la Facultat de Medicina.
- ² Són, per ara, els anys Trueta (1997), Pedro i Pons (1998), Pere Virgili (1999), Ramón y Cajal (2000), Hospital de la Santa Creu (2001) i doctor Robert (2002).
- ³ En el tema de les dates de naixement passa, i no pas de manera excepcional, que fonts diferents diuen dates diferents, ben properes, però no iguals. El cas de Robert en pot ser un exemple. Hem buscat la còpia de la partida de baptisme, que hi a l'expedient de l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona, en la qual es diu: "*El presbítero Juan José Calisto, Cura interino de la ciudad Tampico de Taumalipas, Certifico que en el libro quinto de bautismos, existente en este archivo parroquial, a fojas cincuenta y una se halla la partida siguiente: En santa Anna de Taumalipas, a diez y seis de enero de mil ochocientos cuarenta y tres, yo el infrascrito cura interino de esta ciudad bauticé solemnemente a Bartolomé, Francisco, Manuel que nació el día veinte de octubre del año próximo pasado, hijo legítimo de Don Francisco Robert y de Dª Teodora Yarzabal. Son sus abuelos paternos don Bartolomé Robert y Dª Josefa Batlle y maternos Don Manuel Yarzabal y Dª Josefa Ricardo...*". El document està transcrit a l'arxiu parroquial de Sitges, en el llibre de baptismes que comença l'any 1825, al foli 203.
- ⁴ Peyrí, Jaume: "Apuntes no velografiados de un estudiante de medicina ochocentista", Barcelona, s.a. s.p.
- ⁵ Nubiola, Pere: "El doctor Robert", Archivos Médicos Biográficos, 1952 (16), sp. - v.t. Gallart Monés, F: "Los catedráticos de la Facultad de Medicina durante mis estudios (1897-1901)" en "Hospital Clínico. Cincuentenario. 1957", Barcelona (Rocas) p. 33-45. v. p. 37. - v.t. Nolla Generés, Joan: "Les idees mèdiques del doctor Bartomeu Robert" Act. I Congr. Int. Hist. Med. Catalana, 1970, II, 83-86.
- ⁶ Corbella, J: "La generació mèdica del 88 a Catalunya", Act. I Congr. Int. Hist. Med. Catalana, 1970, IV, 331-332.
- ⁷ AHUB. Expedient personal Bartomeu Robert.
- ⁸ La relació va seguida, però a la majoria hi posa una paraula d'explicació. Ens sembla útil, indicar, en nota, el detall: article, 36; crítica, 8; conferència (o tema), 10; monografia, 1; fulletó, 2; res, 2; llibre (sense dir-ho), 4; pròleg, 4; discurs, 10; traducció, 1; lliçons, 2; comunicació, 2; necrologia, 5, carta oberta, 1; opinió, 1. En pocs casos hi ha doble indicació, el que fa que la suma no quadri.

- ⁹ Gallart Esquerdo, A: "Historia de la gastroenterología española" Barcelona (RAM Barcelona), (discurs d'ingrés), 1955, 146 p.
- v.t. Gallart Esquerdo, A: "Primer tratado español de enfermedades del aparato digestivo por Bartolomé Robert y Emerenciano Roig y Bofill. Madrid, 1889" *Medicina e Historia*, 1977 (71), 16 p.
- ¹⁰ v. Corbella, J; Sèculi, J: "Nomina Academicorum, 1770-1995". Barcelona (PPU-Seminari Pere Mata) 1995, v. p. 36, núm. 132. Roig, també de família sitgetana com Robert, havia nascut a Santiago de Cuba. Fou vicepresident de l'Acadèmia en el període de Pi i Molist, al qual succeí en la presidència.
- ¹¹ Robert, B: *Sumario de los prolegómenos de Clínica*, Barcelona, 1885, p. 106.
- ¹² Janer, Félix: *Elementos de Moral Médica*, Barcelona, 1831.
- ¹³ Robert, B: *Patología Médica*, 1894, p.71.
- ¹⁴ Ibid. p. 299.
- ¹⁵ Ibid. p. 387.
- ¹⁶ Robert, B: *Clínica Médica*, 1900, p. 303-382.
- ¹⁷ Alfred Nadal i Mariezcurrena (Barcelona, 1852-1922), metge llicenciat a Barcelona, resident molts anys a Àustria i Alemanya, aquí fou, entre altres coses, professor d'alemany d'institut, i introductor d'un sistema taquigràfic. Malgrat la seva formació alemanya la versió del llibre de Virchow la va fer a partir de la quarta edició francesa.
- ¹⁸ Robert, pròleg en aquest llibre, p. I i II.
- ¹⁹ A la portada es diu clarament: "*versión dotada de un importante prólogo y notas de los doctores D. J. Giné y D. B. Robert*". Publicat a Madrid (Moya y Plaza edits.) 1878.
- ²⁰ Reeditat, juntament amb uns altres 20 discursos inaugurals, el maig de 2000 per la Universitat de Barcelona: "21 discursos inaugurales (1886-1931)", amb una nota prèvia de J. Corbella.
- ²¹ Robert Yarzabal, B: *Balance del siglo XIX. La Medicina*, edició i estudi preliminar de JM. Calbet i J. Corbella. B (Sem. Pere Mata) 1985, 68 p.
- ²² Robert, B: *Relaciones de la patología mental con los tribunales de justicia* Barcelona (Imp. Henrich y Cia), 1898, v. p. 6.
- ²³ Ibid. p. 73.
- ²⁴ Ibid. p. 24.
- ²⁵ Ibid. p. 57.
- ²⁶ Ibid. p. 58.
- ²⁷ Ibid. p. 58.
- ²⁸ "Hoja de servicios" en expedient personal. AHUB.
- ²⁹ vegeu nota 8, referent al llistat d'articles publicat el 1902 a la RCMB.
- ³⁰ El detall dels articles esmentats a les revistes vegeu en annex.

- ³¹ La publicació comença com a *Revista de Ciencias Médicas* i així durant nou volums. En el volum X, de 1884, passa a dir-se *Revista de Ciencias Médicas de Barcelona*. El canvi en el títol és a partir del número de 25 de febrer de 1884.
- ³² Publicat a *La Independencia Médica*, 1877, 12 (15), 180-184.

Annex

Relació d'articles i altres treballs del doctor Bartomeu Robert, no esmentats expressament en el text

A) Els articles publicats a *El Compilador Médico (CM)* són:

- Robert, Bartolomé: “Progresos en terapéutica” CM, 1866-67, II, p. 25-28
- Robert, Bartolomé: “Experimentos de anestesia local con el éter pulverizado”, CM, 1866-67, II, p. 85-86 i 107-110.
- Robert, Bartolomé: “Helminthiasis lumbricoide simulando una meningitis tuberculosa”, CM, 1866-67, II, p. 268-270.
- Robert, Bartolomé: “Fisiología patológica de las enfermedades diatésicas” CM, 1867-68, III, p. 337-350, 369-375 i 393-395. És el seu treball d'ingrés a l'Acadèmia de Medicina, publicat en tres números.
- Robert, Bartolomé: “Tratamiento de las herpétides. Casos prácticos”. CM, 1867-68, III; p. 82-85.
- Robert, Bartolomé: “Clínica Médica. Bocio exoftálmico o enfermedad de Graves, de Basedow, etc.”, CM, 1868-69, IV, p. 247-250 i 279-283.
- Robert, Bartolomé: “El Instituto Médico de Barcelona y el doctor don Pedro Mata”, CM, 1868-69, IV, p. 218-221.
- Robert, Bartolomé: “Clínica Médica. Nefritis albuminosa. Síntoma urémicos. Curación” CM, 1868-69, IV, p. 458-460, 482-485 i 493-495.
- Robert, Bartolomé: “Higiene Pública. Medidas que conviene tomar para poner coto a las adulteraciones de las sustancias alimenticias”, CM, 1868-69, IV, p. 72-74.

B) Articles publicats a *La Independencia Médica (IM)*. Cal remarcar que la revista es considera continuadora de *El Compilador Médico* i comença la seva numeració pel volum V (atès que els quatre primers són els del *Compilador*):

A les seccions científica i clínica i de Crònica Mèdica:

- "Parálisis del nervio facial: curación", IM, 15 nov. 1869, vol. V, núm 4, p. 9-10 i IM, 15 des 1869, V (6), 7-8.
- "Caso complejo de sarampión, escarlatina y miliar; retropulsión del exantema: muerte" IM, 15 gen. 1870, V (8), 5-7.
- "Neumonía en tercer período: curación por medio de la alcohólica", IM, 15 mar 1870, V, (12), 6-7.
- "Diagnóstico de los tumores del encéfalo", IM, 1 jul 1870, V (19), 4-6.
- "La asa fétida en el tratamiento de ciertas cardiopatías", IM, 1 ago 1870, V (21), 4-6.
- "Profilaxis y tratamiento de la fiebre amarilla", IM, 15 set 1870, V (24), 7-8.
- "Apuntes para la historia de la actual epidemia de tifus icterodes" IM, 1 oct 1870, VI (1), 5-7.
- "Anatomía Patológica: necropsia de un fallecido de fiebre amarilla" IM, 15 oct 1870, VI (2), 21-22.
- "El hospital provisional de 'Las Arrepentidas'", IM, 28 nov 1870, VI (4), 4-5.
- "Apuntes para la historia de la fiebre amarilla de 1870", IM, 15 des 1870, VI (5), 53-55.
- "Apoplejía encefálica. Hemiplegía consecutiva. Tratamiento a favor de la ergotina", IM, 14 feb 1871, VI (8), 91-92.
- "Ingurgitación pulmonar crónica curada a favor del tártaro emético", IM, 1 març 1871, VI (10), 112-114.
- "Enteralgia curada a favor del aceite esencial de trementina", IM, 15 abr 1871, VI (13), 149-150.
- "Importancia del alcoholismo en Barcelona", IM, 1 juny 1871, VI (16), 184-186.
- "Apoplejía raquidiana: muerte", IM, 1 set 1871, VI (22), 261-262.
- "Termometría clínica", IM, 11 març 1872, VII (11), 124-125; i IM, 1 abr 1872, VII (13), 144-146.
- "Del uso de la digital en las cardiopatías", IM, 1 juny 1872, VII (19), 209-210; i IM, 11 juny 1872, VII (20), 220-222.
- "Delirios alcohólicos agudos. Uso del hydrato de cloral. Curación", IM, 21 jul 1872, VII (22), 246-247.
- "Tuberculosis pulmonar: uso del bifosfato de cal. Curación", IM, 21 jul 1872, VII (21), 271-272.

- "Patología de médula", (treball publicat en 4 parts): IM, 11 febrer 1873, VIII (11), 148-150; IM, 1 març 1873, VIII (13), 173-174; IM, 21 març 1873, VIII (15), 198-200; i IM, 11 abr 1873, VIII (17), 220-222
- "De la curabilidad de la tisis", IM, 14 jul 1873, VIII (27), 354-355.
- "Zona: tratamiento antineurálgico; curación", IM, 1 oct 1873, IX (1), 6-7
- "Polisarcia del corazón" IM, 11 oct 1873, IX (2), 14-15.
- "Crónica Médica. De la belladona contra los sudores abundantes", IM, 1 nov 1873, IX (4), 37-38.
- "Crónica Médica. De las propiedades terapéuticas del clorato de potasa en los tísicos", IM, 1 feb 1874, IX (13), 145-146.
- "Epilepsia de origen periférico. Contribución a los estudios epileptógenos", IM, 21 set 1874, IX (36), 417-419.
- "Tisis. Escuelas unitaria y dualista", IM, 21 oct 1874, X (3), 29-31.
- "Del uso de los baños templados en el tratamiento de la tisis pulmonar", IM, 21 des 1874, X (9), 101-102.
- "Otitis externa. Fenómenos cerebrales consecutivos. Muerte" IM, 21 març 1875, X (18), 212-214.
- "Valor del masaje", IM, 21 ago. 1875, X (33), 389-391.
- "Revista de Clínica Médica", IM, 11 set 1875, X (35), 416-417.
- "Movilidad de los procesos pulmonales en el curso de los tifus", IM, 21 des 1875, 11 (9). (és el text d'una conferència pronunciada a la Societat Mèdica El Laboratorio, recollida per E. Roig).
- "Un nuevo progreso", IM, 1 abr. 1876, 11 (19), 222-224.
- "Pneumo-tifus curado con éxito a favor de la quina y del alcohol", IM, 1 maig 1876, 11 (22), 263-265.
- "Discurso leído en la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en el acto de recepción de José Presta", IM, 21 feb 1877, 12 (15), 180-184.
- "Dos casos de esplenitis supurada con abertura feliz de los abscesos", IM, 1877 11 març 1877, 12 (17), 203-205.
- "Pneumonía con delirio por anemia cerebral", IM, 1 oct 1877, 13 (1), p. 3-5.
- "Pronóstico de las cardiopatías crónicas", IM, 1 feb 1878, 13, 156-158 (publicat també a *Gac. Med. Cat.*)
- "Estudios neuropatológicos", IM, 1882, p. 209-210.
- "Informe pericial" (juntament amb Giné, Rodríguez Morini i Llorach), IM, 1890, 62-66.

A la secció bibliogràfica:

- Crítica del llibre *Estudio sobre las heridas por arma de fuego* pel Dr. Juan Creus, IM, 1 juny 1870, V (17), p. 9.

- Crítica del llibre: *L'osteomalacia* de Giovanni Calderini da Varallo (Torino é Firenze, 1870), IM, 15 juny 1870, V (18), 10-12.
- Comentari sobre "Discursos leídos por los Sres. D. Ramón Torrent, D. Pablo Llorach y D. Emilio Pi, en la Universidad de Barcelona, en el ejercicio para el grado de doctor en Medicina y Cirugía", IM, 1 set 1870, V (23), 9-11.
- Comentari sobre el llibre *Manual de Anatomía Patológica general y aplicada*, per C. Hovel, trad. Esteban Sánchez Ocaña (Madrid, Bailly-Ballière, 1870), IM, 1 abr 1871, VI (12), 136-137.
- Comentari sobre "Tratado de inyecciones subcutáneas de efecto local", del Dr. A. Luton (trad. E. Liciaga, de Barcelona), IM, 21 oct. 1875, 11 (3), 30-31.
- Comentari al "Programa sumario de Patología Interna", del doctor Josep Crous, IM, 1 ago. 1876, 11 (31), 370-371.

A la secció Boletín Bibliogràfic (referències de treballs de Robert):

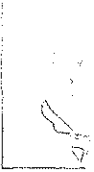
- "B. Robert. Discurso sobre la aclimatación humana" pronunciat a l'Ateneu Barcelonès, Barcelona, 1873.
- "Programa de Patología Interna, explicado en la facultad de medicina de la universidad de Barcelona" (comentari del Dr. Cabot), IM, 1 des 1875, 11 (7), 78-80.

A la secció Correspondencia científica:

- "Carta del Dr. Robert", IM, 11 set 1872, VII (28), 331-333. (Comenta la invitació feta pel Dr. Carlos Valdés, de París, per visitar l'estació balneària de Bagnères de Luchon, del 12 al 14 d'agost de 1872. Proposta sobre el tractament de les úlceres atòniques).
- "Carta del Dr. Robert". IM, 21 set 1872, VII (30), 342-344.

C) Articles publicats a la *Revista de Ciencias Médicas de Barcelona* (RCMB). La revista es publicà des de 1875 i l'hem vist fins a fins a l'any 1918, ja mort Robert

- "Diagnóstico de la fiebre tifoidea", RCMB, 1885, any 11, p. 5-9.
- "Lecciones clínicas sobre la tuberculosis pulmonar explicadas en la Facultad de Medicina de Barcelona". Curs 1884-1885. RCMB, 1885, any 11, núm. 11 a 19, p. 356-360, 400-403, 431-433, 465-468, 492-496, 529-533, 555-559, 587-591, i 621-626.
- "Escarlatinas sin exantemas", RCMB, 1886, 12, p. 1-4.
- "Revista científica de Madrid", RCMB, 1887, 13, p. 169-172 (enviat des de Madrid el març de 1887)

- "Difteria", RCMB, 1887, 13, p. 247-250. (Treball presentat a l'Academia Médico Quirúrgica Española, en sessió presidida pel Dr. Pulido)
- "Lesión del nervio frénico", RCMB, 1887, 13, p. 381-382 (nota a partir de la revista *Crónica Médica*, de València, i que recull un article publicat a *Revista de Medicina y Cirugía Prácticas*).
- Crítica de la edició espanyola de las "Lecciones de patología interna: enfermedades infecciosas", de Liebermeister, RCMB, 1887, 13, p. 756-758.
- "Pseudo-histéria", RCMB, 1888, 14, p. 1-5 i 67-70.

Intervencions en el Congrés de Medicina de Barcelona de 1898, recollits en les actes, dins del text dels temes o ponències:

- Gudel, Tuñón, Ribera, Ferrer, Robert, Recasens, Anglada i Rubio: "¿En el estado actual de la ciencia debe tenerse en cuenta para la penalidad el tiempo invertido en la curación de las heridas –en el sentido médico legal de esta palabra– y los resultados de las mismas?. ¿Convendría establecer una clasificación médico legal de esta fundada en el criterio de la cirugía contemporánea?", RCMB, 1888, 14, p. 610.
- Suñer i Capdevila, Robert, Bassols i Prim, Mascaró: "Tratamiento de la tuberculosis pulmonar", RCMB, 1888, 14, p. 635.
- Esquerdo, Robert i Torras Pascual: "Indicación precisa de la intervención quirúrgica en la oclusión intestinal", RCMB, 1888, 14, p. 640-641.
- Ribas Perdígó, Espina i Capo, Robert, San Martín, Mariani i Cervera: "Papel que representan las enfermedades extracardiacas en el desenvolvimiento de la asistolia" RCMB, 1888, 14, p. 727-728.
- Suñer i Capdevila, Robert, Iranzo, Espina i Capo, Esquerdo, Rodríguez Méndez, Mariani: "Contagiosidad y profilaxis de la tuberculosis", RCMB, 1888, 14, p. 588-589.
- Tolosa Latour, Barberá, Vilató, Díaz de Riams, Calatraveño, Giné, Robert, Alonso, Barceló, Call, Formiguera, Cervera, San Martín, Areilza: "El hipnotismo y la sugestión desde el punto de vista gubernativo". RCMB, 1888, 14, p. 608.
- "Algunas consideraciones sobre el estudio de la localización del lenguaje", RCMB, 1889, 15, p. 400-401 (presentat a la R. Acadèmia de Medicina en sessió de 28 de maig de 1889)
- "Un filhelio", RCMB, 1890, 16, p. 353-355 (recull un cas interessant d'un malalt neuròtic que mira fixament el sol, amb els ulls ben dilatats, resistent-se, amb molta força, a ser-ne apartat. El descriu com "amante del sol" i afegeix justificant el neologisme: "*Esta es la palabra que en buena etimología griega debe aceptarse según el distinguido políglota y filólogo Dr. Sentiñón*", en nota al peu de la p. 353.
- "Notas clínicas", RCMB, 1891, 17, p. 97-98 i 129-130. Recull les notes següents: en el primer treball "Absceso de la pleura derecha: perforación por el bronquio

- i curación”, “Pleuresía purulenta y toracentesis simple: curación”; i en el segon treball “Empiema sarampionoso; inyecciones bóricas intrapleurales: curación”, “Pleuresía sero-fibrinosa. Empleo de la pilocarpina: curación” i “Pleuresía supurativa; abertura a través de un espacio intercostal: curación”
- “El delirio en la pneumonía”, RCMB, 1891, 17, p. 481-485 (llició impartida a la Facultad de Medicina de Barcelona durant el curs de Clínica Mèdica).
 - “Tratamiento de la fiebre tifoidea”, RCMB, 1892, 18, p. 1-6, 25-30 i 52-56.
 - “Los enfermos de la casa de caridad de Barcelona” RCMB, 1892, 18, p. 246-248, 265-268, i 289-292 (sobre un brot de meningoencefalitis amb 59 afectats i 7 morts).
 - “Congreso internacional de Roma”, RCMB, 1894 (secció blava), núm. 8, p. 57-59. (referència a aquest congrés, al qual assistí)
 - “Curso de Clínica General del doctor Letamendi”, 1894 (sec. blava), núm. 17, p. 129-136.
 - “Bradycardia”, RCMB, 1894, 20, p. 1-4.
 - “Delirios pneumónicos. Su patogenia y tratamiento”, RCMB, 1894, 20, p. 169-172 (treball presentat al Congrès Int. de Medicina de Roma de 1894)
 - “La gripe actual”, RCMB, 1895, 21, p. 1-4.
 - “Revista bibliográfica”, RCMB, 1895, 21, p. 93-94 (crítica de l’obra *Curación de la difteria y fundamentos de seroterapia* de Francisco Murillo, Madrid, 1895)
 - “Pasteur”, RCMB, 1895, (sec. blava), núm. 19, p. 145-148.
 - “La hiposistolia y su tratamiento”, RCMB, 1896, 22, 73-82.
 - “Sobre seriterapia”, RCMB, 1896, 22, 361-365.
 - Bertran, Corminas, Esquerdo, Freixas, Robert i Maresch Bonaplata: “Sobre la enfermedad de Aransa”, RCMB, 1896, 22, 496-497 (es recull l’opinió de Robert, juntament amb la dels altres metges esmentats, (p. 490-499), sobre aquest brot epidèmic de la vila d’Aransa a la Cerdanya, descrit per Maresch Bonaplata, metge de la vila)
 - “Aneurisma de la aorta. Dificultades del diagnóstico” RCMB, 1897, 23 (I), p.1-7.
 - “José de Letamendi”, RCMB, 1897 (II), 23, p. 37-38.
 - “Características de la patología humana en sus relaciones con la terapéutica”, RCMB, 1897, 23 (II), p. 121-137 i 200-220 (discurs presentat al XII Congrès internacional de Medicina de Moscou)
 - “Apendicitis”, RCMB, 1898, 24, p. 81-89.
 - “Patología mental. Sus relaciones con los tribunales de justicia”, RCMB, 1898, 24, p. 201-215 i 241-269.
 - “Jaime Pi y Suñer. Recuerdo necrológico”, RCMB, 1898, 24, p. 631-640 (llegit a la R. Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona).

- "El oportunismo en terapéutica", RCMB, 1899, 25, p. 1-6.
- "Infecciones agudas recidivantes", RCMB, 1900, 26, 1-7
- "El siglo XIX y el siglo XX", 1901, 27, p. 1-6.
- "Un caso de cáncer pleuropulmonar primitivo", RCMB, 1902, 28, p. 5-12.

D) Articles publicats a la *Gaceta Médica de Cataluña* (GMdC) i a *Gaceta Médica Catalana* (GMC):

- "Pronóstico de las cardiopatías crónicas", GMdC, 1878, I, núm. 1, 10 gener 1878, p. 1-5
- "De los diuréticos en el tratamiento de las nefritis albuminúricas", GMdC, 1878, 1, (13), 224-228
- Comentari del llibre *De la fiebre*, de S. Botkin (professor de Sant Petersburg), traduït per P. Verdós Mauri, i amb revisió i pròleg de Rafael Rodríguez Méndez. GMdC, 1 (27), 20 ago 1878, 389-392.
- "La fiebre infectiva simple", GMdC, 1879, 2 (41), 129-132 i (42), 25 març 1879, 164-167
- "Hidrología Médica. Agua natural nitro-bicarbonatada de la fuente de Rodó, distrito de Freixanet (provincia de Gerona)", GMdC, 1879, 2 (46), 25 maig 1879, 306-310.
- Comentari del llibre *De las dispepsias*, per F. Raymond, trad. espanyola per Josep Samora i Rosalí Rovira, alumnes de la FM de B, amb pròleg del doctor Pere Esquerdo, GMdC, 1879, 2 (51), 10 ago. 1879, 461-463
- Comentari de "Lecciones de Clínica Médica", pel Dr. Pere Esquerdo, professor clínic i auxiliar de la FM de B, recollides pels alumnes interns Víctor Azcarreta i Josep Armangué, GMdC, 1879, 2 (51), 10 ago. 1879, 464-465
- "Congreso Médico internacional de Sevilla", GMC, 1882, 2 (36), 357-362; (37), 15 jul 1882, 389-393; (38), 31 jul 1882, 421-426; i (39), 15 ago 1882, 453-459. (És un treball extens, publicat en quatre parts: és una crònica del Congrés)
- Crítica de la monografia "Des effets comparés des divers traitements de la fièvre typhoïde et de ceux produits en particulier par l'ergot de seigle de bonne qualité", del Dr. Duboué (de Pau), París, 1883; GMC, 1884, 7, (168), 30 juny 1884, 376-380.
- Crítica de la "Memoria médica-química-hidrológica sobre las aguas de Caldas de Montbuy" pel seu director Dr. Martí Castells, Barcelona, 1883. GMC, 1884, 7 (179), 15 des. 1884, 730-735.
- Crítica de la edició espanyola del "Tratado enciclopédico de Patología Médica y Terapéutica", del Dr. H. Ziemsen, professor de Munic; traducció castellana del Dr. Francisco Vallina, t. I, Madrid, 1884. GMC, 1885, 8 (194), 433-436.
id. del vol. II, GMC, 1885, 8 (203), 15 des 1885, 719-723
id. del vol. III, GMC, 1886, 9 (217), 15 jul 1886, 408-412 i (218), 440-445

- id. del vol IV, GMC, 1887, 10 (234), 31 març 1887, 182-187
- id. del vol V, GMC, 1887, 10 (248), 31 oct 1887, 632-636
- id. del vol VI, GMC, 1888, 11 (264), 30 jun 1888, 373-378
- id. del vol VII, GMC, 1889, 12 (290), 31 jul. 1889, 439-443
- id. del vol VIII, GMC, 1889, 12 (298), 30 nov. 1889, 692-697
- id. del vol IX, GMC, 1890, 13 (320), 31 oct. 1890, 632-635
- id. del vol X, GMC, 1892, 15 (355), 15 abr. 1892, 213-215
- id. del vol XI, GMC, 1892 15 (358), 31 maig 1892, 348-350
- id. del vol XII, GMC, 1892, 15 (360) 30 juny 1892, 406-408
- id. del vol XIII, GMC, 1892, 15 (365) 15 set. 1892, 622-624
- id. del vol. XIV, GMC, 1893, 16 (386), 31 jul. 1893, 445-447
- id. del vol. XV, GMC, 1893, 16 (392), 31 oct. 1893, 647-649.
- Crítica del fulletó «L'immunité par les leucomaines» per E. Güell Bacigalupi, París, 1886; GMC, 1886, 9 (228), 15 des 1886, 721-724.
 - Crítica de la monografia «La febbre, rimedio naturale delle infezioni e gli antipiretici. Studi clinici e sperimentali» pel Dr. Granata; GMC, 1887, 10 (235), 217-219.
 - Congreso de Ciencias Médicas de Barcelona (CCMB).
 - (CCMB) «Contagiosidad y profilaxis de la tuberculosis» GMC, 1889, 12 (282), 31 març 1889, 162-165
 - (CCMB) «El hipnotismo y la sugestión desde el punto de vista gubernativo», GMC, 1889, 12 (292), 31 ago 1889, 482.
 - (CCMB) «En el estado actual de la ciencia ¿debe tenerse en cuenta para la penalidad el tiempo invertido en la curación de las mismas» (es refereix a les lesions), GMC, 1889, 12 (293), 15 sep 1889, 514-515
 - (CCMB) «Tratamiento antipirético. Sus indicaciones y contraindicaciones» GMC, 1890 13 (301), 15 gen 1890, 9-11; i GMC, 1890, 13 (302), 31 gen 1890, 41-42.
 - (CCMB) «Tratamiento de la tuberculosis», GMC, 1890, 13 (304), 28 feb 1890, 111-116.
 - (CCMB) «Indicaciones de la intervención quirúrgica en la oclusión intestinal» GMC, 1890, 13 (307), 15 abr 1890, 237-239
 - (CCMB) «Papel que representan las enfermedades extracardíacas en el desenvolvimiento de la asistolia», GMC, 1890, 13 (310), 31 maig 1890, 291-293.
 - «La gripe en la Casa Provincial de Caridad», comentari a la conferència donada pel Dr. A. Martínez Vargas el 15 de juny de 1892 a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques; GMC, 1892, 15 (360), 30 juny 1892, 387-389.
 - «Sobre la fijeza de los principios de medicina», carta oberta al doctor Bassols i Prim, GMC, 1894, 17 (397), 15 feb 1894, p. 6.
 - «El XIII Congreso Médico Internacional de Medicina. Características de la patología humana en sus relaciones con la terapéutica», GMC, 1897, 20 (490), 30 nov 1897, 716-717.

- “La enseñanza médica en España”, GMC, 1899, 21 (537), 15 nov 1899, 820-821 (resum en castellà del seu discurs en català).

E) Articles publicats a *Revista de Medicina y Cirugía Prácticas*: (RMCP)

- “Bocio exoftálmico”, RMCP, 1886
- “Lesión del nervio frénico”, 1887
- “Embolia de la aorta abdominal”, RMCP, 1888
- “Enfermedad del simpático”, RMCP, 1898, 22 (553), 5 gen 1898, 5-10.
- “La sangría”, RMCP, 1902.

F) Pròlegs de llibres:

- Virchow, Rudolf: *Patología Celular* Madrid (impr. Española) 1868 (Juntament amb Joan Giné i Partagàs. Els prologuistes són al mateix temps els traductors).
- Dieulafoy, G: *Manual de Patología Interna*, Madrid (Adm. Rev. Med. Cir. Pract.), sense any, 2 vol. versió d'Arturo Redondo Carranceja (vol. I) i de Ricardo Royo Vilanova (vol. II). 3a edició, traducció de l'11a edició francesa.
- Kuntze, CF: *Tratado de Patología Interna* Barcelona (Libr. Eudaldo Puig) 1877, 2 vol.
- Bayés i Fuster, Antonio: *Aguas minero-medicinales salino-yodo-sulfuradas de San Andrés de Tona (provincia de Barcelona, partido judicial de Vich) de Ullastres y Cia. Sus efectos fisiológicos y terapéuticos* Vic (Est. Tip. Ramon Anglada i Pujals) 1881.
- Nadal, Alfredo: *Compendio de hidrología médica, balneoterapia e hidroterapia* Barcelona (Montaner y Simón) 1884.
- Strumpell, Adolfo: *Tratado de patología especial y terapéutica de las enfermedades internas* Madrid (Est. Tipogr. Enrique Teodoro) 1885.
- Daremberg, Georges: *Tratamiento de la tisis pulmonar* Barcelona (Espasa) 1894.

G) Articles publicats a *La Vanguardia*:

- “El Congreso Médico de Roma. Impresiones”, 2, 5, 6, 10, 13 i 15 d'abril de 1894.

- "Otra vez cólera", 29 d'abril de 1894. p.2
- "Desde Estokolmo", 16 d'abril de 1897, p. 5.
- "Locos y cuerdos", 17 i 22 de juny de 1894, p. 4; i 26 de juny, i 3, 8, 14, 22 i 27 de juliol de 1894, p. 1.
- "Congreso internacional de Moscú", 19, 22, 29 31 d'agost i 5 i 7 de setembre de 1894, p. 4.
- "Sobre la sagnia", 28 de gener de 1899, p. 1.
- "Respuesta de un cuestionario sobre delincuentes", 13 d'abril de 1901, p. 4-5.
- "Discurso pronunciado en Vilafranca del Penedés", 1 de setembre de 1901, p. 6.
- "La peste", 13 d'octubre de 1901, p. 4.
- A més, també a la premsa diària: "La limfa de Koch", *Diario de Barcelona*, desembre de 1890, p. 14.460

H) Altres publicacions:

- "Agustín Feliu y Basora", Butlletí del Col·legi de Metges de la província de Barcelona, 1898, any II, núm. 6 (juny), p. 227-231
- "Tratamiento de la oclusión intestinal" *La Semana Médica de París*, 1894
- "La prensa y el proceso Willie", aclaracions del doctor Robert, Butlletí del Manicomí de Sant Baudili de Llobregat, 1895, IV (núm 9, setembre), 276-281.
- "La raça catalana" *La Veu de Catalunya*, 1899

Les idees hospitalàries del Doctor Robert

Josep Lluís Ausín i Hervella
Metge

Josep Maria Calbet i Camarasa
Metge

Bartomeu Robert Yarzàbal ha influït decisivament en el procés de canvi hospitalari de Barcelona a l'entresegle XIX-XX. Membre de la generació mèdica del 88, de la qual era capdavanter Giné i Partagàs, és un dels metges que més empremta ha deixat en aquest aspecte, des de diferents vessants. La seva posició d'autoritat acadèmica, afegida a la política, constitueixen dos elements d'influència en un tema que interessava Robert.

METGE DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU

La biografia hospitalària de Robert comença durant l'etapa d'estudiant, ja que és alumne intern entre 1861 i 1864¹. Cursà la llicenciatura amb un expedient brillant. L'any següent, 1865, l'Hospital de la Santa Creu ja considera Bartomeu Robert com un dels substituïts idonis dels metges de plantilla². El 1867 obté el doctorat i és ajudant de classes pràctiques per oposició. El 1869 aconsegueix una plaça de metge numerari de l'Hospital de la Santa Creu, la qual desenvolupa fins que dimiteix en guanyar la de catedràtic. Els exercicis de l'oposició de metge de l'Hospital obtenen una consideració molt elogiosa del tribunal³.

Robert pren possessió de la sisena plaça de metge numerari el 22 de desembre de 1869. Aquesta data té importància ja que immediatament es produeix tot un seguit d'esdeveniments a l'Hospital, de propostes del cos facultatiu, que no és possible desvincular de la nova presència de Robert. Totes aquestes iniciatives suposen un revulsiu extraordinari en la consolidació del cos facultatiu com a element de poder

dins de l'hospital, la qual cosa es dona per primera vegada. El cos mèdic parla des d'aquell moment amb una sola veu i això provoca l'adopció d'una sèrie de mesures que contribuiran a la modernització assistencial i estructural de l'establiment. Cal destacar que fins aleshores la MIA (Molt Il·lustre Administració) considerava els metges individus aïllats, i ara, per primera vegada, aquests es constitueixen en cos, per una banda, i per l'altra són impulsors de mesures que demanen millores en base a la seva autoritat científica, la qual cosa és un canvi conceptual fonamental per a la MIA, acostumada a decidir amb criteris de caritat més que no pas sanitaris. No cal recordar que la MIA era regida fonamentalment pels canonges.

Vegem doncs, d'una manera succinta, les iniciatives més importants del cos facultatiu als mesos següents al de la incorporació de Robert:

- El 29 de desembre de 1869 demanen un local per a sala de professors per poder celebrar les seves reunions i per tal d'establir un museu anàtomo-patològic⁴. Fins aquest moment els metges no tenien un local propi a l'Hospital i havien de reunir-se a la cambra del metge de guàrdia.
- Els metges s'oposen a la col·locació de rètols a la capçalera dels llits amb el diagnòstic, tal com el mes de juny del mateix any havia proposat el prior de l'hospital.
- El 16 de febrer de 1870 el cos facultatiu espontàniament decideix fer cada mes una ressenya escrita del conjunt de les malalties ateses i de les incidències ocorregudes⁵.
- Es proposa l'adquisició de diferents instruments d'exploració.
- El cos facultatiu suggereix que es comprin mitjons per als malalts.
- Espontàniament es nomena una comissió interna formada per Ramon Torent i Torrabadella, Josep Oriol Solà i Serra, i Robert per tal d'estudiar els mitjans més econòmics d'establir calefacció pels malalts.
- Demanen un segell per posar als seus documents.
- El 23 de març de 1870 el cos facultatiu proposa la subscripció a periòdics mèdics: *El Siglo Médico* i *Gazette des Hôpitaux*, per seguir els avenços científics i recopilar dades convenientes⁶.
- Al mateix temps demanen l'adquisició d'una taula quirúrgica per a operacions segons un model dissenyat per Joan Marsillach i Parera, que fou aprovat pel mateix cos.
- L'1 de juny de 1870 suggereixen que es faci una sala de nenes malaltes per tal de separar-les de les dones⁷.
- El 13 de juliol de 1870 proposen que la plaça de practicant es guanyi per oposició.
- El 14 de setembre de 1870 es fa el reglament de selecció de practicants.
- El cos facultatiu planteja adquirir diversos instruments: baròmetre, termòmetre i higròmetre per estudiar les variacions atmosfèriques

- El 30 de novembre de 1870 es fa la proposta del cos facultatiu per a la nova denominació de les sales.
- Demanen informació sobre la cubicació de les sales.
- Fan un projecte de distribució de sales.
- El 3 de febrer de 1871 diuen que es fa indispensable construir una bona sala d'operacions, amb llum zenital i una cambra al costat per col·locar els operats. La que hi havia era molt deficient.

Totes aquestes propostes formals que consten a les actes de l'Administració demostren un canvi radical sobre les dinàmiques de relació que anteriorment tenien els metges amb la MIA, i per altra banda assenyalen una clara inquietud de millorar les condicions del propi treball i la dels malalts. El model que volen establir era l'habitual a Europa, però que aquí encara no existia. I són els metges els que lideren aquesta dinàmica de canvi. En les iniciatives apareix sempre el grup consolidat, el cos facultatiu, però la influència de Robert és evident, ja que el canvi, com ja hem dit, coincideix matemàticament amb la seva incorporació, i perquè sovint el seu nom apareix en les comissions.

A les actes de l'Administració de l'Hospital trobem altres referències concretes a Robert, en el seu període de metge numerari:

- L'11 d'octubre de 1871 Robert denuncia que s'ha enterrat un cadàver al qual volia fer-li l'autòpsia. La MIA s'excusa amb un subaltern i regula que en el futur els metges demanin permís al prior.
- El 2 de desembre de 1871 el prior comunica que hi ha molts alumnes de medicina en la visita del Dr. Robert, cosa que estava prohibida, ja que solament era autoritzada a les clíniques adscrites als catedràtics. La MIA ratifica la prohibició. Però sembla que no se'n fa molt cas, ja que a l'octubre de 1872 es torna a recordar la prohibició que el metges de l'Hospital vagin acompanyats per alumnes de medicina⁸. El 26 d'octubre de 1872 Bartomeu Robert diu que ha presentat un escrit amb aclariments sobre la problemàtica dels alumnes en la visita. La MIA acorda suspendre la prohibició de l'assistència dels alumnes fins que arribi la comunicació anunciada.
- El 29 de maig de 1872 Robert es queixa de la qualitat dels medicaments subministrats per la farmàcia de l'Hospital.

Quan Robert obté la càtedra, l'Administració manifesta la seva satisfacció (19 d'agost de 1875). Encara que hagué de renunciar al càrrec de numerari passaria a ser metge de clínica universitària. Per altra banda, s'ofereix de forma voluntària i gratuïta col·laborant amb el nou dispensari inaugurat a l'Hospital l'abril de 1880. Hi aniria una hora els dilluns com a especialista de l'aparell respiratori i digestiu⁹.

PROJECTES I REALITATS HOSPITALÀRIES DELS ANYS VUITANTA

La restauració borbònica estableix una nova dinàmica social, i als anys vuitanta hi ha iniciatives de canvi sanitari en les quals apareix implicat Robert en la triple condició de catedràtic, president de la Reial Acadèmia i regidor de l'Ajuntament de Barcelona (fou regidor fusionista-liberal, entre 1882 i 1890)¹⁰. Per la seva circumstància de regidor és nomenat administrador suplent de l'Hospital¹¹.

Intent de construir un nou Hospital de la Santa Creu

El projecte de fer un nou hospital que substituís l'històric d'origen medieval no era nova, però en començar els anys vuitanta retornà amb força. Aquesta idea venia condicionada per dos fets. Per un costat, les crítiques virulentes que des de diversos mitjans s'havien fet sobre l'assistència i la funció obsoleta de l'Hospital. Per l'altre costat, hi havia un projecte urbanístic municipal que afectava de ple l'edifici hospitalari, que obligaria al seu enderroc: el pla de l'ajuntament era obrir un carrer semblant al de la Via Laietana. Calia per tant cercar nous terrenys, cosa que van confiar a una comissió facultativa formada per Bartomeu Robert, Lluís Carreras Aragó, Josep Oriol Solà i Ramon Coll i Pujol. Robert escriu a l'alcalde Rius i Taullet fent grans elogis dels terrenys coneguts com "la torre d'en Xifré", per les seves condicions higièniques, capacitat i situació¹². Es tractava d'uns terrenys de la família de Josep Xifré i Casas, home de negocis i membre de la maçoneria. Estaven situats a l'actual barriada del Guinardó, que en aquell moment pertanyia al terme de Sant Martí de Provençals. Però l'impuls per fer el nou hospital provoca una resistència aferrissada per part dels representants dels canonges, que argumenten rasons de prudència econòmica. També algun metge com Joaquim Duran Trincheria defensava la idoneïtat del vell edifici. Alguns membres de l'Ajuntament continuen pressionant, però sense èxit. Robert també insisteix i arriba a afirmar que pel coneixement que té del vell edifici, era inqüestionable l'existència de defectes greus, els quals afectaven de tal manera la salut dels malalts que augmentaven en un deu per cent la mortalitat hospitalària. La MIA estava doncs, en l'obligació de fer el trasllat, i el terreny recomanat tenia molts bones condicions¹³. Però com en la major part de les ocasions, s'imposà la posició dels canonges i no es va comprar el terreny de Xifré. D'altra banda, el projecte urbanístic de l'Ajuntament de Barcelona no va tirar endavant.

El projecte de l'Hospital Clínic

En aquestes circumstàncies cal recordar que Giné i Partagàs portava des dels anys setanta i a través de la revista *La Independencia Médica*, una intensa campanya reclamant un nou hospital per a la Facultat de Medicina. Les actituds retardatàries de l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu culminen quan el 1878 els catedràtics de medicina nomenen una comissió que impulsi la creació d'un hospital clínic i un nou edifici per a Facultat¹⁴. L'oferiment per part de l'Ajuntament i de la Diputació de destinar a aquest fi les quantitats pressupostades per a centres benèfics amb ocasió del casament d'Alfons XII, fa que les corporacions siguin invitades a la recerca dels terrenys necessaris. L'Ajuntament designa el 1884 el regidor Robert com el seu representant. Aquest, que havia recomanat la finca Xifré, per a l'Hospital de la Santa Creu, fa ara la mateixa proposta per a l'Hospital Clínic. L'oferiment és rebutjat pels estudiants que consideren el lloc massa allunyat i per l'Ajuntament de Barcelona, el qual no estaria d'acord en subvencionar la ubicació de l'hospital en un municipi aliè, el de Sant Martí de Provençals. El diari *La Renaixensa* critica els arguments de Robert i recull el sentit ciutadà, especialment pel que fa a l'excés de la dimensió del terreny proposat¹⁵. Com és notori i sabut, l'Hospital Clínic es va construir a l'actual carrer Rafael de Casanova, i molts anys després Robert encara criticaria l'emplaçament escollit^{16,17}.

Hospital de la Mare de Déu de la Mercè

Des de feia dècades les autoritats de Barcelona pretenien el tractament de les prostitutes afectades de malalties venèries, per tal d'evitar els contagis. Inicialment s'efectuava l'assistència a l'Hospital de la Santa Creu, però eren freqüents les dificultats amb la MIA. En aquesta situació, el governador civil, Luis Antúnez, l'any 1888 organitza un hospital especialitzat al carrer Berenguer, sota el nom d'Hospital de "Nuestra Señora de las Mercedes". En la comissió corresponent d'aquest hospital hi apareix Robert, que en aquest moment era el president de l'Acadèmia. Els treballs no prosperen i pocs anys després l'hospital de malalties venèries tanca en una decisió en la qual també participa Robert, des de l'Ajuntament, clausurant el primer hospital de gestió pública de la ciutat.

El projecte de l'hospital municipal d'infecciosos

Les amenaces del còlera durant el 1884 motiven que l'Ajuntament faci un projecte d'hospital d'infecciosos, seguint una iniciativa del regidor i periodista Artur Gallart, que inici-

alment és dissenyat per l'Acadèmia¹⁸. La memòria es signada per Bartomeu Robert el 8 de gener de 1885, que proposava la construcció d'una anomenada "ciutat hospitalària", i és subtitulada "Condiciones que debe reunir un hospital para enfermedades infecciosas en Barcelona". Es tracta del projecte de l'establiment del que Barcelona està mancada durant tot el segle XIX, un hospital que tracti les malalties infeccioses, especialment les epidèmiques, i que estableixi l'estructura d'atenció que resulta la resposta assistencial coherent als nous coneixements microbiològics, progressivament consolidats. Com que aquests criteris no han triomfat completament, encara apareix la reserva per a les anomenades malalties miasmàtiques i per a la tuberculosi. El cos mèdic de Barcelona manté nivells importants de doctrina anticontagionista, de la qual no és aliè el mateix Robert. I pel que fa a la tuberculosi, s'afirma que no se'ls vol hospitalitzar, perquè solament hi cabria una petita part dels malalts "*y además, porque aun cuando parezca ilógico y científicamente absurdo, nos duele dar patente de peligroso al pobre tísico que solo vive de esperanza, a que se robaria con crueldad jamás vista el único elemento que le hace vivir en su prolongada agonía: la ilusión de que no está tísico*"¹⁹. El model arquitectònic es basa en el tipus dissenyat de Lariboisière —que feia un edifici hospitalari amb diversos mòduls—, i que després seria tan criticat per alguns quan s'aplicà a l'Hospital Clínic. L'Ajuntament de Barcelona encarrega una reelaboració al mestre d'obres J. Plantada Forès, que segueix les línies bàsiques del projecte de l'Acadèmia²⁰.

Clíriques privades als anys vuitanta

En començar els anys vuitanta s'instal·la a Gràcia la Casa de Salut Balmes, per un conjunt de metges que treballen en equip, i en el qual actuen de consultors molts dels metges més prestigiosos de la ciutat, entre els qual hi apareix Robert²¹. Als discursos de la inauguració, Robert brinda perquè aquesta casa sigui la primera pedra d'altres edificis que vinguin a aturar aviat els defectes dels grans hospitals. Realment, de l'únic gran hospital existent.

Aquí, tenim Robert com a particip entusiasta dels models renovadors de l'hospitalització privada, medicoquirúrgica, i d'actuació coordinada entre múltiples especialitats, en un edifici modern. I això ho veia com a alternativa a l'hospital tradicional, clarament obsolet.

ANYS NORANTA I COMENÇAMENT DEL SEGLE

Al principi dels anys noranta, Robert, juntament amb Mascaró i Capella presenta a l'Ajuntament una ponència per reorganitzar la sanitat municipal i reduir la mortali-

tat a Barcelona. Proposen:

- a) crear un hospital per a malalts infecciosos.
- b) ampliar els serveis de beneficència domiciliària.
- c) establir un nou dispensari al Poble Sec.
- d) col·locar sifons a les clavegueres de l'interior i de l'Eixample.
- e) inspeccionar per sorteig les botigues de comestibles (fent anàlisis a l'Institut Bacteriològic del Parc).
- f) inspecció veterinària de vaques, cabres i someres per analitzar la qualitat de la llet.
- g) inspecció d'aigües potables per l'Institut Bacteriològic.
- h) desinfecció de cases on hi hagi malalts infecciosos.
- i) reformes de clavegueres i paviments.

Alcalde

Bartomeu Robert és alcalde de Barcelona del 14 de març al 13 d'octubre de 1899. A la primera sessió de l'Ajuntament, al discurs de presa de possessió, Robert manifesta que vol demanar la descentralització administrativa per a totes les regions d'Espanya, i a l'Ajuntament establirà la simplificació de tots els procediments. Es refereix especialment a la beneficència que resoldrà per un nou sistema de gestió que s'encarregarà a entitats privades, ja que actuen de forma molt més eficaç, i posa com a exemple la Caritat Cristiana²².

Quan el 26 d'abril concreta el projecte de reorganització de la beneficència diu explícitament que s'ha de confiar als particulars, *"pues no es posible la preste bien y económicamente la corporación municipal"*²³. *"El Ayuntamiento no puede ejercer la beneficencia hasta el punto que lo exigen las necesidades, y que cree que para realizarlo debidamente necesita el apoyo particular"*²⁴. Es parla fins i tot del nom de l'entitat gestora: *La Caridad*, que gestiona l'asil municipal i la beneficència domiciliària²⁵.

El finançament seria per aportacions voluntàries dels particulars i per subvencions de l'Ajuntament i la Diputació. L'òrgan de gestió estaria format per l'alcalde, el bisbe, presidents de comissions municipals relacionats, un representant dels obrers, de la Caritat Cristiana, Conferències de Sant Vicenç de Paül, premsa i vint-i-vuit vocals triats entre els majors contribuents.

Complementàriament dóna l'ordre de retirar els pidolaires dels carrers. Els barcelonins són portats a l'Asil del Parc, que aviat se satura, i els de fora, que són la majoria, expulsats de la ciutat²⁶. Robert afirma que a l'hospital hi van els d'altres poblacions, no els barcelonins, que lluiten abans de rendir-se a l'infortuni²⁷.

Pel que fa al cos mèdic que atén l'assistència en domicilis i consultoris, indica que sí que ha de seguir dins de la gestió de l'Ajuntament. Robert no oblidia la seva condició de metge prestigiós i als plens municipal emet opinions que són admeses als diaris sense rèplica.

Respecte a la salubritat, diu que Barcelona és malsana per la serralada que li tanca els vents del nord que escombrarien l'atmosfera mefítica que pesa sobre la ciutat, i pels dolents sistemes de subministrament d'aigües i clavegueram.

Sobre l'excés de mortalitat en els infants de les escoles municipals de Barcelona, troba que tenen les causes següents:

- 1.- Vida col·lectiva en locals sense prou aire per a la respiració i mancats de ventilació suficient per renovar-lo.
- 2.- El règim pedagògic modern que tendeix més al desenvolupament intel·lectual que al físic.
- 3.- Vida en comú, que facilita el contagi de les malalties.

En conseqüència, aconsella millorar les condicions de construcció i distribució de les escoles, la seva orientació, cubicació de l'aire relacionat amb el nombre d'escolars, ventilació normal o artificial... Al mateix temps, posarà en marxa la inspecció mèdica escolar²⁸.

A l'agost, arran de l'aparició de l'epidèmia de pesta a Portugal, l'Ajuntament adopta la mesura d'enviar-hi una comissió mèdica (formada per Jaume Ferran, Frederic Viñas Cusí i Rossend de Grau Blanch), i desenvolupar el projecte d'instal·lar dos hospitals, a la dreta i esquerra de l'eixample, que puguin servir per lluitar contra la pesta i en el futur per a les altres malalties infeccioses²⁹. Evidentment, no es faran aquests dos hospitals.

Entre les iniciatives de Robert trobem que participa amb altres en una proposta al Congrés dels Diputats el 15 de novembre de 1901, per tal que l'Estat estableixi sanatoris populars per combatre la tuberculosi. Robert ja ha evolucionat des de 1885 quan no vol hospitalitzar els tísics.

Col·laboració amb la beneficència hospitalària privada

La benemèrita tasca de Vidal Solares a l'Hospital de Nens Pobres troba la col·laboració de molts metges de la ciutat, entre els quals apareix Robert com a consultor³⁰.

Administrador de l'Hospital de la Santa Creu

Robert, essent alcalde, és un dels representants de l'Ajuntament a l'administració de l'Hospital. No resulta estranya aquesta assignació de l'alcalde i la trobem en Rius

i Tauler, Coll i Pujol i molts altres. Pràcticament no hi assisteix durant el set mesos que és alcalde, però sí que hi va sovint en els següents, ja que roman com a administrador fins al maig de 1901.

La participació de Robert en la gestió de l'Hospital apareix en aspectes rellevants des del punt de vista mèdic, i s'ha de fer notar que els administradors eclesiàstics li demostren un respecte que no és freqüent, ja que estan acostumats a decidir al marge de les posicions dels administradors municipals. Entre les iniciatives mèdiques més rellevants de Robert, trobem:

– El 20 d'abril de 1900 proposa la creació d'un laboratori, on es puguin practicar les anàlisis que els metges estimin oportuns, el qual podria estar confiat al metge adjutant Francesc Tous Biaggi. La MIA s'hi mostra d'acord i es delega en Robert per tal que faci les gestions necessàries.

– En la mateixa sessió, Robert demana que els metges caps de visita puguin efectuar l'autòpsia d'alguns malalts. També s'aprova i s'encarrega a Robert el seu desenvolupament. Anotem que es tracta de dues mesures de clara modernització per la medicina que es feia a l'Hospital, i que el fet que s'hagi de proposar demostra l'estat d'endarreriment que hi havia, quan altres centres de Barcelona ja tenien laboratoris centralitzats d'anàlisis clíniques. De fet, la iniciativa de la proposta no era de Robert, ja que en ocasions anteriors també s'havia presentat, però mai es va adoptar cap decisió pràctica.

– El 5 d'octubre de 1900 manifesta que les visites (el nom que aleshores tenien els serveis) haurien de tenir de mitjana de 60 a 65 malalts, quan en aquell moment en tenien de 80 a 85. Sol·licita la creació d'una nova visita.

– El 7 de desembre de 1900 avala la creació d'una unitat de fisioteràpia portada pel metge Joan Vendrell Soler que ja venia actuant des del 1896, fent massatges als malalts de l'Hospital a petició dels metges de la casa.

– El 21 de desembre de 1900 projecta una nova distribució de les visites, ja que considera més adequat als principis científics, orientar-les agrupades en locals immediats per les malalties infeccioses i l'aïllament de les que no ho són. A més a més, procura la simplificació dels serveis, la separació completa dels malalts de cirurgia dels de medicina, i estableix una proporcionalitat equitativa en el nombre de llits entre medicina i cirurgia. Es fa una completa reorganització dels serveis. Pel que fa a les obres, només es faran les avalades pel Dr. Robert, cosa que demostra la seva ascendència i autoritat reconeguda.

Participació en congressos

Robert va anar l'agost de 1900 al Congrés Mèdic de París, i a les seves cròniques que envia a *La Vanguardia* especifica que s'havia interessat per les maquetes d'hospitals, com l'instal·lat al costat de l'Institut Pasteur³¹.

Del projecte de dos hospitals al de la Santa Creu i Sant Pau

Al final hem de parlar de l'Hospital Gil, en el qual entren tots els elements doctrinals de Robert. El 17 de setembre de 1892, el banquer Pau Gil i Serra fa testament en el qual deixa la meitat de la seva fortuna per a la construcció d'un hospital civil a Barcelona que havia de portar el nom de Sant Pau³².

Aquest banquer vol implantar un model semblant al de París, on la beneficència municipal gestiona els hospitals públics, encara que hagin estat donats per benefactors privats com ha estat el cas dels Rothschild i els Boucicault.

Creiem que té molt interès recordar els punts bàsics del llegat:

- El projecte arquitectònic serà triat per concurs.
- Tindrà un cos d'edifici.
- Només quan estigui construït s'oferirà al nou propietari.
- Serà ofert a l'Ajuntament de Barcelona o a una altra corporació semblant, que s'encarregarà del seu manteniment. (No ho diu, però és evident que entre els receptors desitjats no hi ha l'Hospital de la Santa Creu, òbviament conegut per Pau Gil ^{33, 34}).
- Serà atès per les Germanetes dels Pobres.

Com veurem més endavant, no es compliran la major part de les precisions del testament, encara que sí en l'aspecte fonamental: que els cabals són invertits en la construcció d'un hospital per a Barcelona.

A la mort de Pau Gil els marmessors comencen les gestions: compren uns terrenys a les Corts de Sarrià, i publiquen les condicions del concurs d'arquitectes³⁵.

L'abril de 1900 surt el resultat del concurs d'arquitectura, i el jurat tria com a guanyador el projecte de Josep Domènech i Estapà. A partir d'ara comença una campanya de desqualificació de les instal·lacions de l'Hospital Clínic, pràcticament acabades, però sense mobles ni utilatge. S'insisteix que no s'adequa als darrers criteris de l'arquitectura hospitalària, i directament s'acusa, entre d'altres, al director de les obres, precisament Domènech i Estapà. L'esmentada campanya suposa ja un posicionament respecte al futur Hospital de Sant Pau.

A la referència del *Diari de Catalunya* sobre l'autonomia universitària, Robert manifesta que l'Hospital Clínic i la facultat estan quasi acabats³⁶. L'edifici es vistós, però té defectes, que procedeixen de l'època del projecte. Afirmar que no solament és culpable el govern de Madrid, també era nostre, i provenien d'aquell moment en què es van anul·lar els propòsits de la primera comissió encarregada de proposar un solar. (Diu que proposà un terreny en la Travessera de Dalt, entre Gràcia i Sant Martí de Provençals. De fet, Robert s'equivoca ja que era la Travessera de Gràcia). Considera que l'ensenyament no millorarà, encara que el malalts respiraran millor i no estaran tan amuntegats com en les "raqúitiques i míseres (infermeries) que avui

ens ofereix l'Hospital de la Santa Creu". Vol autonomia per a cada universitat, i així poder organitzar un programa propi.

El pas següent és el dictamen de la comissió de metges, el 16 de desembre de 1900, que fa un veredicta desqualificador del projecte de Domènech i Estapà, que després de la campanya prèvia, i la vinculació política dels components, era esperat. Aquesta comissió estava formada per Bartomeu Robert, Emerencià Roig Bofill i Joaquim Duran Trinxeria.

Els metges van indicar que cap dels projectes podia ser acceptat per no complir les exigències darreres de la higiene, ja que hi veuen un espai insuficient. I finalitzen amb una crida al funcionalisme, més cridaner i paradoxal quan després se substituirà pel monument de Domènech i Muntaner: *"No busquen ni quieran un monumento que admire a los viandantes, exijan algo que merezca el aplauso de los que desean que nuestra querida ciudad posea al fin un hospital digno de su cultura"*.

Malgrat les paraules de la comissió, la teoria de l'arquitectura hospitalària no era en aquest moment tan unànime com manifesten els tres metges i estava enfrontada en diferents enfocaments, bé que tots influïts per l'higienisme aerista³⁷.

Tingués o no raó la comissió mèdica des del punt de vista de l'arquitectura hospitalària, d'aquest aspecte no es podia concloure que el llegat de Pau Gil havia de gestionar-se per l'Hospital de Santa Creu en lloc de per una corporació.

La primavera de 1901 després de moltes reunions entre els marmessors, el nebot de Pau Gil, Leopold Gil, la comissió mèdica i els administradors de l'Hospital de la Santa Creu, van decidir que el llegat Gil s'integrés a l'administració de l'Hospital de la Santa Creu, i que no es fes un hospital independent amb el nom de Sant Pau^{38,39,40}.

La dificultat derivava en el fet que el testament de Pau Gil indicava clarament que el nou Hospital de Sant Pau seria ofert a l'Ajuntament de Barcelona un cop acabat i moblat. Els marmessors envien una carta a l'Ajuntament cominant que indiquin ja si voldrà fer-se càrrec del seu sosteniment. Això es fa quan l'acord amb l'Hospital de la Santa Creu ja s'ha realitzat, i quan encara no s'han començat les obres i, per tant, incomplint les instruccions de Pau Gil. A l'Ajuntament de Barcelona apareixen dues postures enfrontades. Per una part, els republicans liderats pel regidor Joan Moles Ormella, que vol mantenir tots els drets de l'Ajuntament a rebre aquest hospital. Els republicans defensen mantenir el nou hospital dins de l'Ajuntament i al marge de l'Església^{41,42,43}.

Per altra banda, hi trobem els regidors de la Lliga que veuen amb bons ulls la cessió dels drets de l'Ajuntament a l'administració de la Santa Creu, de manera que el nou hospital fos integrat en el tradicional, i d'aquesta manera l'Ajuntament no hauria de preocupar-se pel seu manteniment, ja que sota el model de beneficència pri-

vada les obligacions de l'Ajuntament no existien i amb una subvenció ja apareixia com un patrocinator generós. Els regidors de la Lliga s'adonaven que el manteniment de l'hospital seria car i, per tant, preferien no haver de responsabilitzar-se'n. Com a conseqüència, els pobres de Barcelona no disposaven del dret a l'assistència hospitalària, sinó que en tot cas la podien rebre com una concessió caritativa.

L'intent dels republicans solament aconsegueix un document de l'Ajuntament de Barcelona dient que aquest no renunciava a res, però quan la majoria ja havia decidit la cessió del nou hospital al de la Santa Creu^{44,45}.

La implicació en el procés de Robert és molt intensa, ja que òbviament tenia un pes específic important, perquè feia triomfar la seva idea hospitalària de gran dimensionament aerista, i perquè el seu correligionari, Domènech i Montaner, podria lluir-se amb una obra espectacular, dins de l'estil modernista, considerat com l'arquitectura que la Renaixença aportava a la cultura pròpia. En la construcció dels dos hospitals, Robert hi tingué una importància decisiva, per la qual cosa no resulta estrany que aparegui en una estàtua i un dels frisos del pavelló d'administració⁴⁶.

CONCLUSIONS

Les idees que influeixen en les iniciatives hospitalàries de Robert podrien sintetitzar-se en les següents:

Higienisme aerista

Al llarg de tot el segle XIX tingué preponderància l'higienisme com a instrument preventiu, davant l'evidència que els mitjans terapèutics eren de migrants resultats. I aquest corrent té en la neteja i abundància de l'aigua, el sol i l'aire els millors instruments d'acció. El que inicialment era una comunió amb Hipòcrates progressivament troba en la ciència positiva elements d'afirmació. Podia semblar que l'aparició de la microbiologia hauria de conduir a millors precisions en la doctrina i en els tractaments. Això és evident en el camp de la cirurgia, però fracassa durant dècades en la medicina, que no troba els antisèptics *interns* que resolguin les infeccions sistèmiques instaurades. Aquest fracàs i l'evidència que els factors personals, el terreny, té una influència molt important, fa que molts metges es mantinguin dins d'un alt nivell d'hipocratisme, i d'acceptació expectant i prudent del contagionisme.

Robert promou un higienisme científicista. La seva condició acadèmica i d'home molt preocupat pels darrers coneixements fa que segueixi les teories que tenen suport fisiològic. Des del descobriment de Lavoisier i els experiments sobre l'anhidrid

carbònic s'ha desenvolupat tot un cos doctrinal que estableix la necessitat d'assegurar el cub d'aire en els habitatges, per tal d'eliminar els miasmes que el propi cos animal elimina amb l'expiració, segons molts fisiòlegs del moment. Robert apareix sostenint afirmacions higièniques en base a l'efecte pervers de la manca de renovació de l'aire i, per tant, en la necessitat de dotar els edificis socials, hospitals i escoles, d'abundants possibilitats de ventilació, per tal d'evitar el mefitisme. Sorpren trobar en Robert aquest terme a les altures de 1899, quan es refereix a les causes de la mortalitat infantil de Barcelona, que atribueix a les seves escoles mal airejades. O la millorable salubritat de Barcelona condicionada per la serralada de Collserola. Quan comença com a metge numerari de l'Hospital s'inicien les actuacions del cos facultatiu en demanar dades i millores sobre la cubicació de les sales d'hospitalització. El mateix criteri serveix per rebutjar els plànols de Domènech Estapà per a l'Hospital de Sant Pau.

Finançament i gestió privada de la beneficència hospitalària

Aproximadament un 40% de la població barcelonina es trobava durant el segle XIX en una situació de fragilitat econòmica permanent o circumstancial. A més del pobres estructurals, sense feina o en situacions d'orfandat, vellesa o altres minusvalideses, es trobava un gran sector de la població obrera que no podia realitzar estalvis i quan arribava una malaltia perdia els ingressos de la feina i per tant tota la família queia també en la pobresa. En aquesta situació, si no rebia l'ajut d'algun familiar tenia dificultats per alimentar-se, podia ser llançat al carrer per no pagar el lloguer, i era impensable poder pagar un metge i medicines. La major part dels metges atenien de franc en algunes hores, i fins i tot alguns remeis podien aconseguir-se de farmacèutics caritatius. Les alternatives més freqüents eren, però, el curanderisme i en casos de major penúria, l'hospital, ja que aquest establiment donava els aliments, el llit, l'acolliment, i tota l'assistència sanitària. Encara que aquesta assistència era legalment obligatòria cap als pobres des dels anys cinquanta, no és fins al darrer quart del segle, quan l'ajuntament consolida l'assistència mèdica gratuïta, domiciliària i en consultori, amb l'afegit dels medicaments.

Complementàriament, hi havia institucions benèfiques privades, generalment vinculades a l'Església, que hi col·laboraven. Pel que fa a l'hospitalització, els pobres només l'obtenien de la beneficència privada al llarg del segle. Però aquesta situació estava en contradicció amb el devenir dels corrents que es consoliden a Europa progressivament des de la reforma protestant, en considerar l'atenció hospitalària com una funció de responsabilitat de les administracions públiques, acceptant només com a complementàries les privades, eclesiàstiques o cíviques⁴⁷.

El Reial Decret de 14 de maig de 1852, amb el Reglament per a l'execució de la Llei General de Beneficència de 20 de juny de 1849, ja establia de forma indubtable el dret dels pobres a l'assistència hospitalària i en fa responsables les administracions estatal, provincial i local. Hem de dir que al llarg del segle aquesta obligació és absolutament incompleta pels tres nivells, i les estructures de poder deixen que continués la beneficència privada fent-se càrrec d'aquesta obligació.

L'estructura legal que estableix una base pública pel que fa a l'atenció sanitària als pobres no es consolida en la pràctica de les institucions reals per les dificultats pressupostàries de les diferents administracions, però també perquè part de les forces socials no comparteixen aquesta idea, i consideren que són les organitzacions benèfiques privades les que han de fer-se càrrec d'aquesta funció, tant pel que fa al finançament com pel que fa a l'administració. En el fons, hi ha dues formes d'entendre la societat.

La doctrina més tradicional determina que l'Hospital ha de ser sostingut per la caritat i, per tant, els que donen les almoines ho fan voluntàriament i no se'ls pot exigir ni que aportin res, i menys la quantitat. Tot el que donin se'ls ha d'agrair des de la posició de la no obligació. I en l'altre vessant, els pobres no poden exigir el que reben per caritat, i encara més, el que rebin ho han d'agrair a la mà que ho facilita. Aquí tenim clarament interessats els poders més representatius de l'antic règim en mantenir els models tradicionals: els rics no són gravats amb impostos i resolen la situació amb donacions voluntàries que consoliden la seva vanaglòria, i l'Església apareix habitualment com l'administradora d'aquesta caritat i, per tant, enforteix la seva posició davant dels pobres.

El corrent modernitzador elimina la caritat com a element de finançament i l'Església com a administradora i gestora, fixa els impostos com la base econòmica del sistema i les administracions públiques com a gestores. Aquesta dialèctica no és pacífica, però al llarg del segle guanya aclaparadorament la posició tradicional, no per les idees legalitzades, ja que la normativa és modernitzadora, però sí per les rèmores dels "poders fàctics" i per la insuficiència pressupostària en una societat castigada per guerres civils contínues, entre altres lacres.

En l'esmentada dialèctica, Bartomeu Robert és tradicionalista. Així apareix com a alcalde el 1899 quan estableix un projecte de gestió de la beneficència municipal per compte d'entitats privades amb l'argument de l'estalvi per considerar que gestionen de forma més rigorosa que els poders públics. D'alguna forma, aquest és l'argument que utilitza per cessar tots els alcaldes de barri que s'encarregaven de la beneficència i que són acusats de clientelisme. Evidentment, l'acusació que rep l'alcalde és d'afavorir un nou clientelisme. Però l'exemple de major implicació de Robert a favor de la beneficència privada, caritativa, es comprova en el procés de transformació de l'Hospital donat per Pau Gil, el Sant Pau, per tal de ser gestionat per l'Ajuntament de Barcelona o una corporació equivalent, i que Robert actua de manera

molt activa per tal que el llegat sigui donat a l'Hospital de la Santa Creu i l'integri al seu model de finançament de caritat i gestió de gran predomini eclesiàstic.

El model renovador suposaria un compromís econòmic de l'Ajuntament, i una pujada d'impostos municipals, impopular en tots els sectors. La posició de Robert està en coherència amb l'adoptada durant el "tancament de caixes".

També trobem un Robert dins de la línia tradicionalista, en la solució reclusiva del pauperisme mendicant que implanta immediatament d'arribar a l'alcaldia.

Medicalització com a element de modernització hospitalària

L'estructura tradicional de gestió de l'Hospital de la Santa Creu té una ponderació molt acusada de l'element eclesiàstic, de manera que els administradors dominants, els quadres de gestió i els valors que més gran predomini tenen són els religiosos, i apareixen els mèdics i sanitaris com un complement absolutament subordinat. Això tenia algun sentit abans de l'aparició de la medicina científica, però l'explosió dels coneixements mèdics del segle XIX fan que aviat hi hagi un clar divorci entre l'estat de la ciència i la realitat interior de l'Hospital. Molts metges s'han adequat a la disciplina interna tradicional, però progressivament n'apareixen d'altres que treballen per tal que l'Hospital derivi cap els valors sanitaris.

En aquesta actuació de canvi trobem Robert destacat, de manera que podem identificar-lo com un dels grans factors interns de modernització de l'Hospital i, per tant, de la medicina assistencial catalana del XIX. La via de modernització es fa en aquest cas a través de la medicalització de l'Hospital: aconseguint una influència que mai abans havien tingut els metges, de manera que es pot considerar que l'entrada de Robert a l'Hospital fa aparèixer el cos facultatiu com un element integrat, superant l'anterior esquema individual. I a més, propugnant canvis concrets que modernitzen el seu funcionament. Podem identificar exemples tan clars, com els que apuntàvem al començament d'aquesta nota, com l'organització de la biblioteca mèdica, la subscripció a revistes professionals, la disposició d'un local propi de treball, el projecte d'un museu anatomopatològic, estadística mèdica, estudis sobre capacitat de les sales... Quan Robert és administrador en representació de l'Ajuntament fa propostes també molt rellevants, com la creació d'un laboratori d'anàlisis clíniques, etc

Proposta de construir un nou edifici hospitalari

Robert és plenament conscient que l'edifici històric de la Santa Creu no reuneix les condicions arquitectòniques necessàries per a un hospital. Tots els elements de cri-

teri li fan estar en contra, basats en el coneixement que té de com són els hospitals moderns que ha vist pels viatges a l'estranger. La pròpia experiència de metge de l'Hospital. La formació acadèmica. Arriba a afirmar que aquest centre tenia un 10% de mortalitat per damunt del que li correspondria⁴⁸. La proposta que sovint l'Ajuntament i la ciutadania fan sobre aquesta necessitat d'un nou edifici, no sempre es vista igualment pels administradors eclesiàstics que freqüentment afirmen que l'Hospital té unes condicions higièniques excel·lents, la qual cosa no resisteix cap anàlisi. També aquí Robert és un element modernitzador que ha ajudat en el procés de decisió de fer el nou hospital, al marge de l'operació d'unió amb l'hospital del llegat de Pau Gil.

Descentralització administrativa i catalanisme, amb la derivació arquitectònica modernista

Sense cap dubte Robert dóna una forta empenta, dins i fora de Catalunya, als ideals catalanistes⁴⁹. Els discursos al Congrés dels Diputats i en els fòrums locals estan fortament impregnats d'aquest ideal. Però com que la seva presència i credibilitat en la vida pública procedeixen originàriament de la posició com a catedràtic i com a metge, Robert molt sovint introdueix als seus discursos elements i exemples mèdics. Així, quan demana la descentralització regionalista comença per l'exemple de l'Hospital Clínic de Barcelona.

Pel que fa a l'Hospital Gil, és evident que l'encàrrec a Domènech i Muntaner no és casual. Es tracta d'un arquitecte prestigiós però també un element clau del catalanisme, que desenvoluparà un estil modernista en una de les obres singulars que fa Barcelona en decenni. Precisament quan, en unió amb Josep Puig i Cadafalch es promou aquest estil, ho fan com l'aportació arquitectònica de la Renaixença en oposició a la monotonia urbanitzadora d'Ildefons Cerdà⁵⁰.

Notes

- ¹ Arx. Hist. Univ. B.: expedient acadèmic de Robert.
- ² Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 15 de juliol de 1865.
- ³ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 18 de desembre de 1869.
- ⁴ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 29 de desembre de 1869.
- ⁵ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 16 de febrer de 1870.

- ⁶ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 23 de març de 1870.
- ⁷ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 1 de juny de 1870.
- ⁸ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 2 d'octubre de 1872.
- ⁹ *Diario de Barcelona*: 28 de març de 1880, p. 3756.
- ¹⁰ JARDI, Enric: *El Doctor Robert i el seu temps*. Barcelona. Ed. Aedos, 1969, p. 72.
- ¹¹ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 6 de juliol de 1883 i 22 de febrer de 1884.
- ¹² Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 30 de març de 1883.
- ¹³ Arx. Hist. H. Sta. Creu i S. Pau, Actes de l'Administració: 6 de juliol de 1883.
- ¹⁴ Arx. Adm. de l'Ajunt. de Barcelona: Governació, sèrie D, núm. 117/84, documents 1,2,6
- ¹⁵ *La Renaixença*: 28 de novembre de 1884, p. 7727-7728: "L'hospital clínic i don Bartolomé Robert, regidor i catedràtic de la facultat de medicina de Barcelona"
- ¹⁶ El 1888 Benet Falp i Matas (Roses 1854-BCN 1925), hisendat, era delegat de la Unió Catalanista per a Roses a l'Assemblea de Manresa 1892, casat amb Mercè Calm i Torra. La seva cunyada, Dolors Calm i Torra i la seva muller, Mercè, vengueren els terrenys per a la construcció de l'Hospital Clínic. (Josep M. Olle Romeu, dir. "Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari Biogràfic". Barcelona. Rafael Dalmau, editor, 1995, p. 105)
- ¹⁷ *La Vanguardia*, 25 de febrer de 1902, p. 1: Discurs de Robert al Congrés de Diputats: Elogia que l'Estat hagi invertit 5 milions als dos edificis de l'Hospital Clínic i Facultat de Medicina, però ara s'ha d'invertir més a posar-los en funcionament. La Facultat i l'Hospital Clínic "no satisfacen las necesidades y las exigencias, en mi humilde entender, de la ciencia moderna. Creo que ha habido un error en el emplazamiento y aun en la construcción".
- ¹⁸ *Diario de Barcelona*: 18 de desembre de 1884, p. 14.521)
- ¹⁹ L'estudi està publicat a *La Independencia Médica* pàgines 161, 188 i 199 de febrer i març de 1885.
- ²⁰ Arx. Adm. Ajunt. Barcelona: Governació, sèrie D, num 886/91.
- ²¹ *La Renaixença*: 23 d'octubre de 1882, p. 7265.
- ²² *Diario de Barcelona*: 18 de març de 1899, 3202-04; *Diario de Barcelona*: 25 de març de 1899, p. 3514). Per tant, no accepta que la gestió de l'assistència sanitària es confii a funcionaris municipals.
- ²³ *Diario de Barcelona*: 27 d'abril de 1899, p. 4866-68.
- ²⁴ *La Vanguardia*: 27 d'abril de 1899, p. 4.
- ²⁵ *Diario de Barcelona*: 30 d'abril de 1899, p. 4917.
- ²⁶ *La Renaixença*: 27 d'abril de 1899, p. 2646.
- ²⁷ *La Vanguardia*: 18 de març de 1899, p. 4 i 5.
- ²⁸ *Diario de Barcelona*: 16 de setembre de 1899, p. 10148-49.

- ²⁹ *Diario de Barcelona*: 26 d'agost de 1899, p. 9420-21.
- ³⁰ *La Independencia Médica*: 14 de desembre de 1893, Prudencio Sereñana: Una visita al Hospital de niños pobres, p. 121-122.
- ³¹ Ja és conegut que Robert va ser un important col·laborador del diari *La Vanguardia*. Una sèrie d'articles dedicats a la medicina del segle XIX han estat recollits a: "B. Robert, Balance del siglo XIX. La Medicina". Edició i estudi preliminar per J.M. Calbet i J. Corbella. Barcelona. Seminari Pere Mata, 1985, 66 p.
- ³² Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau: Volum VII, Inventari 4, Tom I. Núm. 1 i 5.
- ³³ *El Diluvio*: 17 de gener de 1902, p. 5.
- ³⁴ *El Diluvio*: 21 de gener de 1902, p. 7.
- ³⁵ *Diario de Barcelona*: 14 de desembre de 1898, p. 13.588.
- ³⁶ *Diario de Catalunya*: 26 d'octubre de 1900, p. 1.
- ³⁷ MARTIN, Louis: *Hygiène Hospitalière*. París, J.B. Baillière et fils, 1907.
- ³⁸ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau: "Inventari 4", Tom I. Núm. 9.
- ³⁹ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau: "Actes de l'Administració": 19 d'abril de 1901.
- ⁴⁰ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau: "Actes de l'Administració": 21 de juny de 1901.
- ⁴¹ *Diario de Barcelona*: 15 de gener de 1902, p 635)
- ⁴² *El Diluvio*: 15 de gener de 1902, p 6)
- ⁴³ *El Diluvio*: 21 de gener de 1902, p 7)
- ⁴⁴ Arx. Adm. Ajunt. de Barcelona: Governació, sèrie D: Hospital Sta. Creu, marmessors de Pau Gil: 478/1901.
- ⁴⁵ *El Diluvio*: 29 de gener de 1902, p. 7.
- ⁴⁶ Sobre l'actual entrada a Urgències.
- ⁴⁷ Reial Decret 5 d'abril de 1854 d'arranjaments dels partits per a cirurgians i farmacèutics.
- ⁴⁸ Arx. Hist. H. Sta. Creu i St. Pau, "Actes de l'Administració": 6 de juliol de 1883.
- ⁴⁹ PLA, Josep: *Obra Completa*. "Francesc Cambó", Barcelona. Edic. Destino, 1973, p. 103. Pla afirma que fou Cambó qui va atraure Robert cap al catalanisme.
- ⁵⁰ *Diario de Barcelona*: 20 de novembre de 1902, p. 13684: Es va proposar donar el nom de Robert al passeig de Sant Joan i aixecar-li un monument en aquest passeig.

Índex

Presentació	3
Pròleg	5
El Doctor Bartomeu Robert	7
Bartomeu Robert, del Modernisme al Catalanisme. "Sitges a l'època del Doctor Robert"	15
L'Hospital de la Santa Creu a l'època del Doctor Robert	31
El Doctor Robert i la Facultat de Medicina del seu temps	39
El Doctor Robert i l'Ajuntament de Barcelona	45
El Doctor Robert com a polític	49
L'obra mèdica escrita del Doctor Bartomeu Robert i Yarzabal	57
Les idees hospitalàries del Doctor Robert	85

FUNDACIÓ URIACH 1838